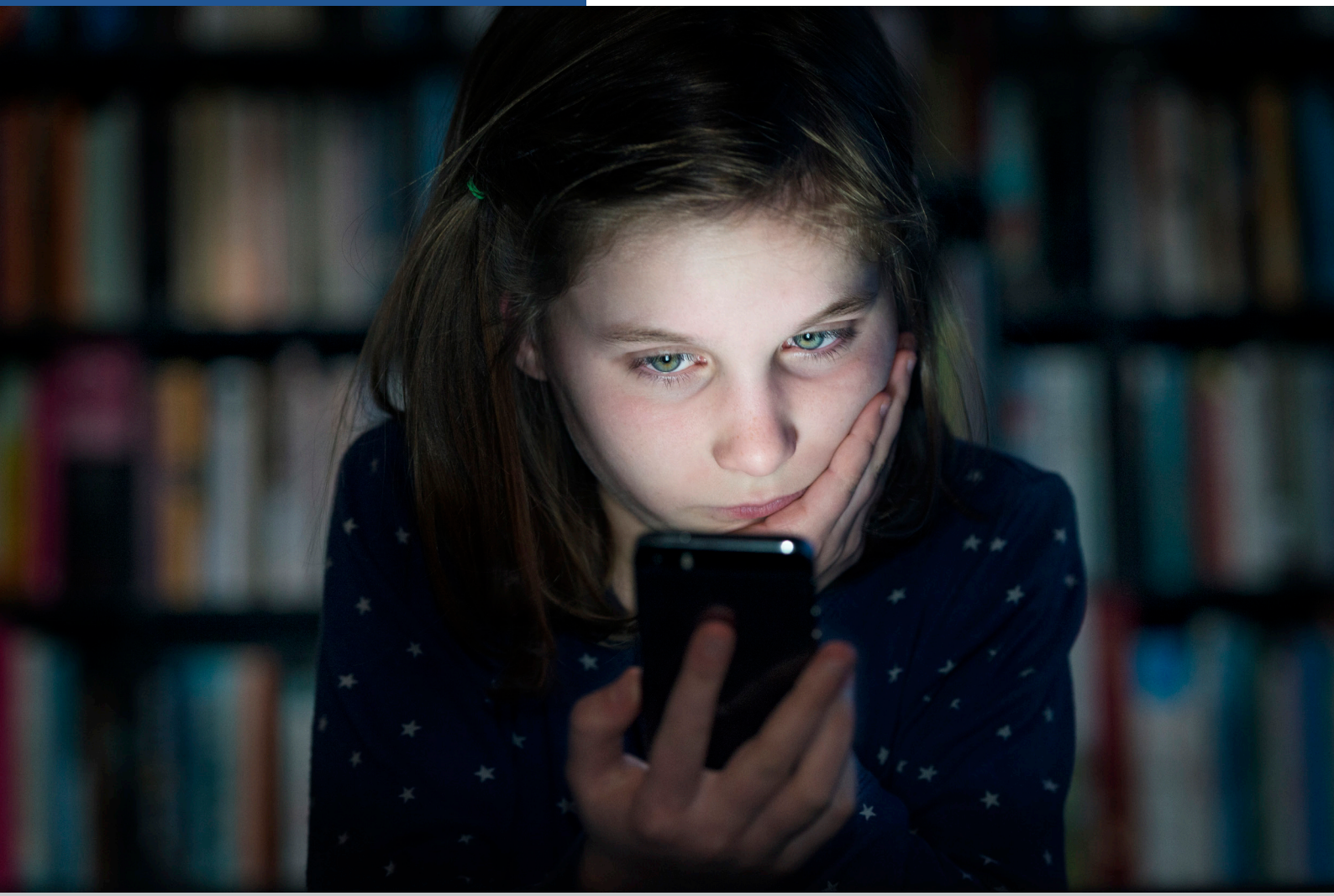
Roos Geurts, Joris Cuppen (ResearchNed)
Marsha Philipsen, Nina Esmeijer, Noëlle Bertens (Praktikon)
Loes van Druten, Ed Smeets (KBA Nijmegen)
M.m.v. Koen Lucas & Daniëlle van Helvoirt

Seksueel grensoverschrijdend gedrag in het onderwijs

Eindrapportage

April 2023

Seksueel grensoverschrijdend gedrag in het onderwijs. Eindrapportage.

Roos Geurts, Joris Cuppen (ResearchNed), Marsha Philipsen, Nina Esmeijer, Noëlle Bertens (Praktikon), Loes van Druten, Ed Smeets (KBA Nijmegen). M.m.v. Koen Lucas & Daniëlle van Helvoirt.

April 2023

© 2023 ResearchNed Nijmegen in opdracht van Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2015 voor kwaliteitsmanagementsystemen, NEN-ISO 20252:2019 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek en NEN-ISO 27001:2017 voor informatiebeveiliging

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave iii

Managementsamenvatting 1

1 Inleiding 4

1.1 Aanleiding en achtergrond 4
1.2 Doel en onderzoeksvragen 5
1.3 Aanpak onderzoek 5

2 Literatuurstudie 7

2.1 Opzet 7
2.2 Resultaten 8
2.2.1 Probleemanalyse 8
2.2.2 Inzicht in proces na melding 15
2.2.3 Oorzaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag door met taken belaste personen 18
2.2.4 Effectieve maatregelen 20

3 Secundaire data-analyses 23

3.1 Opzet 23
3.1.1 Veiligheidsmonitor po/vo 23
3.1.2 CBS Veiligheidsmonitor 24
3.1.3 TestJeLeefstijl.nl 25
3.1.4 JOB-Panel 25
3.1.5 SWIS Suite 25
3.1.6 Overzicht databronnen 26
3.2 Resultaten 27
3.2.1 Probleemanalyse 27
3.2.2 Registratie van sgg incidenten 31
3.2.3 Inzicht in proces na melding 35

4 Interviews 37

4.1 Opzet 37
4.2 Analysekader 37
4.3 Responsgroep 38
4.4 Resultaten interviews 38
4.4.1 Omvang meldingen 38
4.4.2 Verandering in meldingen 38
4.4.3 Melding maken van sgg 39
4.4.4 Proces van melding 43
4.4.5 Melding bij vertrouwensinspecteurs 45
4.4.6 Bekendheid beleid 45
4.4.7 Evaluatie beleid 46
4.4.8 Competentie team en vertrouwenspersoon 47
4.4.9 Omstandigheden sgg 48
4.4.10 Oorzaken stijging meldingen tbp 50
4.4.11 Maatregelen 51
4.4.12 Ineffectieve maatregelen 53

5 Conclusies 54
5.1 Probleemanalyse 54
5.2 Inzicht in proces na melding 55
5.3 Oorzaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag 56
5.4 Effectieve maatregelen en interventies 58
5.5 Aanbevelingen 59

Literatuur 63

Bijlage 1 Interviewleidraad po, vo en mbo 65
Introductie 65
Aantal meldingen 65
Proces meldingen 65
Omstandigheden 66
Maatregelen 66
Optionele vragen 66

Managementsamenvatting

Seksueel grensoverschrijdend gedrag (sgg) in het algemeen staat in toenemende mate in de belangstelling. Uit cijfers van de vertrouwensinspecteurs van de Inspectie van het Onderwijs over de jaren 2020/2021 blijkt dat in het onderwijs het aandeel meldingen van sgg door een met taken belast persoon (tbp)[1] richting leerlingen en studenten toeneemt. De oorzaak van de geconstateerde stijging in het aandeel sgg-incidenten door tbp's richting leerlingen is nog onbekend. Dit rapport geeft meer inzicht in de omstandigheden en oorzaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag door met taken belaste personen in het onderwijs.

In het kader van de *probleemanalyse* zijn cijfers verzameld over het aantal binnengekomen meldingen van seksueel misbruik en seksuele intimidatie in schooljaar 2021/2022 bij de vertrouwensinspecteurs. Vanuit het primair onderwijs zijn 108 meldingen binnengekomen, waarvan 40% betrekking heeft op tbp's. In het voortgezet onderwijs zijn dit 219 meldingen, waarvan twee derde betrekking heeft op tbp's. Vanuit het speciaal onderwijs zijn 36 meldingen gedaan, waarvan een derde betrekking heeft op tbp's. Vanuit het mbo kwamen er 33 meldingen, waarvan 80 procent over tbp's gaat.

Het aantal meldingen van sgg door een tbp was in het schooljaar 2021/2022 aanzienlijk hoger dan in de vier schooljaren daarvoor. Vooral het aantal meldingen van seksuele intimidatie door tbp's was hoger. Uit de cijfers die bij de vertrouwensinspecteurs binnenkwamen, kan worden geconcludeerd dat sgg het meest gemeld wordt vanuit het vo. Vanuit de secundaire data-analyse kunnen we echter concluderen dat sgg in het onderwijs het vaakst voorkomt in het po. De coronapandemie kan vanwege schoolsluitingen invloed hebben gehad op de onduidelijke ontwikkeling tussen de schooljaren 2020/2021 en 2021/2022.

Aan de hand van secundaire data-analyse en interviews met vertrouwenspersonen en directieleden uit het po, vo en mbo is getracht inzicht te krijgen in het *proces na melding*. De Veiligheidsmonitoren laten zien dat de meerderheid van leerlingen in het po en vo sgg-incidenten melden. Ook is gebleken dat het percentage leerlingen dat sgg-incidenten *niet* meldt, is gedaald. Scholen pakken de initiële meldingen intern op, en/of melden deze bij de vertrouwensinspectie, maar in het vo geven leerlingen aan dat meldingen niet altijd opgepakt worden. Het aandeel waarbij de leerling aangeeft dat een melding niet opgepakt is, is gedaald. Vanwege de kleine aantallen kan er geen inzicht worden geboden wat betreft het oppakken van de meldingen in het mbo.

De geïnterviewden van alle schoolsectoren konden moeilijk inschatten of leerlingen een melding zouden doen; wel gaven ze aan dat onder andere schaamte en angst voor consequenties belemmerende factoren zijn. Verder werd aangegeven dat leerlingen zich soms niet bewust zijn van de grens tussen geaccepteerd en grensoverschrijdend gedrag, waardoor zij een sgg-incident wellicht niet melden omdat zij het niet als zodanig ervaren.

Uit interviews bleek ook dat degene bij wie de eerste melding wordt gedaan voornamelijk afhankelijk is van de vertrouwensband; vaak is een leerkracht of mentor het eerste aanspreekpunt. Als eerste stap na de initiële melding wordt vaak in gesprek gegaan met de leerling om de verdere te ondernemen stappen te bespreken. Afhankelijk van de leeftijd van de leerling en de aard van de klacht wordt besloten of ouders wel of niet worden betrokken. Verder wordt overlegd met verschillende professionals over de vervolgstappen. Deze stappen zijn afhankelijk van de ernst van de situatie. Strafbare feiten worden altijd gemeld bij de directie, waarna het bestuur betrokken wordt.

1 Daaronder worden personeelsleden verstaan, maar ook stagiair(e)s en vrijwilligers.

Protocollen rondom seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn op sommige scholen niet beschikbaar, is gebleken uit de interviews. Bij de aanwezigheid van een protocol is de inhoud soms onbekend bij het personeelsbestand. Volgens de respondenten weet het personeel wel altijd de juiste personen in te schakelen.

De *oorzaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag* in het onderwijs zijn in kaart gebracht middels literatuurstudie, secundaire data-analyse en de interviews. In de literatuur worden zowel risico- als beschermingsfactoren genoemd. Zo blijkt de meerderheid van daders van sgg in het onderwijs mannelijk en leraar is. Hoewel de aangiftebereidheid kleiner is als de dader vrouw is wat de aantallen kan vertekenen. Verder is de populariteit van de tbp een risico voor sgg. Er zijn aanwijzingen dat sgg in het po meer gepland is en in het vo vaker opportunistisch is. Verder zijn het lerarentekort en de AVG risicofactoren bij het aannemen van personeel. Risicofactoren op leerlingniveau die in de literatuur worden benoemd zijn een minder positief lichaamsbeeld en/of psychische gezondheid, niet goed grenzen en wensen kunnen aangeven en meer behoefte hebben aan aandacht van de leraar. Verder zijn een thuissituatie waar sprake is van emotionele verwaarlozing of mishandeling ook risicofactoren. Genoemde beschermingsfactoren zijn een hoger gevoel van eigenwaarde, betere psychische gezondheid, positiever lichaamsbeeld, vertrouwensrelatie met ouders, aanwezigheid steunend netwerk en beschikken over kennis en vaardigheden om seksueel gedrag te kunnen beoordelen.

De risico- en beschermingsfactoren voor sgg vanuit de interviews bevestigen de literatuur of vullen deze aan. Schaamte en religieuze of culturele verschillen kunnen risicofactoren zijn, evenals de cultuur op school. Verder werd de kleine afstand tussen docenten en studenten (met name op het mbo), de locatie van de school, grootschaligheid van de school, en het gebruik van sociale media genoemd als risicofactoren. Zichtbaarheid binnen de school werd aangegeven als risicoverlagend. Verder werden aandacht voor gedragsregels, lessen in weerbaarheid, openheid binnen het team, kleinschaligheid en een respectvolle omgang tussen docenten en leerlingen genoemd als beschermende factoren. Een vertrouwensband tussen docenten en leerlingen wordt zowel als risico- als beschermende factor aangehaald.

Op de vraag naar de oorzaak van de toename van het aandeel incidenten tussen tbp's en leerlingen en studenten heeft de literatuurstudie geen duidelijk antwoord. Ook de Inspectie van het Onderwijs heeft hier geen verklaring voor. In een Prevalentiemonitor wordt de toegenomen aandacht voor sgg in de media als mogelijke verklaring geopperd. Dit werd ook door de meeste geïnterviewden genoemd als mogelijke verklaring: door media-aandacht voor sgg is de drempel om te melden kleiner geworden. Ook heeft de toegenomen aandacht voor sgg gesprekken op scholen aangewakkerd, waardoor de grens tussen geaccepteerd en grensoverschrijdend gedrag duidelijker is geworden.

Over *effectieve maatregelen en interventies* zijn inzichten verkregen uit de literatuurstudie en de interviews. Vanuit de literatuur worden een adequaat preventiebeleid en aannamebeleid gezien als goed werkende maatregelen. daarnaast kan het inzetten van specifieke interventies, het opstellen van expliciete regels en samen met het team bepalen wat gewenst gedrag is volgens de literatuur bijdragen aan preventie. Ook het regelmatig onder de aandacht brengen van sgg vermindert het risico daarop. Een aantal interventieprogramma's zijn op werkzaamheid onderzocht, maar bij veel programma's is de effectiviteit nog niet bewezen.

Uit de interviews is naar voren gekomen dat scholen verschillende maatregelen nemen. Deze maatregelen zijn met name op de leerling gericht: aandacht voor weerbaarheid, normen en waarden, het bewaken van grenzen. Dit gebeurt met name preventief aan de hand van voorlichtingen en lessen. Verder wordt er binnen scholen gewerkt aan zichtbaarheid. Bij docenten wordt met name ingezet op bewustwording. Verder

wordt er gelet op signalen bij leerlingen, omdat scholen weten dat niet alle leerlingen sgg-incidenten zullen melden. Verschillende respondenten gaven aan dat eenmalige activiteiten vaak niet effectief zijn.

Op basis van de opgehaalde gegevens zijn verschillende aanbevelingen geformuleerd.
In het kader van de probleemanalyses is aanbevolen specifiek aandacht te besteden in veiligheidsmonitoren en daar waar mogelijk in verschillende onderzoeken met eenduidige omschrijvingen en vraagstellingen te werken. De uitbreiding van de overlegplicht voor meerderjarige studenten zou daarnaast meer zicht kunnen geven op incidenten die worden ontvangen door de inspectie van het onderwijs.

In het kader van het inzicht in de keten wordt aanbevolen meer bekendheid te geven aan publicaties waarin scholen informatie kunnen vinden over hoe te handelen bij (vermoedens van) sgg. Nadere scholing van personeel omtrent dit onderwerp zou kennis over handelen bij (meldingen van) seksueel grensoverschrijdend gedrag tevens kunnen stimuleren.

In het kader van oorzaken seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt aanbevolen verdiepend inzicht te krijgen in de persoonlijk en mogelijk beïnvloedbare risicofactoren op het gebied van daderschap. Een element wat zowel als risicofactor, maar tevens als beschermende factor naar voren kwam was de relatie tussen de leerkracht en de leerling. Zodoende verdient het de aanbeveling zicht te houden op de contradictie van wenselijke professionele afstand tussen leerling en leerkracht zonder hierbij afbreuk te doen aan de vertrouwensband, die ook van groot belang is.

In het kader van effectieve maatregelen en interventies wordt aanbevolen meer zicht te krijgen op het arbeidsverleden van docenten middels de invoering van de vergewisplicht. Interventies gericht op preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn nog minimaal onderzocht op effectiviteit. Best practices zijn genoemd welke toegepast kunnen worden in de praktijk, als eerste aanzet voor preventie.

In het kader van vervolgonderzoek zou nader ingezet kunnen worden op vergroting van de sample om zo een representatief beeld te krijgen. Daar waar meldingen en de evaluatie van het beleid veelal op bestuursniveau wordt toegepast, verdient het de aanbeveling om deze doelgroep ook te betrekken bij nader onderzoek.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en achtergrond

Seksueel grensoverschrijdend gedrag (sgg) in het algemeen staat in toenemende mate in de belangstelling. Uit cijfers van de vertrouwensinspecteurs van Inspectie van Onderwijs over de jaren 2020/2021 blijkt dat in het onderwijs het aandeel meldingen van sgg door een met taken belast persoon (tbp)[2] richting leerlingen en studenten toeneemt. In het geval van sgg richting een leerling of student door een tbp is er sprake van een hiërarchische verhouding. Tussen de dader en het slachtoffer[3] bestaat dan een afhankelijkheidsrelatie. Hier komt steeds meer aandacht voor, omdat de kans op secundaire victimisatie (dus kans lopen na een incident opnieuw slachtoffer te worden door de houding of werkwijze van de omgeving)[4] bij een afhankelijkheidsrelatie is verhoogd. De oorzaak van de geconstateerde stijging in het aandeel sgg-incidenten door tbp's richting leerlingen is nog onbekend. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) heeft daarom een onderzoek uitgezet om de omstandigheden en oorzaken van sgg in het onderwijs, en meer specifiek sgg incidenten door tbp's, in kaart te brengen.

Scholen in het primair, voortgezet en (voortgezet) speciaal onderwijs zijn wettelijk verplicht een veiligheidsbeleid te voeren en te monitoren. Het is echter onvoldoende duidelijk of deze wettelijke zorgplicht voor de veiligheid van kinderen en jongeren in de onderwijssectoren voldoende basis biedt om sgg door een tbp te voorkomen. Dat geldt ook voor het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), waar het voeren van een veiligheidsbeleid niet wettelijk is voorgeschreven. Daar wordt het veiligheidsbeleid vanuit de sector vormgegeven, met als uitgangspunt de visie Integrale Veiligheid MBO. Mbo-instellingen krijgen daarbij ondersteuning van het netwerk integrale veiligheid van de MBO Raad.[5] Medewerkers die in dienst treden in het funderend onderwijs en mbo dienen een recent VOG te overleggen. Scholen zijn verplicht over een klachtenregeling en een klachtencommissie te beschikken. Vaak hebben scholen wel een regeling, maar erover communiceren naar het team en de leerlingen is een tweede. Naast preventieve maatregelen zijn er ook zogeheten repressieve maatregelen in verband met sgg. Zo is er een meldplicht bij het schoolbestuur voor medewerkers als er een vermoeden is dat een tbp een seksueel misdrijf heeft gepleegd bij een minderjarige leerling. Het bestuur is na een melding verplicht te overleggen met de vertrouwensinspecteurs van de Inspectie van het Onderwijs. Bij een redelijk vermoeden van een strafbaar feit heeft het bestuur aangifteplicht.

In een recent rapport van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2022) wordt geconcludeerd dat de overheid haar beschermingsplicht van kinderen tegen seksueel geweld onvoldoende waarmaakt. Dat onderzoek had geen betrekking op het onderwijs, maar op de rooms-katholieke kerk, sport en jeugdzorg. In die sectoren hebben commissies onderzoek gedaan naar misstanden en vervolgens aanbevelingen voor verbetering opgesteld. De nationaal rapporteur constateert dat de overheid niet weet of kinderen en jongeren inmiddels daadwerkelijk kunnen rekenen op betere bescherming tegen seksueel geweld. Dit terwijl de Nederlandse overheid zich heeft gecommitteerd aan het voeren van effectief en landelijk uniform beleid om seksueel geweld tegen kinderen tegen te gaan.

2 Daaronder worden personeelsleden verstaan, maar ook stagiair(e)s en vrijwilligers.
3 In het kader van de leesbaarheid wordt er in deze rapportage gesproken over dader/slachtoffer, hiervoor kan ook beklaagde/melder gelezen worden.
4 Richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en de Raad van 725 oktober 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten, en ter vervanging van Kaderbesluit 2001/220/JBZ.
5 kst-35570-VIII-91

1.2 Doel en onderzoeksvragen

Het doel van dit onderzoek is om meer inzicht te verkrijgen in seksueel grensoverschrijdend gedrag in het onderwijs. Om dit te bereiken zijn acht deelvragen geformuleerd die ondergebracht kunnen worden in vier thema's, namelijk 1) probleemanalyse, 2) inzicht in de keten, 3) oorzaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag door tbp's en 4) effectieve maatregelen/aanbevelingen.

Probleemanalyse

1. Wat kan er gezegd worden over de omvang van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sectoren po, vo, (v)so en mbo?
2. Wat is daarin het aandeel incidenten waarbij een met taken belaste persoon betrokken is?
3. Hoe verhouden deze cijfers zich tot de cijfers van de vertrouwensinspecteurs?

Inzicht in proces na melding

4. In hoeverre maken leerlingen en studenten zelf melding van seksueel grensoverschrijdend gedrag van een met taken belast persoon?
5. Hoe wordt deze melding vervolgens verder opgepakt?

Oorzaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag door tbp's

6. Onder welke omstandigheden doet seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen met taken belaste personen en leerlingen en studenten zich doorgaans voor en wat zijn de risico- en beschermingsfactoren?
7. Wat zijn de mogelijke oorzaken van de gemelde stijging in het aandeel incidenten tussen met taken belaste personen en leerlingen en studenten? (NB: voor mbo geldt die stijging alleen voor seksueel misbruik, niet voor seksuele intimidatie)

Effectieve maatregelen/aanbevelingen

8. Welke mogelijke effectieve maatregelen, zowel preventief als repressief, zijn er om seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen een met taken belast persoon en leerling(en) en studenten tegen te gaan, met name gericht op de in onderzoeksvraag 6 geïdentificeerde omstandigheden, risico- en beschermingsfactoren?

1.3 Aanpak onderzoek

De onderzoeksopzet kent drie pijlers: literatuuronderzoek, secundaire data-analyses en interviews. Deze drie onderzoeksmethoden vullen elkaar aan in het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Met behulp van het literatuuronderzoek wordt met name een antwoord gegeven op de onderzoeksvragen 6, 7 en 8 die (grofweg) ingaan op de omstandigheden, risico- en beschermingsfactoren en effectieve maatregelen omtrent sgg van een tbp richting leerlingen/studenten.

De onderzoeksvragen omtrent de probleemanalyse en inzicht in de keten (vraag 1 t/m 5) worden beantwoord middels secundaire (kwantitatieve) data-analyses. Voor deze analyses worden meerdere databestanden geraadpleegd die elkaar onderling aanvullen. Eerder is de omvang van sgg al onderzocht op basis van politiegegevens, meldingen bij vertrouwensinspecteurs en VOG-weigeringen (Ramakers et al. 2020). Het huidige onderzoek gaat specifiek na in hoeverre leerlingen sgg-incidenten melden (vraag 4) en hoe een melding opgevolgd wordt (vraag 5). Bovengenoemde bronnen zijn daarvoor minder relevant, omdat ze alleen geregistreerde (gemelde) incidenten betreffen. De omvang van sgg door een tbp richting leerlingen en studenten wordt in dit onderzoek daarom gemeten door gegevens van leerlingen en studenten zelf te analyseren.

De derde pijler van het onderzoek bestaat uit interviews. Het doel van dit kwalitatieve verdiepende deel is inzicht te krijgen in hoeverre leerlingen en studenten melding maken van sgg (vraag 4), hoe een melding

wordt opgepakt (vraag 5), onder welke omstandigheden sgg zich voordoet (vraag 6) en wat mogelijke oorzaken zouden kunnen zijn van de gemelde stijging van het aandeel incidenten tussen tbp's en leerlingen en studenten (vraag 7). Ook gaan we in op ervaringen met (effectieve) maatregelen (vraag 8). Voor deze analyses worden verdiepende interviews gevoerd in het po, vo en mbo met personen die een overkoepelend beeld hebben van de situatie en het beleid op school (vertrouwenspersoon en directie). Daarbij passen we semigestructureerde interviews toe.

2 Literatuurstudie

2.1 Opzet

De literatuurstudie heeft als hoofddoel om meer informatie te verzamelen ter beantwoording van de onderzoeksvragen 6, 7 en 8. Daarnaast wordt gekeken of er aanvullende informatie verkregen kan worden over aantallen en recente ontwikkelingen (vraag 1 en 2). Het startpunt vormt de recent uitgevoerde exploratieve studie 'Seksueel grensoverschrijdend gedrag in het onderwijs' (Ramakers et al., 2020) en een overzicht van relevante literatuur dat door het ministerie van OCW was opgesteld. Aanvullende relevante literatuur is gezocht met behulp van Google en de literatuurzoekmachine Google Scholar. Via referenties in de gevonden literatuur zijn aanvullende bronnen opgezocht ('sneeuwbalmethode'). De kwaliteit van de onderzoeken in de gevonden literatuur is beoordeeld op basis van een checklist (zie Tabel 2.1).

Tabel 2.1 Checklist kwaliteit en betrouwbaarheid bronnen

Inhoudelijke elementen (eerste inclusiecriteria) aanwezig?	
	Bevat één of meerdere van de volgende onderwerpen: omstandigheden waarin sgg doorgaans voorkomt, met tbp, risico- en beschermingsfactoren, oorzaken stijging meldingen sgg door met tbp, mogelijk effectieve maatregelen (proactief, preventief en repressief) om sgg door met tbp tegen te gaan (gelet op omstandigheden en risico- en beschermingsfactoren).
	Bij voorkeur relatief recent.
Elementen voor validiteit en betrouwbaarheid aanwezig?	
	Relevante beleidsmatige achtergronden en het institutionele krachtenveld beschreven.
	Veronderstellingen over causale en finale relaties die aan de interventie ten grondslag liggen.
	Formulering van een probleemstelling en onderzoeksvragen om deze te operationaliseren.
	De onderzoeksvragen geven een praktische uitwerking aan de wijze waarop effecten zijn geoperationaliseerd.
Methodologische verantwoording aanwezig?	
	Omschrijving van de populatie.
	Toelichting op de zorgvuldigheid waarmee de gebruikte gegevensbronnen zijn geselecteerd, en de nauwkeurigheid waarmee gegevens uit die bronnen worden geanalyseerd en verwerkt.
	Informatie over de representativiteit van de resultaten.
	Beschrijving en rechtvaardiging van de gehanteerde onderzoeksmethoden en -technieken.
	Informatie over de mate waarin gegevens zijn gecontroleerd en verschillende bronnen/methoden zijn gebruikt om informatie over dezelfde kenmerken en verschijnselen te verzamelen.
	Vermelding van (eventuele) tekortkomingen van het onderzoek, en beperkingen aan de generaliseerbaarheid van de bevindingen en conclusies.
	Aangegeven op welke wijze de kwaliteitscontrole is uitgevoerd.
Geformuleerde conclusies	
	De conclusies worden daadwerkelijk gedekt door de onderzoeksbevindingen.
Bruikbaarheid en kennisbenutting	
	Helderheid over het doel van de evaluatie, waarvoor de onderzoeksuitkomsten zullen worden/zijn gebruikt.
	De essentie van het onderzoek en vooral de hoofdbevindingen zijn met duidelijkheid en volledigheid beschreven.
	Alle onderzoeksvragen worden door de conclusies volledig beantwoord.
	De gepresenteerde aanbevelingen zijn praktisch uitvoerbaar en liggen binnen het bereik van betrokken verantwoordelijke beleidsmakers.

De inzichten uit de literatuur worden per thema gepresenteerd:

1. Probleemanalyse
   Omvang van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sectoren po, vo (v)so en mbo;
   aandeel van incidenten door met taken belaste personen.
2. Inzicht in de keten
   Wat is de te volgen procedure bij sgg?
3. Oorzaken van sgg door tbp's
   Omstandigheden waarin sgg door tbp's zich voordoet;
   risico- en beschermingsfactoren;
   mogelijke oorzaken van stijging aandeel incidenten met tbp.
4. Effectieve maatregelen
   Welke mogelijke effectieve maatregelen, zowel preventief als repressief, zijn er om sgg tussen een tbp en leerlingen/studenten tegen te gaan?

Hierbij wordt waar mogelijk afzonderlijk ingegaan op primair onderwijs, voortgezet onderwijs, (voortgezet) speciaal onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs, onder andere omdat het risico op zedendelicten per leeftijdscategorie en onderwijssector erg varieert. Daarbij zijn er verschillen in het beleid dat gevoerd wordt door de variatie in populatie tussen de sectoren (van minderjarige leerlingen op het po tot een groot aandeel meerderjarige studenten op het mbo).

2.2 Resultaten

2.2.1 Probleemanalyse

Seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt in de Sociale Veiligheidsmonitor PO-VO omschreven als het 'maken van seksuele opmerkingen, verspreiden van seksueel getinte afbeeldingen, betasten of aanraken, wat ongewenst is door het slachtoffer of ongewenst is binnen het pedagogisch klimaat van de school' (Nelen et al., 2018, p. 23). De Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2021) richt zich waar mogelijk op 'alle strafwaardige gedragingen met een seksueel component, gepleegd tegen een minderjarige' en onderscheidt daarbij 'hands on' en 'hands off' seksueel geweld tegen kinderen. 'Hands on' houdt in dat er altijd sprake is van fysiek contact tussen dader en slachtoffer (zoals verkrachting, aanranding, ontucht). 'Hands off' houdt in dat er geen fysiek contact is. Vaak vindt dit online plaats. De Inspectie van het Onderwijs rapporteert jaarlijks het aantal meldingen dat binnenkomt bij vertrouwensinspecteurs. Op het gebied van sgg maakt de Inspectie onderscheid tussen seksueel misbruik en seksuele intimidatie (Inspectie van het Onderwijs, 2021, 2022).

In eerder onderzoek werd sgg door een tbp gedefinieerd als *'gedrag dat plaatsvindt in een hiërarchische situatie, door een met taken belast persoon richting leerlingen en studenten, waarbij de focus ligt op minderjarige slachtoffers. Het gaat zowel om lichte als ernstige vormen van seksueel overschrijdend gedrag. Lichte vormen zijn bijvoorbeeld seksueel getinte opmerkingen maken. Ernstige, fysieke vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn gedragingen die vallen onder de zedenwetgeving zoals aanranding, verkrachting, seksueel geweld. Andere niet-fysieke vormen van seksuele intimidatie zijn sexting, grooming, verspreiden van naaktfoto's, sextortion en het maken, verspreiden of downloaden van kinderporno'* (Ramakers et al., 2020, p. 9).

In 1998 is een van de eerste grootschalige studies uitgevoerd waarin sgg in het voortgezet onderwijs in Nederland in kaart werd gebracht (Timmerman, 2003, 2012). In dit onderzoek is een enquête afgenomen bij 2.808 at random geselecteerde leerlingen van 22 vo-scholen. Het ging daarbij om leerlingen in de leeftijd van 14 en 15 jaar. Desgevraagd gaf 18 procent van de leerlingen aan in de afgelopen twaalf maanden

ongewenste seksuele aandacht op school te hebben ervaren. Bij meisjes lag dat percentage significant hoger dan bij jongens (respectievelijk 24 en 11 procent). Het percentage dat in de afgelopen twaalf maanden slachtoffer was van seksueel geweld op school was 0,7. Seksueel geweld werd in de vragenlijst omschreven als verkrachting of een poging daartoe. Ook hier was er een significant verschil in percentage tussen meisjes (0,9 procent) en jongens (0,4 procent).

Jongens maakten significant vaker melding van verbale incidenten dan meisjes, terwijl bij meisjes significant meer fysieke incidenten werden gemeld. Van de jongens die ongewenste seksuele aandacht ervoeren, gaf 70 procent aan dat dit van verbale aard was; bij de meisjes was dit het geval bij 47 procent. Bij de meisjes ging het bij 21 procent van de gevallen om seksuele aandacht van fysieke aard; bij de jongens gold dit voor 11 procent.

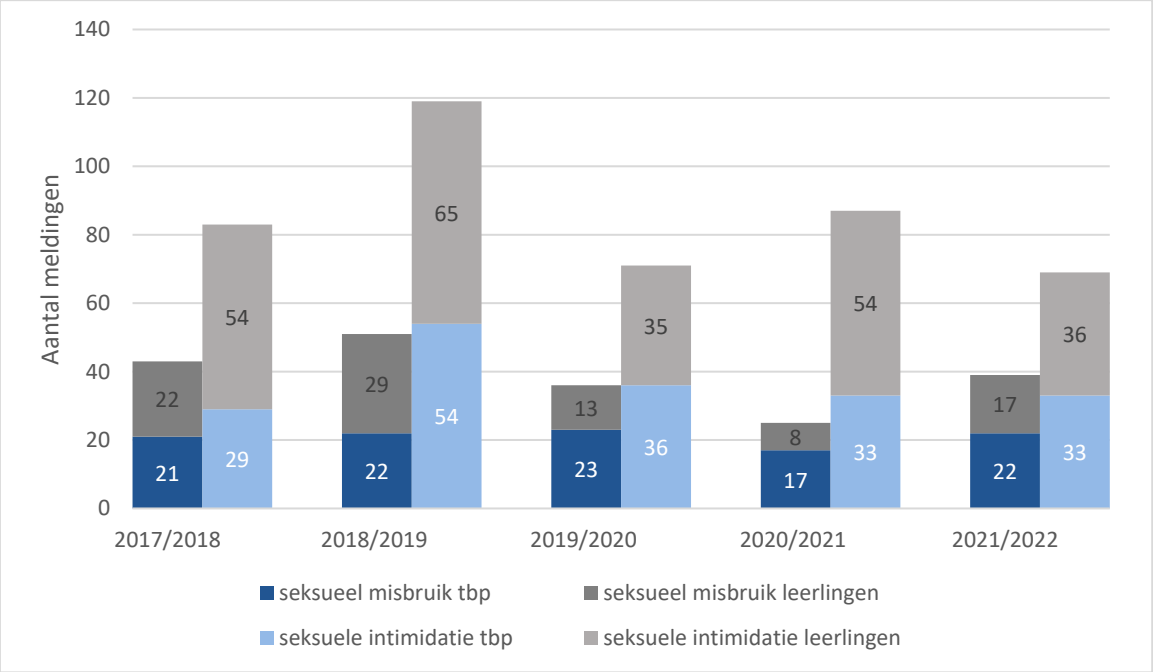
Ongewenste seksuele aandacht werd in 27 procent van de gevallen toegeschreven aan een tbp en in de overige 73 procent aan medeleerlingen. Van de 14 geënquêteerde leerlingen die aangaven op school slachtoffer te zijn geweest van seksueel geweld, gaven er twee aan dat dit door een leraar was gebeurd, terwijl zes leerlingen een andere leerling als dader noemden. De overige zes leerlingen gaven geen antwoord op de vraag naar de dader. Ongewenste seksuele aandacht door leraren was in 20 procent van de gevallen verbaal, in 32 procent van de gevallen nonverbaal, bij 24 procent fysiek en bij 25 procent gecombineerd. Als leraren ongewenst seksueel gedrag tentoonspreidden, gebeurde dat in 69 procent van de gevallen in de klas en in 6 procent van de gevallen in de gymzaal.

Omvang van sgg in de onderwijssectoren

Primair onderwijs

In de Sociale Veiligheidsmonitor is onder meer onderzocht in welke mate er bij leerlingen sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag. In 2018 was dat volgens 13 procent van de leidinggevenden het geval. In 2014 was dat nog het geval volgens 28 procent van de leidinggevenden. Het aantal incidenten is klein. Volgens 93 procent van het personeel komt sgg onder leerlingen in de klas niet voor; volgens vier procent is dat wel het geval (Nelen et al., 2018). In de monitor wordt niet ingegaan op sgg door tbp. De Inspectie van het Onderwijs (2021; 2022) rapporteert over het aantal meldingen dat vertrouwensinspecteurs krijgen over sgg. Figuur 2.1 toont de resultaten voor het primair onderwijs. Het aantal meldingen was het hoogst in het schooljaar 2018/2019 (170, waarvan 76 door tbp). Daarna was er een daling. In het schooljaar 2021/2022 waren er 108 meldingen, waarvan 39 betrekking hadden op seksueel misbruik en 69 op seksuele intimidatie. Van de 39 meldingen van seksueel misbruik hadden er 22 betrekking op tbp. De Inspectie van het Onderwijs (2022) geeft aan dat bij 16 daarvan een redelijk vermoeden van een strafbaar feit is.

Figuur 2.1 Meldingen bij vertrouwensinspecteurs over seksueel geweld in het primair onderwijs

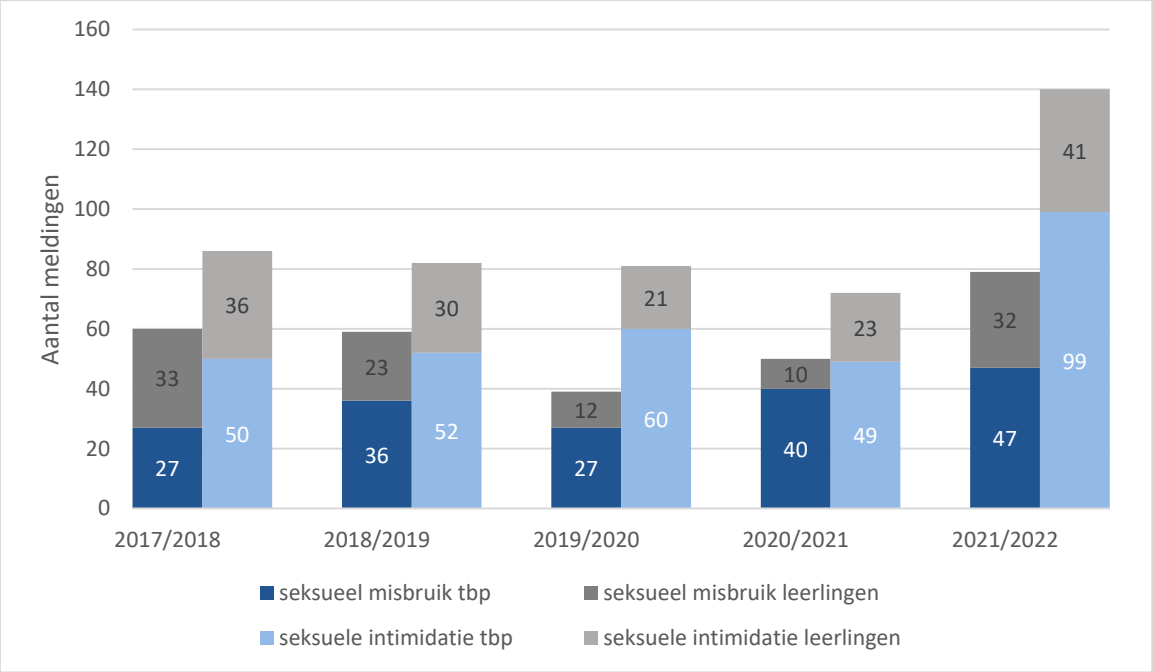
Bron: Inspectie van het Onderwijs (2021, 2022)

Voortgezet onderwijs

In het voortgezet onderwijs komt sgg op grotere schaal voor dan in het primair onderwijs, zoals blijkt uit de Sociale Veiligheidsmonitor. In 2018 waren er volgens 88 procent van de leidinggevenden incidenten met sgg door leerlingen (in 2016 was dit 76 procent). Hierbij gaat het vooral om het maken van opmerkingen (gemiddeld vier incidenten in het schooljaar waarin de monitor werd afgenomen). Het verspreiden van afbeeldingen komt volgens 69 procent van de leidinggevenden voor (gemiddeld twee incidenten), terwijl fysieke incidenten volgens 35 procent voorkomen (gemiddeld minder dan één per schooljaar). In vergelijking met 2016 was zowel het aantal incidenten per locatie als het aandeel leidinggevenden dat dit aangaf kleiner (Nelen et al., 2018).

Figuur 2.2 geeft een overzicht van de meldingen bij de vertrouwensinspecteurs. Het aantal meldingen van seksueel misbruik is in het schooljaar 2021/2022 hoger dan in voorgaande schooljaren. Het betreft 79 meldingen, waarvan 47 te maken hebben met tbp. Bij 33 van deze 47 meldingen is er een redelijk vermoeden van een strafbaar feit. Ongeveer een kwart van de meldingen van seksueel misbruik in het voortgezet onderwijs heeft betrekking op een ongewenste relatie tussen een leraar en een leerling. Het aantal meldingen van seksuele intimidatie is in 2021/2022 bijna verdubbeld ten opzichte van het daaraan voorafgaande schooljaar. Het gaat om 140 meldingen, waarvan 99 (oftewel zeven van de tien) tbp betreffen. De meeste meldingen betreffen ongewenste hinderlijke aanrakingen, ongewenst (non-)verbaal gedrag en/of ongewenst gedrag via sociale media.

Figuur 2.2 Meldingen bij vertrouwensinspecteurs over seksueel geweld in het voortgezet onderwijs

Bron: Inspectie van het Onderwijs (2021, 2022)

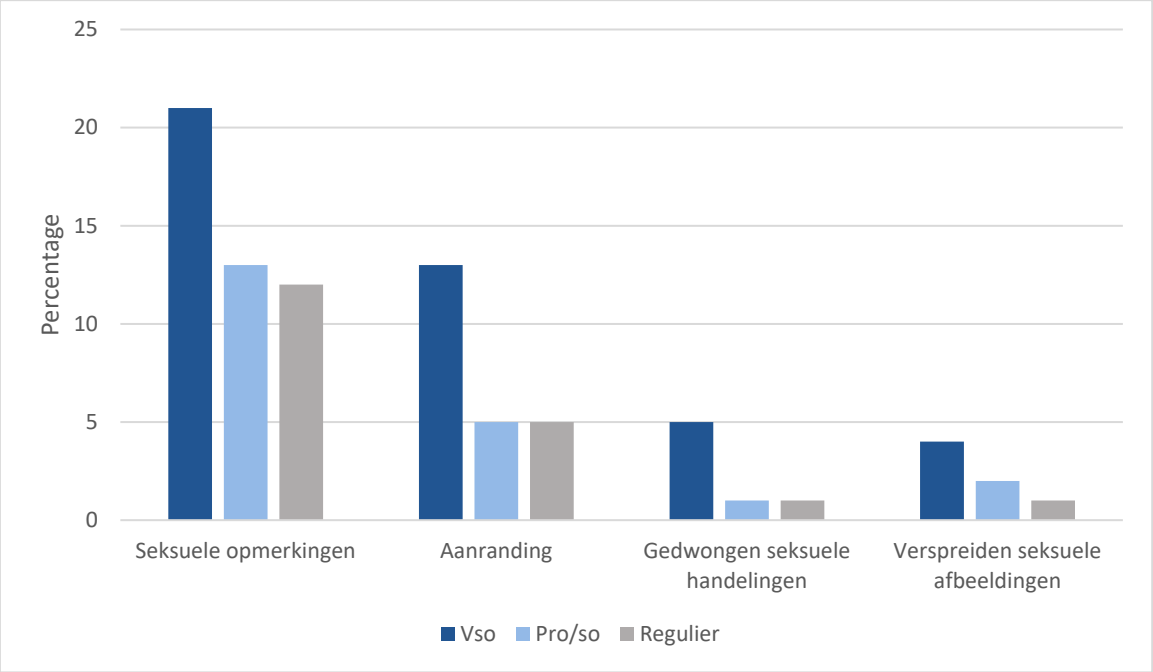
Voortgezet speciaal onderwijs

Uit de Veiligheidsmonitor blijkt specifiek voor sgg in het v(s)o onderwijs in 2018 dat zes procent van de leerlingen aangeeft slachtoffer te zijn van opmerkingen, twee procent geeft aan slachtoffer te zijn van het verspreiden van seksuele afbeeldingen en minder dan één procent van de leerlingen geeft aan slachtoffer te zijn van fysieke incidenten (Nelen et al., 2018).

Op basis van secundaire datanalyse uitgevoerd door Ramakers en collega's op de data van de v(s)o veiligheidsmonitor 2018 noemen de vso-leerlingen echter meer incidenten en blijkt vaker slachtoffer zijn geweest van seksueel grensoverschrijdend gedrag dan leerlingen in het reguliere vo en pro/so (zie figuur 2.3).

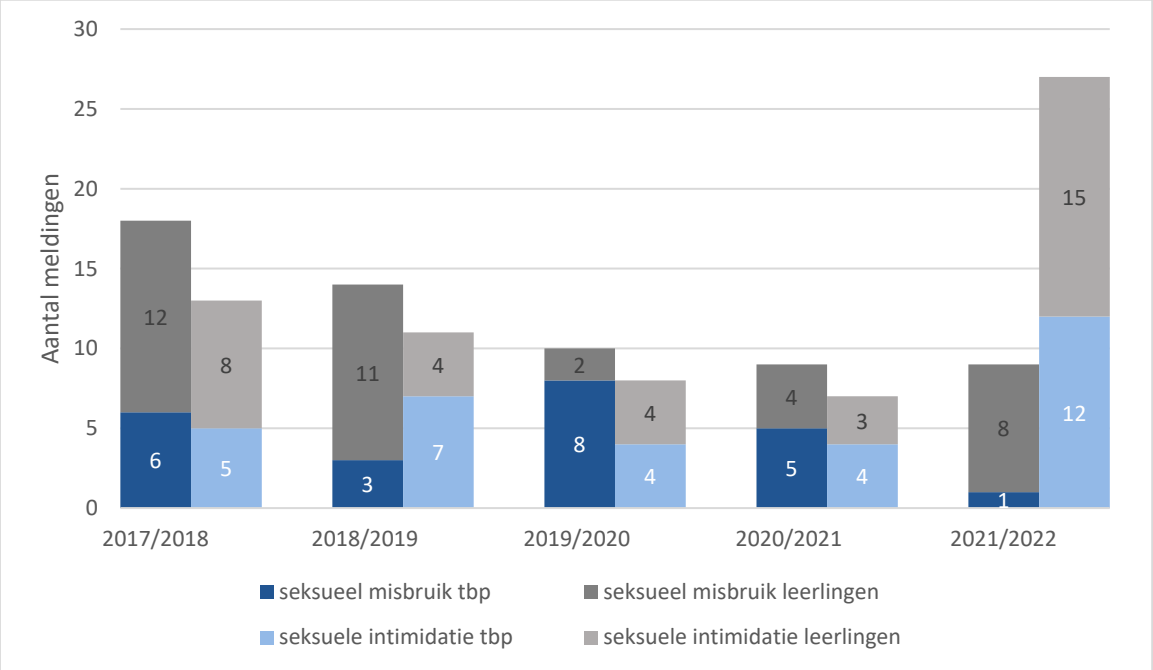
Het aantal meldingen bij de vertrouwensinspecteurs over seksueel misbruik in het (voortgezet) speciaal onderwijs is beperkt. Bovendien is dit gehalveerd in de periode van schooljaar 2017/2018 tot en met 2021/2022. Er zijn negen meldingen, waarvan één betrekking heeft op een tbp (zie figuur 2.4). Bij die ene melding geeft de Inspectie aan dat er geen redelijk vermoeden van een strafbaar feit is. Het aantal meldingen van seksuele intimidatie is in dezelfde periode verdubbeld, tot een totaal van 27 in 2021/2022. Daarvan hebben er twaalf betrekking op een tbp (zie Tabel 2.5). De meeste meldingen in die categorie gaan over ongewenste aanrakingen en ander grensoverschrijdend gedrag.

Figuur 2.3 Meldingen in het vso en pro/so (2018)

Bron: Ramakers et al. 2020, Veiligheidsmonitor

Figuur 2.4 Meldingen bij vertrouwensinspecteurs over seksueel geweld in het (voortgezet) speciaal onderwijs

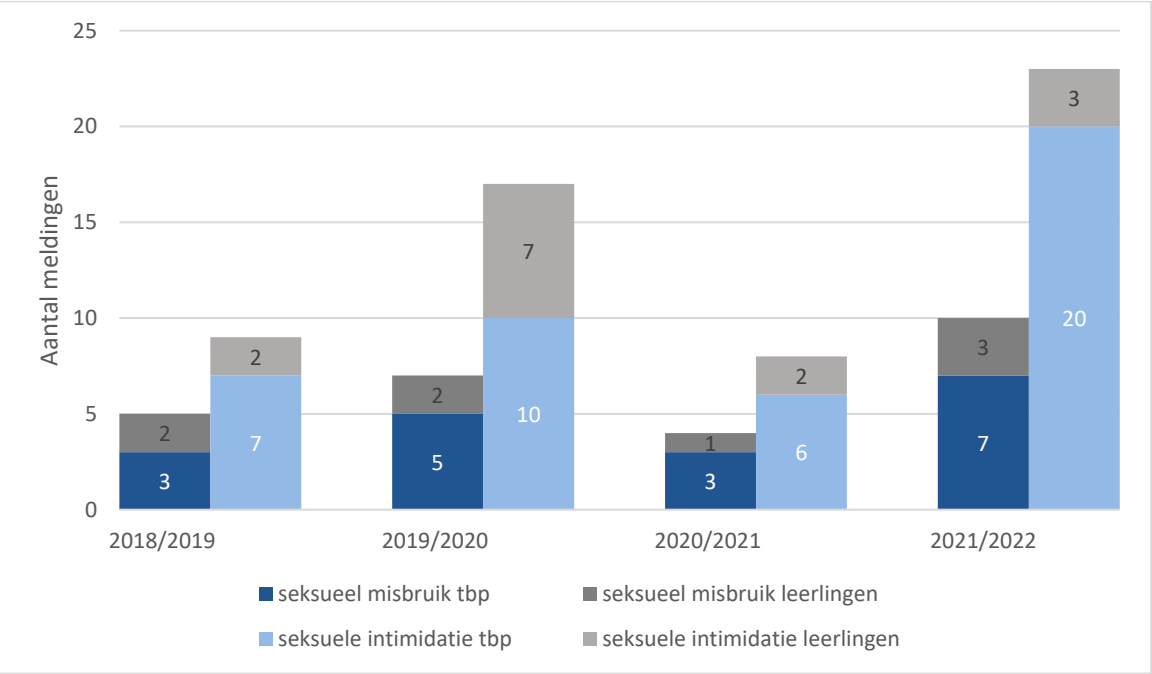

Bron: Inspectie van het Onderwijs (2021, 2022)

Middelbaar beroepsonderwijs

Figuur 2.5 geeft een overzicht van de meldingen bij vertrouwensinspecteurs over sgg in het middelbaar beroepsonderwijs. Het aantal meldingen is relatief klein, maar in 2021/2022 was dit wel aanzienlijk hoger dan in eerdere jaren. De meest recente cijfers laten tien meldingen van seksueel misbruik zien en 23 van seksuele intimidatie. De overgrote meerderheid van de meldingen heeft betrekking op sgg door tbp (zeven meldingen van seksueel misbruik en twintig van seksuele intimidatie). Bij vijf meldingen die een tbp betreffen is er een redelijk vermoeden van een strafbaar feit. Seksueel misbruik betreft vooral aanranding; bij seksuele intimidatie gaat het vooral om ongewenste hinderlijke aanrakingen en in mindere mate om ongewenst gedrag via sociale media.

Figuur 2.5 Meldingen bij vertrouwensinspecteurs over seksueel geweld in het middelbaar beroepsonderwijs

Bron: Inspectie van het Onderwijs (2021, 2022)

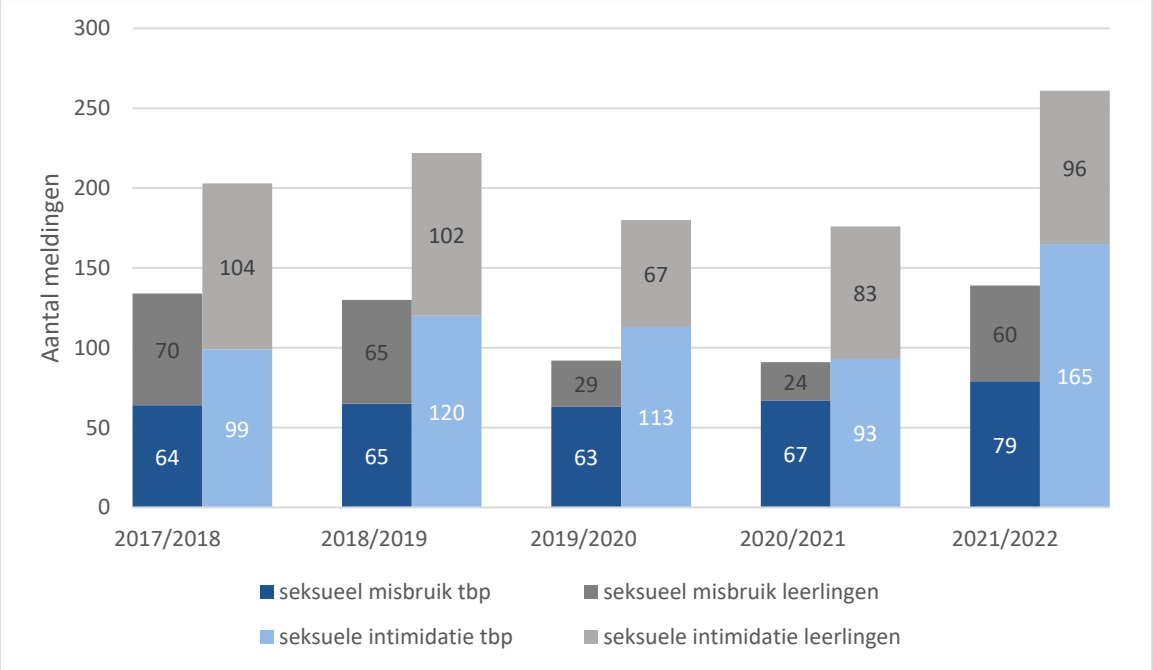
Ontwikkelingen in meldingen van sgg bij de vertrouwensinspecteurs

Uit de recent verschenen rapportage van de Inspectie van het Onderwijs (2022) over het aantal meldingen bij de vertrouwensinspecteurs blijkt dat zowel het aantal meldingen van seksueel misbruik als het aantal meldingen van seksuele intimidatie in het schooljaar 2021/2022 hoger ligt dan in de twee voorgaande schooljaren. Figuur 2.6 laat de ontwikkeling zien in het aantal meldingen van seksueel misbruik over alle onderwijsvormen heen. Dit lag in het schooljaar 2021/2022 op een vergelijkbaar niveau als in de schooljaren 2017/2018 en 2018/2019. Het aandeel dat te maken heeft met seksueel misbruik door tbp ligt in 2021/2022 duidelijk hoger dan in de voorgaande schooljaren. Het gaat hier om 79 meldingen, terwijl het in de voorgaande schooljaren om 63 tot 67 meldingen ging. Het betreft bij meldingen van seksueel misbruik vooral aanranding, verkrachting of een ongewenste relatie tussen een leraar en een leerling.

Het aantal meldingen van seksuele intimidatie is in het schooljaar 2021/2022 aanzienlijk groter dan in eerdere schooljaren, zoals figuur 2.6 ook laat zien. Ook het aandeel hiervan dat aan tbp wordt toegeschreven – 63 procent – is groter dan in de meeste andere schooljaren. De Inspectie geeft aan dat het bij seksuele intimidatie met name gaat over ongewenst (non-)verbaal gedrag of ongewenst gedrag via

sociale media en e-mail. Als mogelijke verklaring voor het kleinere aantal meldingen van sgg bij de vertrouwensinspecteurs in de schooljaren 2019/2020 en 2020/2021 wijst de Inspectie erop dat de scholen in die jaren deels tijdelijk gesloten waren in verband met de coronapandemie.

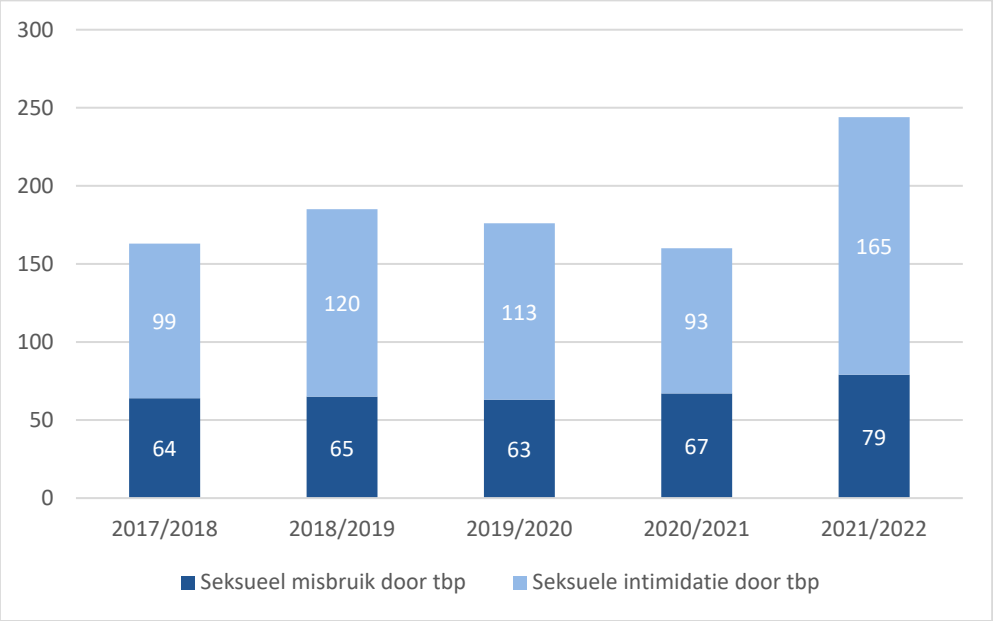
Figuur 2.6 Meldingen bij vertrouwensinspecteurs van sgg in alle onderwijsvormen

Noot. Grafiek is gemaakt op basis van aantallen die zijn gerapporteerd door de Inspectie van het Onderwijs (2022)

Als we de aantallen meldingen van seksueel misbruik en seksuele intimidatie optellen, dan zien we een stijging van 337 in het schooljaar 2017/2018 naar 352 in het schooljaar 2018/2019 en naar 400 in het schooljaar 2021/2022. Daarbij blijven de schooljaren 2019/2020 en 2020/2021 duidelijk achter (met respectievelijk 272 en 267 meldingen). Het aantal meldingen waarbij sprake is van sgg door tbp steeg van 163 in 2017/2018 naar 185 in 2018/2019, daalde vervolgens naar 176 in 2019/2020 en naar 160 in 2020/2021, om vervolgens te stijgen naar 244 in het schooljaar 2021/2022. Figuur 2.7 laat die ontwikkeling zien.

Figuur 2.7 Meldingen bij vertrouwensinspecteurs over seksueel grensoverschrijdend gedrag door met taken belaste personen in het onderwijs

Noot. Grafiek is gemaakt op basis van aantallen die zijn gerapporteerd door de Inspectie van het Onderwijs (2022)

2.2.2 Inzicht in proces na melding

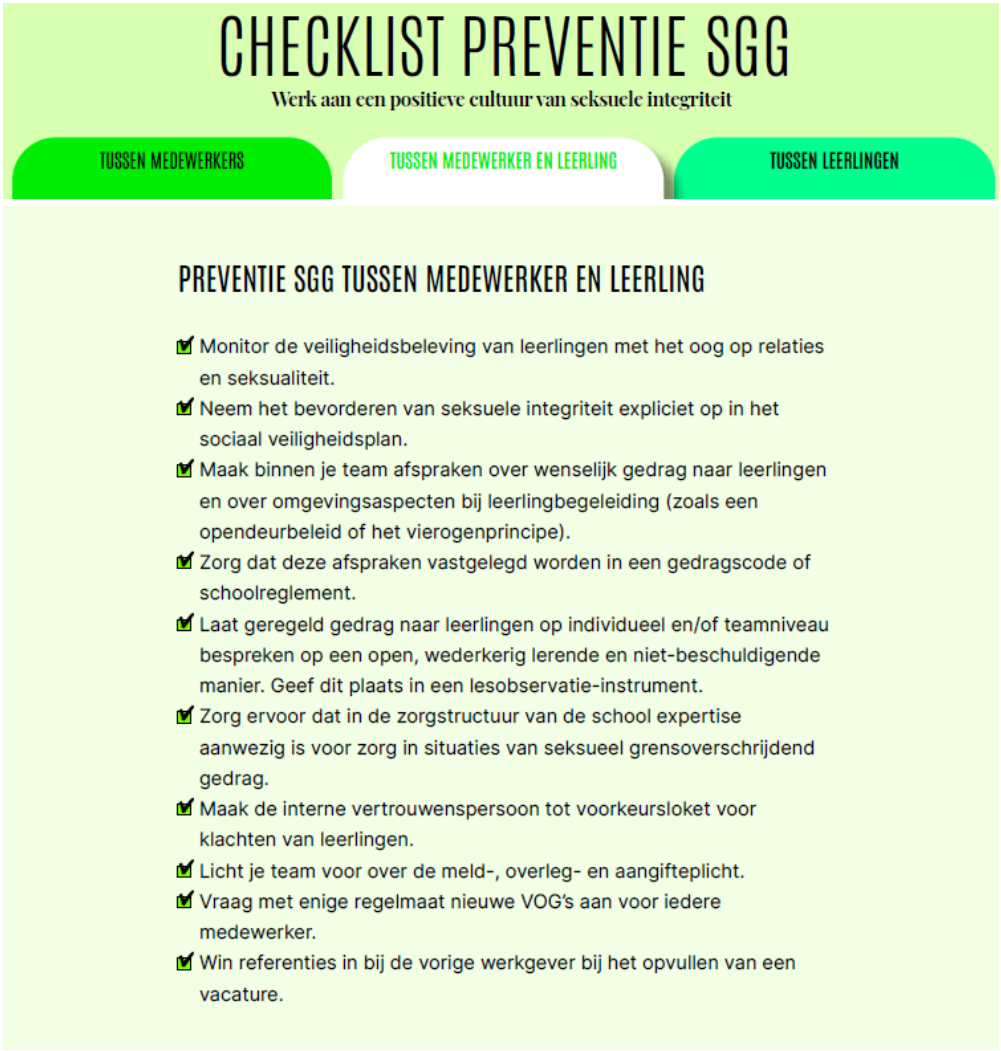
In het wettelijk kader (onderwijswetgeving) is vastgelegd hoe gehandeld moet worden als het bevoegd gezag bekend is geworden dat een met taken belast persoon zich schuldig heeft gemaakt aan een misdrijf tegen de zeden jegens een minderjarige leerling van de school (Wet op het primair onderwijs[6]; Wet op het voortgezet onderwijs[7]; Wet op de expertisecentra[8]; Wet educatie en beroepsonderwijs[9]). In zo'n geval moet het bevoegd gezag van de school in overleg treden met de vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs. Als uit het overleg blijkt dat er een redelijk vermoeden is van een misdrijf, moet het bevoegd gezag aangifte doen bij een opsporingsambtenaar. Vóór het doen van aangifte moeten de ouders en de tbp in kwestie op de hoogte worden gesteld. Als een personeelslid bekend is geworden dat een collega zich (mogelijk) schuldig maakt of heeft gemaakt aan een dergelijk zedenmisdrijf, moet deze dit melden bij het bevoegd gezag.

In de brochure 'Zo klein als mogelijk, zo groot als nodig. Omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag in het onderwijs' (PO-Raad et al., 2022) wordt een stappenplan gegeven dat houvast moet bieden als er een vermoeden is van seksueel grensoverschrijdend gedrag in (de context van) de school. Daarin staat informatie over de meld-, overleg- en aangifteplicht, wordt een overzicht gegeven van wat schoolleiders moeten doen bij een melding en worden aandachtspunten ('Checklist preventie' en 'Checklist handelen') beschreven. Figuur 2.8 toont de aanbevelingen in de brochure die zijn gericht op het voorkomen van sgg tussen medewerkers en leerlingen. Figuur 2.9 toont de aanbevolen handelingen als er een vermoeden of een melding van sgg tussen een medewerker en leerling is.

6 PO: https://wetten.overheid.nl/BWBR0003420/2023-01-01/0#HoofdstukI (artikel 4a)
7 VO: https://wetten.overheid.nl/BWBR0044212/2022-08-01/0#Hoofdstuk3 (artikel 3.39)
8 SO/VSO: https://wetten.overheid.nl/BWBR0003549/2023-01-01/0 (artikel 4a)
9 MBO: https://wetten.overheid.nl/BWBR0007625/2023-01-01/0#Hoofdstuk3 (artikel 1.3.8)

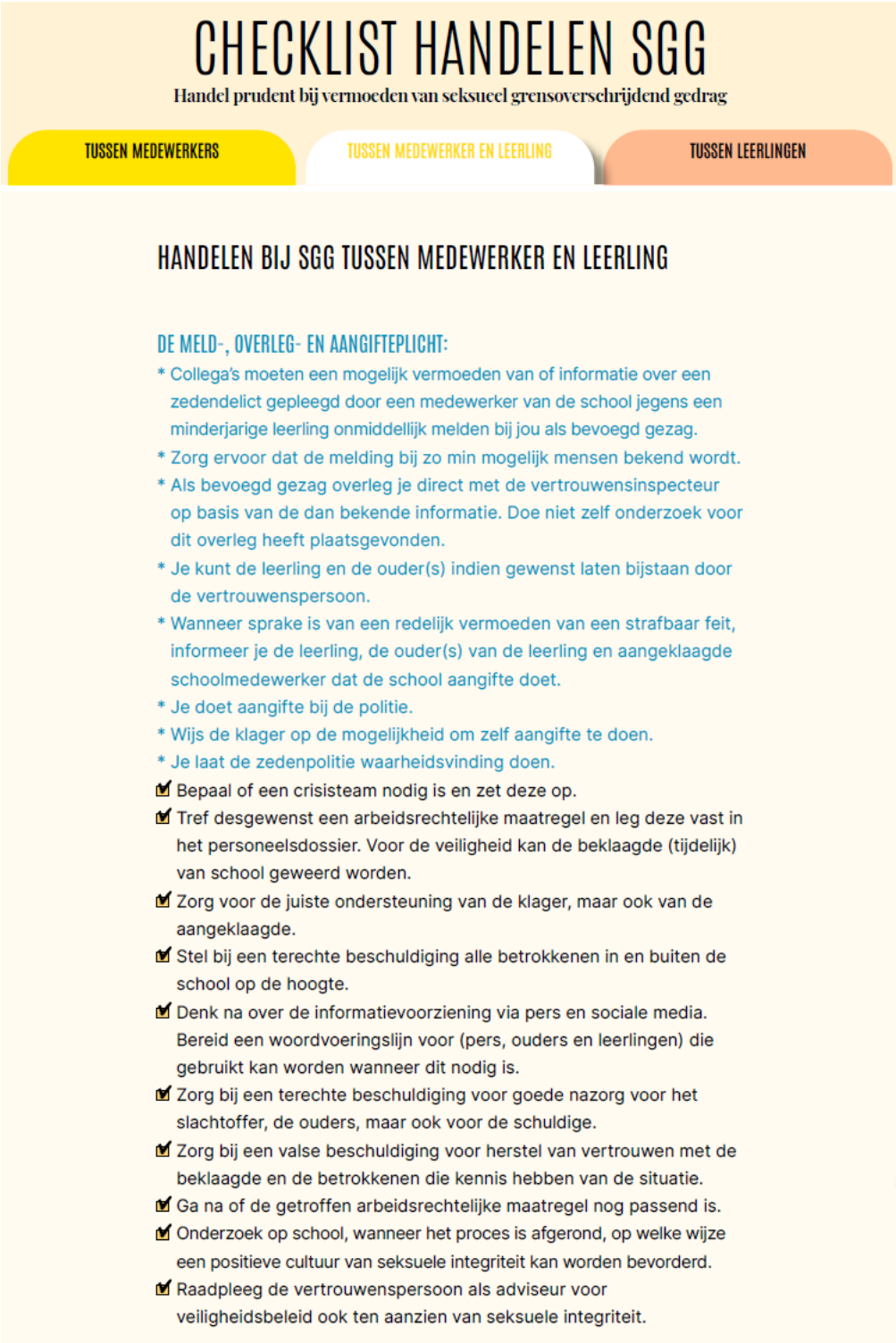
Ouders en leerlingen kunnen ook rechtstreeks de vertrouwensinspecteur benaderen. In de literatuur is niet aangegeven of leerlingen en/of ouders direct bij de vertrouwensinspecteur meldingen hebben gedaan. In de rapportage van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2021) is aangegeven dat sommige ouders via de huisarts hulp zoeken.

Figuur 2.8 Aanbevolen preventieve acties, gericht op het voorkomen van sgg tussen medewerkers en leerlingen

Bron: Brochure *'Zo klein als mogelijk, zo groot als nodig. Omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag in het onderwijs'* (PO-Raad et al., 2022)

Figuur 2.9 Aanbevolen handelingen bij (vermoeden van) sgg tussen een medewerker en een leerling

CHECKLIST HANDELEN SGG

Handel prudent bij vermoeden van seksueel grensoverschrijdend gedrag

TUSSEN MEDEWERKERS | TUSSEN MEDEWERKER EN LEERLING | TUSSEN LEERLINGEN

HANDELEN BIJ SGG TUSSEN MEDEWERKER EN LEERLING

DE MELD-, OVERLEG- EN AANGIFTEPLICHT:

* Collega's moeten een mogelijk vermoeden van of informatie over een zedendelict gepleegd door een medewerker van de school jegens een minderjarige leerling onmiddellijk melden bij jou als bevoegd gezag.
* Zorg ervoor dat de melding bij zo min mogelijk mensen bekend wordt.
* Als bevoegd gezag overleg je direct met de vertrouwensinspecteur op basis van de dan bekende informatie. Doe niet zelf onderzoek voor dit overleg heeft plaatsgevonden.
* Je kunt de leerling en de ouder(s) indien gewenst laten bijstaan door de vertrouwenspersoon.
* Wanneer sprake is van een redelijk vermoeden van een strafbaar feit, informeer je de leerling, de ouder(s) van de leerling en aangeklaagde schoolmedewerker dat de school aangifte doet.
* Je doet aangifte bij de politie.
* Wijs de klager op de mogelijkheid om zelf aangifte te doen.
* Je laat de zedenpolitie waarheidsvinding doen.

☑ Bepaal of een crisisteam nodig is en zet deze op.
☑ Tref desgewenst een arbeidsrechtelijke maatregel en leg deze vast in het personeelsdossier. Voor de veiligheid kan de beklaagde (tijdelijk) van school geweerd worden.
☑ Zorg voor de juiste ondersteuning van de klager, maar ook van de aangeklaagde.
☑ Stel bij een terechte beschuldiging alle betrokkenen in en buiten de school op de hoogte.
☑ Denk na over de informatievoorziening via pers en sociale media. Bereid een woordvoeringslijn voor (pers, ouders en leerlingen) die gebruikt kan worden wanneer dit nodig is.
☑ Zorg bij een terechte beschuldiging voor goede nazorg voor het slachtoffer, de ouders, maar ook voor de schuldige.
☑ Zorg bij een valse beschuldiging voor herstel van vertrouwen met de beklaagde en de betrokkenen die kennis hebben van de situatie.
☑ Ga na of de getroffen arbeidsrechtelijke maatregel nog passend is.
☑ Onderzoek op school, wanneer het proces is afgerond, op welke wijze een positieve cultuur van seksuele integriteit kan worden bevorderd.
☑ Raadpleeg de vertrouwenspersoon als adviseur voor veiligheidsbeleid ook ten aanzien van seksuele integriteit.

Bron: Brochure *'Zo klein als mogelijk, zo groot als nodig. Omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag in het onderwijs'* (PO-Raad et al., 2022)

2.2.3 Oorzaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag door met taken belaste personen

Er kunnen op het gebied van sgg zowel risicofactoren als beschermingsfactoren worden onderscheiden. Daarbij kan onderscheid worden gemaakt tussen risicofactoren die betrekking hebben op het plegen van sgg en risico- en beschermingsfactoren die betrekking hebben op het slachtoffer worden. Naast persoonlijke risicofactoren kunnen er ook risicofactoren van de omgeving zijn. Daarbij is het van belang in het oog te houden dat risicofactoren de kans op sgg kunnen vergroten, maar dat deze niet als oorzaken van sgg kunnen worden gezien.

Risicofactoren die het plegen van sgg betreffen

In de overzichtsstudie van Slotboom et al. (2012) worden verschillende risicofactoren genoemd in verband met het plegen van sgg. Onder verwijzing naar Shakeshaft (2004) wordt aangegeven dat het merendeel man is van de tbp's die dader zijn van sgg in het onderwijs, maar dat het aandeel vrouwelijke daders waarschijnlijk hoger is dan uit de officiële cijfers blijkt. Deze conclusie is gebaseerd op onderzoek bij leerlingen. Daar bleek dat leerlingen aangaven dat in 42 procent van de gevallen van sgg de dader vrouw was. Als de dader vrouw is, zouden mannelijke slachtoffers minder geneigd zijn om aangifte te doen. Bij gevallen van sgg op school is de dader meestal een leraar, wat volgens Shakeshaft (2004) niet verwonderlijk is, omdat het personeel op school vooral uit leraren bestaat. Timmerman (2003) constateerde dat 81 procent van de daders van schoolgerelateerd sgg leraar was. Er is meer gelegenheid om seksueel misbruik te plegen wanneer de taakomschrijving van de leraar inhoudt dat deze ook één-op-één tijd met de leerling heeft (Shakeshaft, 2004). Slotboom et al. (2012) stellen dat de leerkracht tijdens één-op-één-tijd het vertrouwen van de leerling kan winnen door de leerling veel aandacht te geven en door persoonlijke verhalen te vertellen. Dit zou de gelegenheid om sgg te plegen kunnen vergroten.Uit verschillende onderzoeken is gebleken dat leraren die sgg plegen vaak erg populair zijn bij leerlingen en ouders (Slotboom et al., 2012). Ook worden zij op school vaak als goed presterend beschouwd, met name in het basisonderwijs. Hierdoor is er veel vertrouwen in de leraar in kwestie, waardoor zich sneller mogelijkheden tot het plegen van sgg voordoen. Bij gevallen van sgg in het voortgezet onderwijs zou sgg vaker ongepland zijn dan in het basisonderwijs. Volgens Shakeshaft (2004) is hier meer sprake van opportunisme, de gelegenheid die zich voordoet en wordt aangegrepen. Tharp et al. (2013) noemen twee overkoepelende factoren die samenhangen met het plegen van sgg: de aanwezigheid en acceptatie van geweld en risicovol seksueel gedrag door de (potentiële) pleger, ervaringen of attituden. Over de leeftijd van daders van sgg kan volgens Shakeshaft (2004) geen duidelijke uitspraak worden gedaan. In onderzoek in de Verenigde Staten varieerde die van 21 tot 75 jaar. Tussen 18 en 28 procent van de gerapporteerde gevallen betrof sgg waarbij dader en slachtoffer van hetzelfde geslacht waren (Shakeshaft, ibid.).

Er worden ook nog andere persoonlijke risicofactoren genoemd. Zo wordt er op themapagina's van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) op gewezen dat een negatief zelfbeeld de kans kan vergroten op het plegen van sgg. Dat zou ook gelden voor het hebben van stereotiepe opvattingen over gender en rollen, gevoeligheid voor groepsdruk en eerdere ervaringen met misbruik.[10] Daarbij geeft het NJI niet aan in hoeverre de genoemde factoren gelden voor sgg in het onderwijs. Ook ontbreekt de onderbouwing met literatuurverwijzingen.

Ramakers et al. (2020) beschreven zeven gevallen van sgg door tbp. In zes van de zeven gevallen was de dader een man. Vaak waren deze daders geliefd bij leerlingen en/of ouders en waren zij een graag geziene collega, die deskundig was en actief was op school.

10 https://www.nji.nl/seksueel-grensoverschrijdend-gedrag/factoren-die-invloed-kunnen-hebben-op-seksueel-grensoverschrijdend-gedrag

Er zijn ook omgevingsfactoren die het risico op sgg kunnen vergroten. Zo wijzen Ramakers et al. (2020) op het lerarentekort en de AVG. Door het lerarentekort vindt er bij het aannemen van personeel niet altijd een voldoende grondige controle op achtergrond en referenties plaats. Bovendien bemoeilijkt de AVG het om die controle uit te voeren.

Risicofactoren die (potentiële) slachtoffers betreffen

Er bestaan persoonlijke en omgevingsrisicofactoren die samenhangen met het meemaken van sgg in zijn algemeenheid (dus niet enkel in de schoolsituatie) (Beek et al., 2022). Deze auteurs wijzen erop dat het hierbij niet altijd om een causaal verband gaat. De meeste van deze factoren zijn eerder beschreven door De Graaf et al. (2017).

Persoonlijke risicofactoren waarvan is gebleken dat deze samenhangen met het slachtoffer zijn van sgg:

- een minder positief lichaamsbeeld;
- een minder goede psychische gezondheid;
- eerdere ervaringen met seksueel misbruik;
- gebrekkige vaardigheid in het aangeven van wensen en grenzen (seksuele interactiecompetentie).

Een omgevingsfactor die de kans vergroot om op school slachtoffer te worden van sgg, is een thuissituatie met emotionele verwaarlozing of mishandeling.

Ramakers et al. (2020) beschrijven zeven ‘cases’ van sgg bij leerlingen. Meestal ging het daarbij om meisjes in de leeftijd tussen 15 en 18 jaar, kwetsbaar, met soms een moeilijke thuissituatie en blij met het intensieve contact met de docent. Shakeshaft (2004) rapporteert dat slachtoffers van sgg meestal meisjes zijn, maar dat verschillende onderzoeken verschillende percentages laten zien (van 54 tot 77 procent). Verder betreft het vaak adolescenten: 60 procent is 12 jaar of ouder. Ook Shakeshaft concludeert dat kwetsbare kinderen een groter risico lopen om in de schoolcontext slachtoffer van sgg te worden. Dit doordat zij meer behoefte hebben aan aandacht van de leraar dan minder kwetsbare kinderen.

Beschermingsfactoren

In het onderzoek van Slotboom et al. (2012) staan mogelijke persoonlijke beschermingsfactoren (tegenhangers van de risicofactoren) beschreven die het risico verkleinen om slachtoffer te worden van seksueel misbruik binnen het schooldomein (zie ook De Graaf et al., 2017), namelijk:

- een hoger gevoel van eigenwaarde;
- een betere psychische gezondheid;
- een positief lichaamsbeeld.

Verder zijn er beschermingsfactoren die de omgeving betreffen:

- de kennis en vaardigheden hebben om seksueel gedrag te beoordelen doordat er leeftijdsadequate seksuele voorlichting is geboden;
- vertrouwensrelatie met de ouders;
- aanwezigheid van een steunend netwerk.

Beek et al. (2022) geven aan dat niet bekend is welke risico- en beschermingsfactoren – hetzij persoonlijke factoren, hetzij omgevingsfactoren – de meeste invloed hebben op het risico van daderschap en van slachtofferschap van sgg.

Mogelijke oorzaken van de toename van het aantal meldingen

Eerder is al aangegeven dat de Inspectie van het Onderwijs (2022) als mogelijke verklaring voor de daling van het aantal meldingen van sgg bij de vertrouwensinspecteurs in de schooljaren 2019/2020 en 2020/2021 noemt dat de scholen in die jaren deels tijdelijk gesloten waren in verband met de coronapandemie. In het schooljaar 2021/2022 is het aantal meldingen aanzienlijk groter dan in de schooljaren vóór de pandemie. Bovendien is het aandeel dat aan tbp wordt toegeschreven eveneens groter dan in de meeste andere schooljaren. Hiervoor geeft de Inspectie geen verklaring. In de 'Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend gedrag 2022' (Akkermans et al., 2022) wordt erop gewezen dat de jaarprevalentie van sgg in vergelijking met 2020 is gestegen van 11 naar 13 procent van de bevolking van 16 jaar en ouder. In deze monitor wordt als mogelijke verklaring de aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag in de media genoemd, onder meer in verband met gebeurtenissen rondom het televisieprogramma 'The Voice of Holland'. In de monitor wordt gesteld dat het publieke debat hierover invloed kan hebben gehad op de manier waarop mensen seksuele intimidatie en seksueel geweld percipiëren en zichzelf als slachtoffer ervan zien. Dat zou ook retrospectief gebeuren.

2.2.4 Effectieve maatregelen

Interventies die zijn gericht op het voorkomen van slachtofferschap zijn bijvoorbeeld interventies die risicogroepen weerbaar maken (zoals seksuele en relationele vorming in het onderwijs) en interventies die omgevingen veilig maken.

Er worden enkele preventieve maatregelen genoemd in de literatuur. Een eerste preventieve maatregel is het bewerkstelligen van een veilig school- en instellingsklimaat (Ramakers et al., 2020). Scholen zijn wettelijk verplicht om een veilig, positief en vertrouwelijk schoolklimaat te creëren. Dit kunnen zij vormgeven in een visie en een sociaal veiligheidsbeleid dat wordt gevoerd op school (Stichting School & Veiligheid, 2022) - met daarin de afspraken over gedragsregels en omgangsvormen - en door het huidige schoolklimaat regelmatig te evalueren. Daarnaast kan men draagvlak in de school creëren en training van docenten faciliteren. Bij het opstellen van een beleidsplan kunnen scholen gebruik maken van het 'Actieplan sociale veiligheid op school' (Van Helvoirt & Smeets, 2022).

Verder kan een school expliciete regels formuleren voor het personeel met betrekking tot het gebruik van sociale media in het contact met leerlingen. De school kan sancties instellen die gelden bij het overtreden van de gedragsregels. De school kan ook preventieve activiteiten organiseren waarin personeelsleden informatie krijgen, waarin men samen het gewenst gedrag formuleert en waarin de houding van teamleden naar leerlingen besproken wordt. Het geregeld onder de aandacht brengen van sgg vermindert het risico en stimuleert een open houding binnen de school (Stichting School & Veiligheid, 2022).

Een aanvullende maatregel is het screenen van mogelijk personeel bij het aannamebeleid door middel van een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG). Medewerkers van een onderwijsinstelling zijn eenmalig bij indiensttreding wettelijk verplicht een geldige VOG aan hun werkgever te overleggen. Met een VOG-aanvraag wordt alleen naar het justitiële verleden van betrokkene gekeken. De VOG is daarmee geen voorspeller voor de toekomst. Ramakers et al. (2020) concludeerden dat de VOG geen betekenis in preventieve zin heeft als het om het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat. Zodoende wordt het niet gezien als een preventieve maatregel. Men weet alleen bij het aannemen van personeel dat een persoon geen voor de functie relevant strafblad heeft. Bovendien kan de VOG bij oudere leraren al heel oud zijn. Daarom wordt geconcludeerd dat een VOG alleen onvoldoende waarborg is. Het ministerie van Veiligheid en Justitie liet in 2013 onderzoek uitvoeren naar seksueel grensoverschrijdend gedrag in het vrijwilligerswerk met minderjarigen (Klein et al., 2013). De conclusies gaven aanleiding om voortaan te

adviseren de VOG altijd in te zetten in combinatie met breder preventiebeleid, zoals bijvoorbeeld gedragsregels en een vertrouwenspersoon.

Naast deze meer algemene maatregelen kunnen ook specifieke interventies ingezet worden. In de rapportage opgesteld door de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2017) zijn 45 interventies die in Nederland ingezet worden die zijn gericht op het voorkomen van sgg tegen kinderen geanalyseerd en ingedeeld op de vijf niveaus van beoordeling van het erkenningstraject Interventies. De interventies richten zich op bewustwording van risicosituaties, voorwaarden voor gewenste seks, seksuele risico's, weerbaarheid, communicatie over sgg, het voorkomen en terugdringen van sgg en het ontdekken van de eigen grenzen en die van een ander. Van de 45 interventies heeft één interventie de beoordeling effectief volgens goede aanwijzingen gekregen, vijftien zijn goed onderbouwd en twee zijn goed beschreven. De interventie 'Lang leve de liefde - onderbouw' heeft een goede beoordeling, maar blijkt niet effectief in het voorkomen van sgg. In het rapport wordt geconcludeerd dat de interventies voornamelijk ingaan op het maken van gezonde keuzes in contacten, maar dat zij zich daarmee niet richten op sgg in afhankelijkheidsrelaties. Of de interventies ook effectief zijn in het voorkomen van sgg door tbp moet daarom nog worden onderzocht.

In een overzichtsstudie van DeGue et al. (2014) zijn 140 interventies onderzocht die zijn gericht op preventie van seksueel geweld. Vaak gaat het om korte programma's die zijn gericht op het vergroten van kennis of het veranderen van attitudes, waarvan de effectiviteit niet is bewezen. Slechts drie van de 140 interventies bleken zes maanden na afloop van de interventie effectief te zijn op gedragsniveau en preventie van dader- en slachtofferschap van seksueel geweld. Twee van deze drie interventies werden op scholen ingezet: 'Safe Dates' en 'Shifting Boundaries'. Bij deze twee interventies is er sterk bewijs voor effectiviteit, gebaseerd op gedegen onderzoek. Het betreft interventies die niet aan de Nederlandse context aangepast zijn.

De interventie 'Safe Dates' (Foshee et al., 1998, 2000, 2004) omvat tien sessies die zijn gericht op gevolgen van dating-geweld, genderstereotypering, vaardigheden in conflictbeheersing en attributies voor geweld, een theaterproductie en posterwedstrijd voor leerlingen en meer ondersteuning voor slachtoffers van dating-geweld. De interventie kan tijdens de lessen worden uitgevoerd bij leerlingen van ongeveer 13 tot 15 jaar (8th and 9th grade), maar is niet primair gericht op sgg op school.

De interventie 'Shifting Boundaries' (Taylor et al., 2011, 2013) is ingezet en op effecten onderzocht in 117 scholen in de Verenigde Staten. De interventie is gericht op leerlingen van 10 tot 15 jaar. In een deel van de scholen werd deze interventie ingezet als onderdeel van een breed pakket aan beleidsmaatregelen. Scholen hingen posters op om het bewustzijn over seksueel geweld te vergroten en scholieren werden aangemoedigd seksueel grensoverschrijdend gedrag te melden bij schoolmedewerkers. Ook werden zo nodig (tijdelijk) omgevingsverboden uitgedeeld. Daarnaast brachten scholieren in kaart waar ze zich op school onveilig voelden ('hotspot mapping'). Schoolmedewerkers hielden hier extra toezicht. Door de inzet van deze maatregelen nam het aantal daders en slachtoffers van seksuele intimidatie en seksueel geweld door leeftijdsgenoten af. De afname was groter in scholen waar deze beleidsmaatregelen werden toegepast dan in scholen waar deze maatregelen niet zijn uitgevoerd. Naast deze interventie die op het schoolgebouw is gericht ('building-level intervention') is er ook een educatieve interventie ('classroom-based intervention') onder dezelfde naam. Deze bleek echter als op zichzelf staande interventie niet effectief genoeg om het plegen of meemaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag te verminderen. De 'building-level intervention' was dat wel, evenals de combinatie van die interventie en de 'classroom-based

intervention').[11] Overigens is het lesmateriaal van 'Shifting Boundaries' gratis beschikbaar (Stein et al., 2012).[12]

Topping en Barron (2009) voerden een reviewstudie uit naar de effecten van 22 op school uit te voeren preventieprogramma's gericht op het voorkomen van seksueel misbruik van kinderen. Er werden vooral publicaties uit Noord-Amerika en het Verenigd Koninkrijk verwerkt. Uit de review blijkt dat de meeste onderzoekers beweerden dat hun resultaten een significant effect hadden op primaire preventie (het vergroten van de kennis of het bewustzijn van alle kinderen en/of vaardigheden om misbruik te voorkomen). Er was echter weinig bewijs dat de programma's effect hadden en ook de effecten op de langere termijn waren wisselend. Een ander probleem was dat slechts weinig onderzoekers rapporteerden of de desbetreffende interventie op de juiste manier was geïmplementeerd in het onderwijs. Kenmerken van programma's die effectief werden bevonden, waren dat deelnemers zagen hoe te reageren in gewelddadige situaties ('modeling'), dat zij praatten over en reflecteerden op wat gezien was (groepsdiscussie) en dat zij vaardigheden oefenden (rollenspel).

11 https://www.wcsap.org/resources/shifting-boundaries

12 https://www.wcwonline.org/images/stories/projects/datingviolence/ShiftingBoundaries.pdf

3 Secundaire data-analyses

3.1 Opzet

Secundaire data-analyses zijn uitgevoerd om inzicht te verkrijgen in verschillende aspecten van sgg: de omvang (vraag 1), in hoeverre leerlingen en studenten sgg-incidenten melden (vraag 4) en het vervolg dat aan een melding wordt gegeven (vraag 5). Vanwege de verscheidenheid van onderwerpen is er niet één bron voorhanden die al deze informatie bevat. Hieronder volgt een beschrijving van de afzonderlijke bronnen. Er wordt gebruik gemaakt van bestaande bronnen die op verschillende wijze de (ervaren) sgg incidenten in kaart brengen. Hierdoor kan het zijn dat de ervaringen van docenten en leerlingen anders uitgevraagd zijn. Daarbij moet aangetekend worden dat de gebruikte vragenlijsten van de verschillende bronnen zorgvuldig opgesteld zijn, maar er blijft sprake van een zekere mate van subjectiviteit in hoe docenten en leerlingen een incident ervaren.

3.1.1 Veiligheidsmonitor po/vo

De wet Veiligheid op school verplicht scholen om de sociale veiligheid in en rond school jaarlijks te monitoren. Er bestaan verschillende instrumenten om aan deze verplichting te doen. In dit onderzoek worden data gebruikt uit de Veiligheidsmonitor po/vo. Sinds 2006 wordt de sociale veiligheid in het voorgezet (speciaal) onderwijs gemonitord en sinds 2010 ook in het regulier, speciaal en speciaal basisonderwijs. In 2016 en 2018 werd dit onderzoek uitgevoerd door Praktikon en KBA Nijmegen, sinds 2020 voert ResearchNed dit onderzoek uit. Sinds 2018 biedt Praktikon scholen ook de mogelijkheid om de vragenlijst af te nemen en daarmee te voldoen aan de wettelijke verplichting om sociale veiligheid te monitoren. Hierdoor beschikken we voor de schooljaren 2020-2021 en 2021-2022 over twee veiligheidsmonitoren (ResearchNed Veiligheidsmonitor en Praktikon Veiligheidsmonitor).

De Veiligheidsmonitor bevat informatie over zowel het v(s)o als po. Leerlingen, personeelsleden en leidinggevenden nemen deel aan het onderzoek. Leerlingen en personeelsleden krijgen met name vragen over hun veiligheidsgevoel, geweldsincidenten en pesten; leerlingen krijgen daarnaast ook vragen over hun sociaal welbevinden. Leerlingen in het voorgezet speciaal onderwijs en praktijkonderwijs vullen een vereenvoudigde versie van de vo-vragenlijst in, zodat de vragen beter aansluiten bij de belevingswereld van de doelgroep. Bij leidinggevenden wordt gefocust op veiligheidsbeleid. Eén van de onderwerpen in de Veiligheidsmonitor is het ervaren van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Aan po-leerlingen is in 2021 en 2022 gevraagd naar de ervaring van seksueel grensoverschrijdend gedrag (‘worden er op of rond school wel eens ongewenste seksuele opmerkingen naar jou gemaakt?’ en ‘word je op of rond school wel eens betast of aangeraakt terwijl je dat niet wil?’) en of ze over vervelende dingen die ze op school hebben meegemaakt hebben gepraat met iemand en zo nee, waarom niet. Deze vervolgvragen zijn in het algemeen over alle ervaren incidenten gesteld. Hierdoor kunnen alleen leerlingen die aangeven sgg meegemaakt te hebben, geanalyseerd worden. Van leerlingen die meerdere incidenten meemaken kan niet met zekerheid worden vastgesteld wie de dader was van het sgg en of het voorval gemeld is op school. In 2022 is aan po-leerlingen ook expliciet gevraagd wie de dader van sgg-incidenten was. Op deze manier kan sgg door een tbp richting een leerling in kaart worden gebracht.

Aan v(s)o-leerlingen is in 2021 en 2022 gevraagd in hoeverre ze verschillende vormen van sgg meemaken. Ook worden vervolgvragen gesteld over de dader, of er een melding is gedaan en de opvolging van deze melding. Deze vervolgvragen zijn, net als in het po, algemeen geformuleerd en hebben dus betrekking op alle incidenten (ook niet-sgg) die een leerling heeft meegemaakt.

3.1.2 CBS Veiligheidsmonitor

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) voert tweejaarlijks de Veiligheidsmonitor uit in opdracht van het ministerie van Justitie en Veiligheid. De CBS-Veiligheidsmonitor is een bevolkingsonderzoek naar veiligheid, leefbaarheid en slachtofferschap van veelvoorkomende criminaliteit onder de Nederlandse bevolking van 15 jaar en ouder. Deze respondenten is gevraagd naar het ervaren van seksueel geweld (Heeft iemand u weleens tegen uw zin aangeraakt of vastgepakt met seksuele bedoelingen?), waar het precies gebeurde (met als antwoordcategorie onder meer 'op school'), wie de dader was (met als antwoordcategorie onder meer 'docent of andere leraar (bijv. sport- of muziekleraar'), wat de gevolgen waren voor het slachtoffer, of het voorval gemeld is bij de politie en of er aangifte is gedaan.

De CBS-Veiligheidsmonitor is een grootschalige enquête onder de Nederlandse bevolking van 15 jaar en ouder. Hierdoor kunnen er ook leerlingen uit het voortgezet onderwijs of studenten uit het mbo deelnemen. De CBS-Veiligheidsmonitor is onderdeel van de CBS-Microdata. Microdata zijn koppelbare databestanden op persoonsniveau waarmee Nederlandse universiteiten, wetenschappelijke organisaties, planbureaus en statistische instanties onder strikte voorwaarden zelf onderzoek kunnen doen. De gegevens uit de CBS-Veiligheidsmonitor kunnen daardoor worden gekoppeld aan gegevens betreffende inschrijvingen in het (speciaal) basisonderwijs ((s)bo), het (voortgezet) speciaal onderwijs ((v)so), het voortgezet onderwijs (vo), het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), het hoger onderwijs (ho) waaronder het hoger beroepsonderwijs (hbo) en wetenschappelijk onderwijs (wo), en de volwasseneneducatie (ve).

Voor de CBS-Veiligheidsmonitor 2021 hebben 173.473 mensen gerespondeerd. Hiervan stonden 12.036 studenten en leerlingen in oktober 2020 ingeschreven in het vo, vso en mbo (6.9 procent t.o.v. de totale steekproef). In Tabel 3.1 is de verdeling te zien per type onderwijs van studenten en leerlingen die al dan niet deel hebben genomen aan de CBS Veiligheidsmonitor. Te zien is dat het aantal varieert tussen de 0,6 en 0,9 procent ten opzichte van het totaal aantal deelnemers in het betreffende type onderwijs.

Tabel 3.1 Aantal en aandeel deelnemers aan CBS-Veiligheidsmonitor, per onderwijstype, t.o.v. deelnemers 2020-2021

	Niet in CBS-Veiligheidsmonitor		In CBS-Veiligheidsmonitor	
	n	%	n	%
Voortgezet onderwijs	932.683	99,2	7.242	0,8
Voortgezet speciaal onderwijs	36.817	99,4	231	0,6
MBO BOL	393.608	99,1	3.450	0,9
MBO BBL	138.694	99,2	1.113	0,8
Totaal	1.501.802	99,2	12.036	0,8

Bron: CBS Microdata (bewerkingen ResearchNed)

3.1.3 TestJeLeefstijl.nl

Stichting TestJeLeefstijl beheert de website TestJeLeefstijl.nl. Deze verschaft informatie en testen op het gebied van gezondheid, gevoel, drank, drugs en seksualiteit voor jongeren tussen de 12 en 25 jaar. In zowel 2021 als 2022 hebben 31 mbo-instellingen deelgenomen. De informatie en testen op TestJeLeefstijl.nl zijn gemaakt in samenwerking met kennisinstituten als TNO, Trimbos Instituut, Voedingscentrum, Kenniscentrum Sport, Nibud, Rutgers, Veiligheid.nl en 113 Zelfmoordpreventie. Met betrekking tot sgg worden bij TestJeLeefstijl.nl (onder andere) de volgende vragen gesteld: “Hoe vaak heeft iemand jou in de laatste 12 maanden op een kwetsende manier aangeraakt of vastgepakt met seksuele bedoelingen? Dit kan overal gebeurd zijn, bijvoorbeeld bij iemand thuis, op het werk of op straat”, met als antwoordopties “Nooit, 1 keer, 2 keer, 3 keer of vaker” en wanneer dit voorkwam “Waar gebeurde dat precies?” met als antwoordopties “Thuis, Op school, Ergens anders".

3.1.4 JOB-Panel

De Jongerenorganisatie Beroepsonderwijs (JOB) beschikt over het zogenaamde JOB-panel. Recent heeft JOB een panelbevraging uitgezet waarin 668 mbo-studenten zijn bevraagd over sgg. Deze bevraging moet meer zicht bieden op de vraag hoe zij de verbondenheid tussen welzijn en sociale veiligheid in het algemeen ervaren. Studenten gaven onder meer aan in hoeverre de stelling "Ik ervaar seksueel ongewenst gedrag op school” van toepassing is (schaal “Nooit, bijna nooit, soms, vaak, heel vaak").

3.1.5 SWIS Suite

SWIS Suite is een programma dat scholen kunnen inzetten om meer inzicht te krijgen in de dagelijkse gedragsincidenten in de school(omgeving). SWIS Suite betreft een continue meting waardoor een breed inzicht wordt verkregen in de trends binnen de school. De door leerlingen getoonde gedragsincidenten worden geregistreerd door leraren en onderwijsondersteunend personeel. Probleemgedrag wordt gedefinieerd aan de hand van een set vastgestelde probleemcategorieën, waarvan ‘seksuele affectie/seksuele intimidatie’ en ‘loverboy/lovergirl’ aan sgg-gerelateerde categorieën zijn. SWIS Suite wordt toegepast in het (speciaal) basisonderwijs ((s)bo), het voortgezet onderwijs (vo) en het (voortgezet) speciaal onderwijs ((v)so). In de afgelopen vijf schooljaren zijn ruim 400.000 algemene incidenten verdeeld over 243 scholen geregistreerd. Daar het door leraren en onderwijsondersteunend personeel geregistreerde incidenten zijn, betreffen het gedragingen van leerlingen, niet van tbp’s. In deze analyses is gekeken naar de gedragsincidenten van schooljaren 2017-2018 tot en met 2021-2022.

3.1.6 Overzicht databronnen

Overzicht 1 Omvang

Vraagstelling	Bron
po	
Worden er op of rond school wel eens ongewenste seksuele opmerkingen naar jou gemaakt?	Veiligheidsmonitor ResearchNed
Word je op of rond school wel eens betast of aangeraakt terwijl je dat niet wil?	
Welk grensoverschrijdend gedrag is gezien en geregistreerd door de leraar of het onderwijsondersteunend personeel?	SWIS Suite
vo	
Er zijn ongewenste seksuele opmerkingen naar jou gemaakt	Veiligheidsmonitor ResearchNed
Je bent betast of aangeraakt terwijl je dat niet wilde	
Je bent gedwongen tot seksuele handelingen	
Er zijn via internet of telefoon seksueel getinte foto's of filmpjes van jou verspreid terwijl je dat niet wilde	
Er zijn seksuele opmerkingen naar jou gemaakt	Veiligheidsmonitor Praktikon
Je bent ongewenst betast of aangeraakt	
Je bent gedwongen tot seksuele handelingen	
Er zijn seksuele afbeeldingen van jou verspreid, zonder dat je dat wilde	
Heeft iemand u weleens tegen uw zin aangeraakt of vastgepakt met seksuele bedoelingen?	CBS-Veiligheidsmonitor
vso	
Er zijn seksuele opmerkingen naar jou gemaakt	Veiligheidsmonitor Praktikon
Je bent ongewenst betast of aangeraakt	
Je bent gedwongen tot seksuele handelingen	
Er zijn seksuele afbeeldingen van jou verspreid, zonder dat je dat wilde	
Welk grensoverschrijdend gedrag is gezien en geregistreerd door de leraar of het onderwijsondersteunend personeel?	SWIS Suite
mbo	
Ik ervaar seksueel ongewenst gedrag op school	JOB panel
1) Hoe vaak heeft iemand jou in de laatste 12 maanden op een kwetsende manier aangeraakt of vastgepakt met seksuele bedoelingen? 2) Waar gebeurde het precies?	TestJeLeefstijl.nl
1) Heeft iemand u weleens tegen uw zin aangeraakt of vastgepakt met seksuele bedoelingen? 2) Waar gebeurde dat precies?	CBS-Veiligheidsmonitor

Overzicht 2 Tbp

Vraagstelling	Bron
po	
Wie was/waren dader(s)?	Veiligheidsmonitor ResearchNed
vo	
Wie was/waren dader(s)?	Veiligheidsmonitor ResearchNed
vso	
-	-
mbo	
Wie was/waren de daders	CBS-veiligheidsmonitor

Overzicht 3 Initiële melding en opvolging melding

Vraagstelling	Bron
po	
Als je wel eens sgg op of rond school hebt meegemaakt: heb je daar met iemand over gepraat?	Veiligheidsmonitor ResearchNed
Waarom heb je er met niemand over gepraat?	
vo	
Aan wie heb je gemeld dat het is gebeurd?	Veiligheidsmonitor Researchned en Veiligheidsmonitor Praktikon
Kun je hieronder aangeven waarom je het niet hebt gemeld?	
Is er iets met je melding gedaan?	
vso	
Als je wel eens sgg op school hebt meegemaakt: Heb je daar met iemand over gepraat?	Veiligheidsmonitor Praktikon
Waarom heb je er met niemand over gepraat?	
mbo	
Is het voorval gemeld bij de politie? Is hier aangifte van gedaan bij de politie?	CBS-Veiligheidsmonitor

3.2 Resultaten

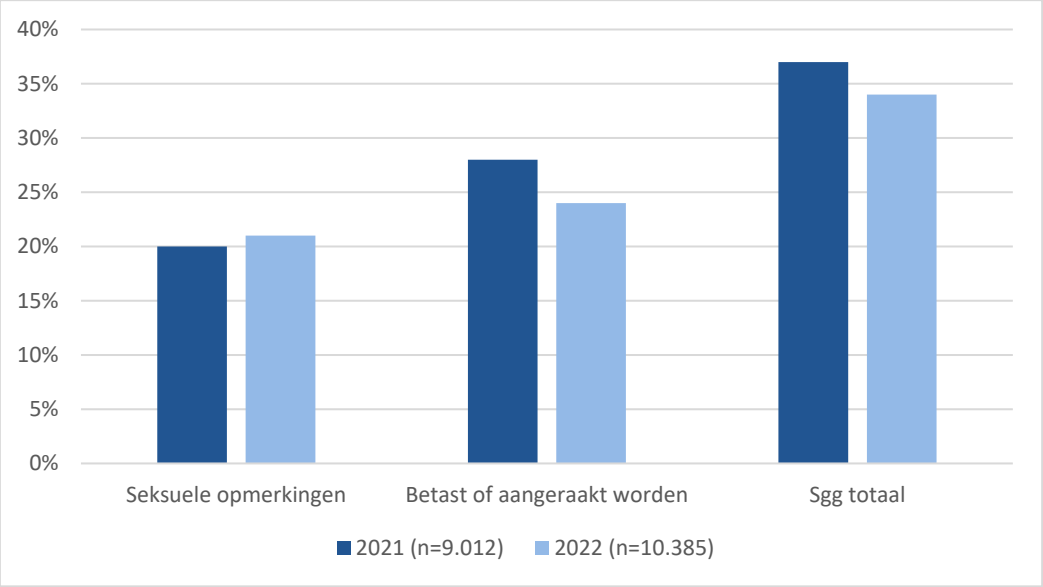
3.2.1 Probleemanalyse

Omvang

Figuur 3.1 toont het percentage po-leerlingen dat sgg ervaart op of rond school. In 2022 is het percentage leerlingen dat met ongewenste seksuele opmerkingen of aanrakingen te maken krijgt 34 procent, tegenover 37 procent in 2021. In beide jaren is het percentage dat ongewenste aanrakingen ervaart groter dan het percentage dat ongewenste seksuele opmerkingen ervaart. Het is hier de vraag of ongewenste aanrakingen in seksuele zin of in bredere zin worden opgevat (wat het hogere percentage zou kunnen verklaren, ook ten opzichte van vo-leerlingen).

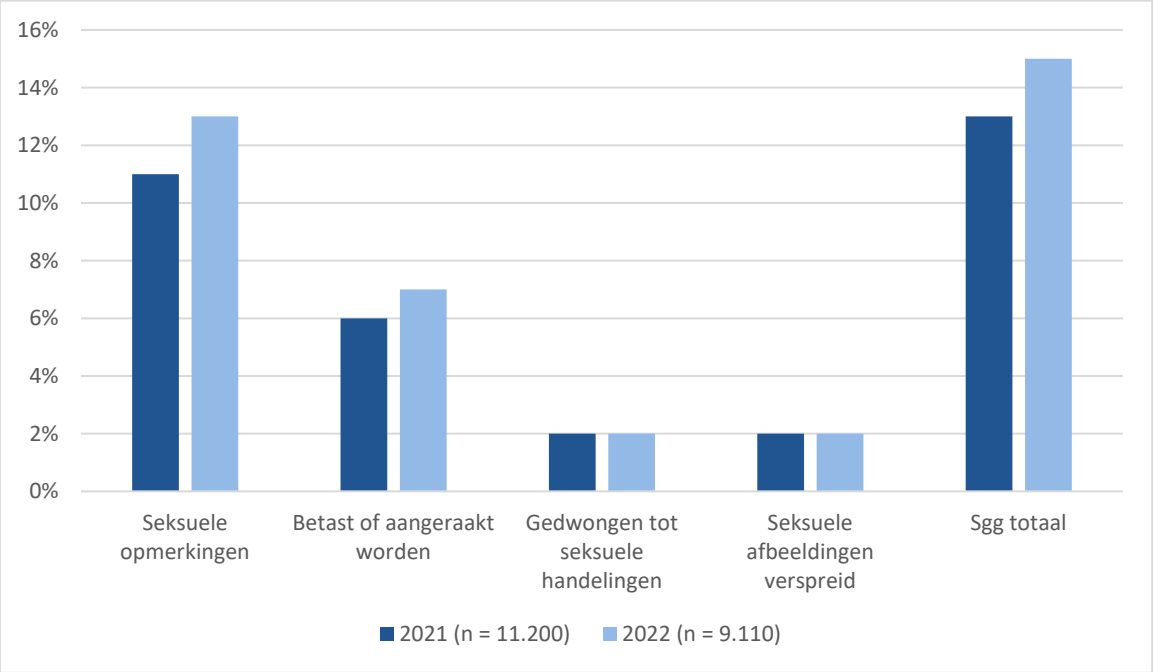
Figuur 3.2 laat zien dat in het vo leerlingen het vaakst te maken krijgen met seksuele opmerkingen (13% in 2022 en 11% in 2021). In 2022 geeft 15 procent van de leerlingen aan minimaal één van de vier vormen van sgg mee te hebben gemaakt, tegenover 13 procent in 2021. Gedwongen worden tot seksuele handelingen of seksuele afbeeldingen die worden verspreid komen het minst vaak voor.

Figuur 3.1 Omvang sgg po

Bron: Veiligheidsmonitor ResearchNed

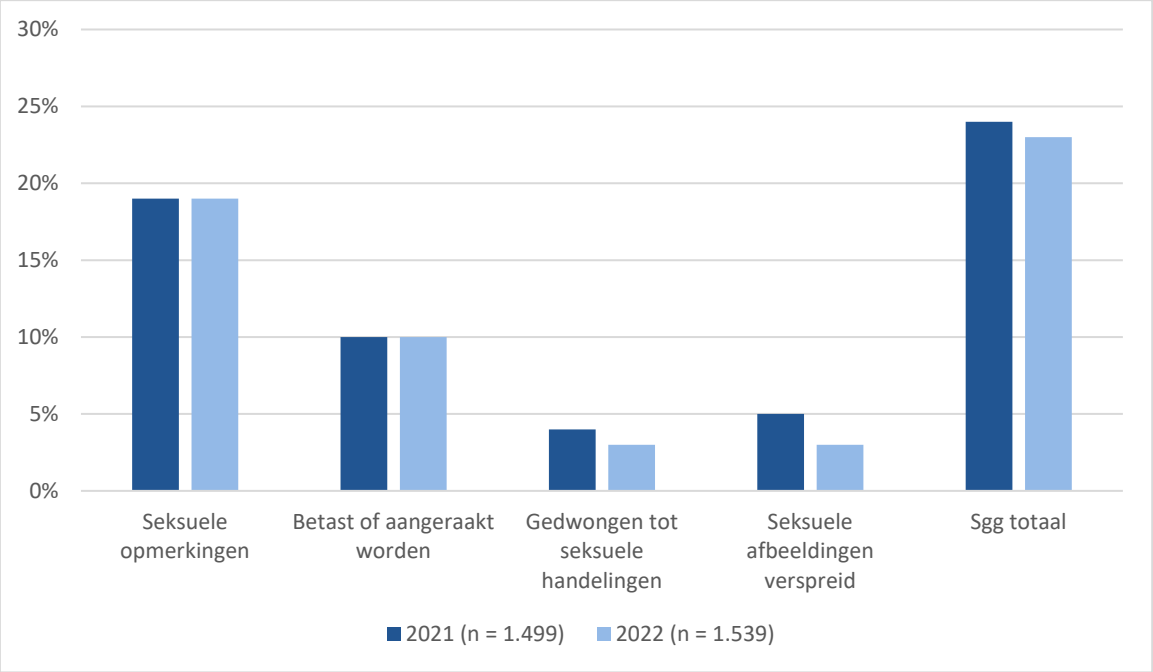
Figuur 3.2 Omvang sgg vo

Bron: Veiligheidsmonitor ResearchNed (n = 14.333) en Veiligheidsmonitor Praktikon (n = 5.977)

Het percentage vso-leerlingen dat minimaal een van die vier vormen van ssg meemaakt op of rond school is 24 procent in 2021 en 23 procent in 2022 (Figuur 3.3). Dit percentage ligt hoger dan het percentage bij vo-leerlingen. Ook in het vso komen seksuele opmerkingen het vaakst voor, en gedwongen worden tot seksuele handelingen of seksuele afbeeldingen die worden verspreid het minst vaak.

Figuur 3.3 Omvang sgg vso

Bron: Veiligheidsmonitor Praktikon (n = 3.038)

In het mbo geeft 16 procent van de studenten aan dat ze sgg ervaren (Tabel 3.2). Hierbij dient opgemerkt te worden dat de vraag van TestJeleefstijl.nl niet specifiek over sgg op school gaat. De vraag uit het JOB-panel daarentegen wel.

Tabel 3.2 Omvang sgg mbo

	2021	2022
Op een kwetsende manier aangeraakt of vastgepakt met seksuele bedoelingen (TestJeLeefstijl.nl)	13%	16%
Seksueel ongewenst gedrag ervaren op school (JOB-panel)	-	16%

Bron: TestJeLeefstijl.nl (n = 32.362) en JOB panel (n = 724)

In Tabel 3.3 is het percentage studenten en leerlingen aangegeven dat tegen de zin is aangeraakt of vastgepakt met seksuele bedoelingen volgens de CBS-Veiligheidsmonitor. Hierin is te zien dat het percentage slachtoffers hoger is voor leerlingen en studenten; met name in het vo, vso en mbo bol. Ook voor het overige onderwijs (dit zijn met name hoger onderwijs-studenten) geldt dat het percentage slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag hoger is dan gemiddeld (en dus ook t.o.v. mensen die geen onderwijs volgen).

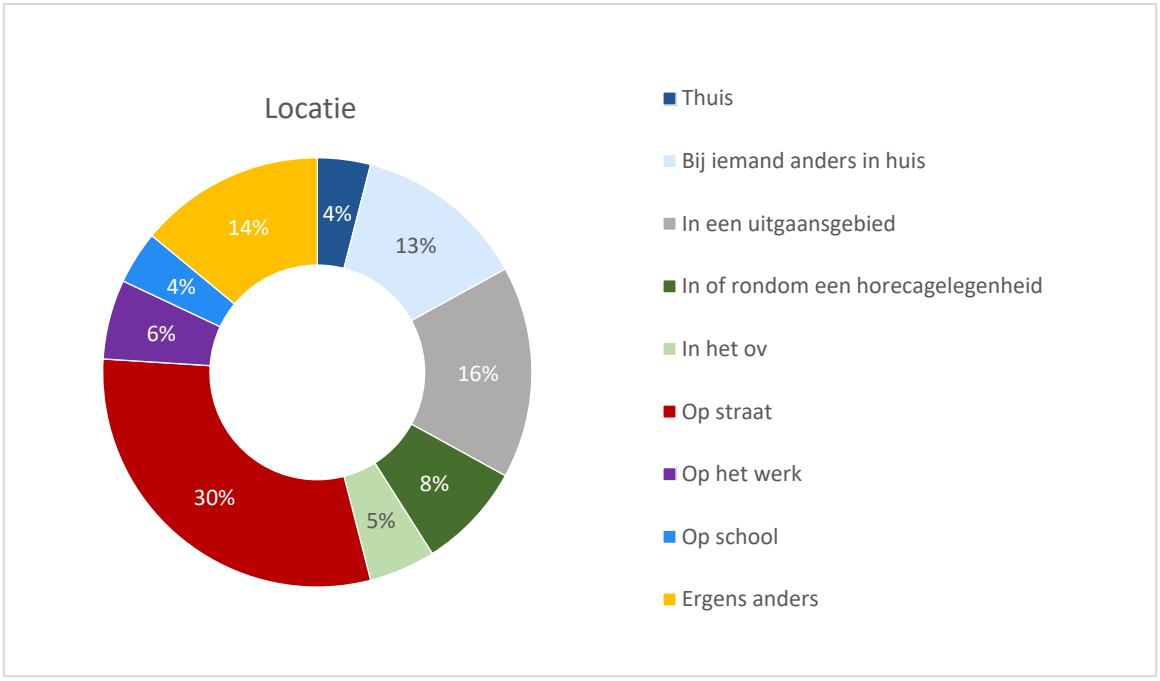
Tabel 3.3 Omvang sgg vo en mbo: percentage leerlingen/studenten dat aangeeft in de afgelopen 12 maanden tegen de zin is aangeraakt of vastgepakt met seksuele bedoelingen

	%
Voortgezet onderwijs	4,1
Voortgezet speciaal onderwijs	2,7
MBO BOL	3,5
MBO BBL	1,2
Overig onderwijs	4,8
Niet in onderwijs	0,6
Totaal	1,1

Bon: CBS Microdata (bewerkingen ResearchNed; n = 173.473 (ongewogen))

Hoewel in de CBS-Veiligheidsmonitor de slachtoffers is gevraagd of dit op school gebeurde en door een medestudent of docent (met daarnaast andere antwoordmogelijkheden), gaat het hier per type onderwijs om dusdanig kleine aantallen dat ze vanwege de privacyrichtlijnen van het CBS niet mogen worden vrijgegeven (wanneer het gaat om aantallen van minder dan tien leerlingen/studenten). Gevraagd naar de locatie waar dit (het laatst) gebeurde geven vo-, vso- en mbo-studenten met name aan dat dit gebeurt op straat of in een uitgaansgebied. Enkel voor vo-leerlingen is het mogelijk om alle gevraagde locaties te tonen; hierbij wordt duidelijk dat vier procent van de (laatste) voorvallen zich hebben voortgedaan op school.

Figuur 3.4 Laatste locatie waar vo-leerlingen die slachtoffer zijn geweest van seksueel grensoverschrijdend gedrag slachtoffer zijn geworden

Bron: CBS Microdata (bewerkingen ResearchNed; n = 309 (ongewogen))

Aandeel tbp

Tabel 3.4 toont informatie omtrent de dader van sgg in het po. Als gevolg van wijzigingen en verbeteringen in de vragenlijst is deze informatie alleen beschikbaar voor 2022. 75 procent van de leerlingen die sgg heeft ervaren geeft aan dat dit werd gedaan door medeleerlingen. Daarnaast geeft 17 procent van de leerlingen die sgg ervaren aan dat de dader een docent was, 15 procent van de leerlingen die sgg ervaart geeft aan dat de dader een ander personeelslid van school was.

Tabel 3.4 Wie was/waren de dader(s) po

	2022 (n = 3.519)
Leerling(en) van school	75%
Docent(en) van school	17%
Andere personeelsleden van school	15%
Familieleden van leerlingen	17%

Bron: Veiligheidsmonitor ResearchNed

Tabel 3.5 geeft voor vo-leerlingen aan wie de dader was van sgg. Net als in het po geven leerlingen die sgg ervaren het vaakst aan dat de dader een medeleerling was, gevolgd door tbp's en familieleden van leerlingen. Hierbij is het zeer belangrijk rekening te houden met het feit dat hier de antwoorden van een selectieve groep zijn weergegeven. De vraag naar daderschap wordt gesteld voor alle ervaren incidenten in het algemeen. Van leerlingen die meerdere incidenten meemaken kan niet met zekerheid worden vastgesteld wie de dader was van het sgg-incident. Daarom bevat Tabel 3.5 alleen leerlingen die sgg, maar verder geen andere incidenten, hebben meegemaakt. Door deze selectie toe te passen zijn de aantallen ook lager dan in Tabel 3.4.

Tabel 3.5 Wie was/waren de dader(s) vo

	2021 (n = 116)	2022 (n = 62)
Leerling(en) van school	20%	14%
Docent(en) van school	3%	4%
Andere personeelsleden van school	1%	0%
Familieleden van leerlingen	2%	2%

Bron: Veiligheidsmonitor ResearchNed (n = 130) en Veiligheidsmonitor Praktikon (n = 48)

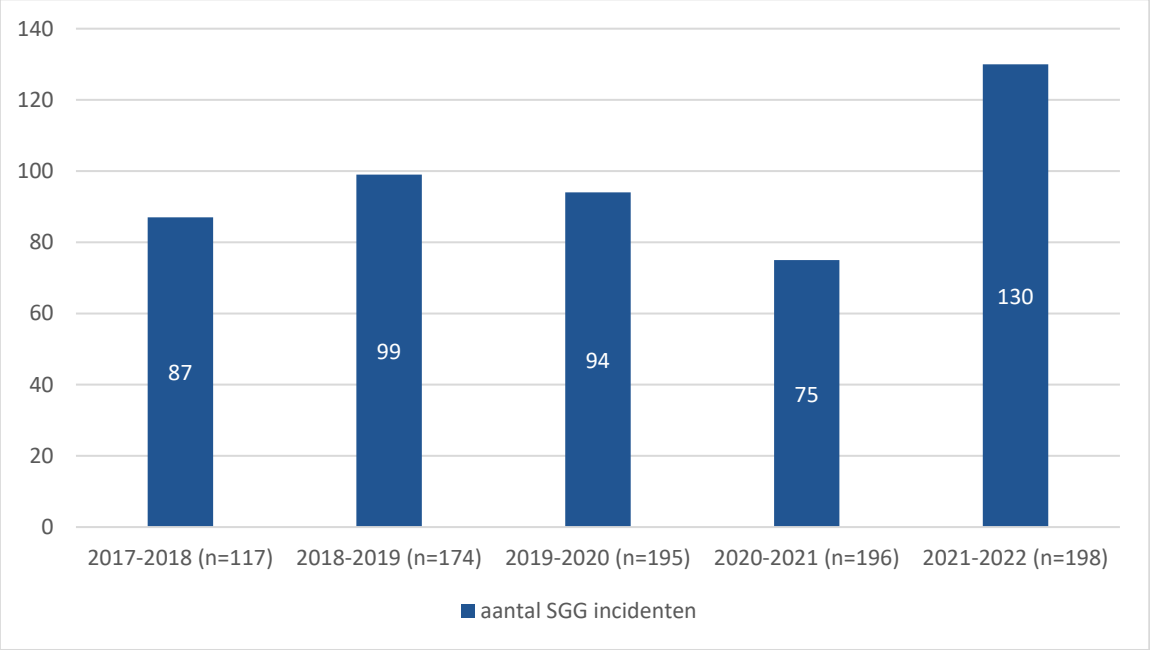
In de CBS-Veiligheidsmonitor is slachtoffers van ongewenst aanraken met seksuele bedoelingen ook gevraagd naar wie de dader was van het laatste voorval. Ook hier geldt dat de aantallen dusdanig klein zijn dat ze vanwege CBS privacy richtlijnen niet mogen worden gepubliceerd. Dit kan alleen voor vo-scholieren; voor de slachtoffers onder deze groep geldt dat 17 procent aangeeft dat de laatste dader een medestudent/-leerling was (hierbij is geen rekening gehouden met de locatie; het kan dus ook op andere locaties dan op school zijn gebeurd). Het aantal leerlingen dat aangeeft dat er sprake was van een tbp als dader is ook dermate klein dat deze volgens de richtlijnen van het CBS niet gepubliceerd mogen worden.

3.2.2 Registratie van sgg incidenten

Van alle typen gedragsincidenten van leerlingen die door tbp's zijn geregistreerd in de schooljaren 2017-2018 tot en met 2021-2022 heeft gemiddeld 0,12 procent (485 van 411.564) betrekking op incidenten rondom seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dit varieert over de schooljaren van 0.09 procent tot 0,16

procent van de totale incidenten. In Figuur 3.5 is het aantal geregistreerde incidenten van sgg weergegeven, verdeeld over de schooljaren. In schooljaar 2020-2021 wordt relatief minder seksueel grensoverschrijdend gedrag geregistreerd (gemiddeld 0,38 melding per school), waar dit in schooljaar 2021-2022 relatief meer is (gemiddeld 0,66 melding per school).

Figuur 3.5 Aantal geregistreerde gedragsincidenten sgg in gedragsregistratieprogramma SWIS Suite

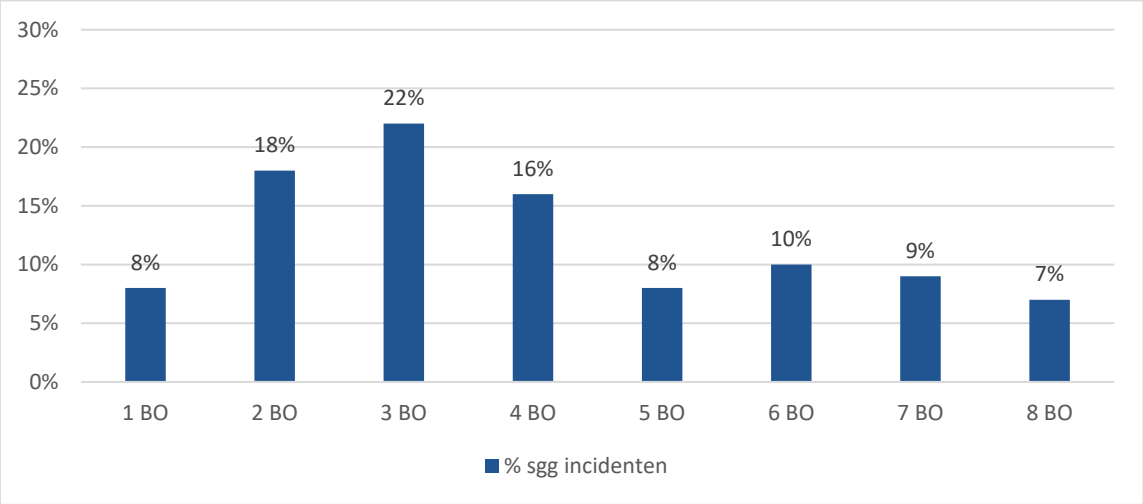
Bron: SWIS Suite, Praktikon

Ten opzichte van het totaal aantal geregistreerde gedragsincidenten lijken er weinig verschillen tussen de schooltypen te zijn. Ten opzichte van het totaal aantal geregistreerde incidenten is er binnen het basisonderwijs relatief iets minder sprake van seksueel grensoverschrijdend gedrag en bij het voortgezet speciaal onderwijs relatief iets meer.

Schooljaren

Per schooltype is het percentage incidenten rondom seksueel grensoverschrijdend gedrag per leerjaar weergegeven. Hieruit blijkt dat er relatief meer sgg-incidenten geregistreerd zijn in de volgende klassen bij het regulier basisonderwijs: 2bo, 3bo en 4bo (zie Figuur 3.6).

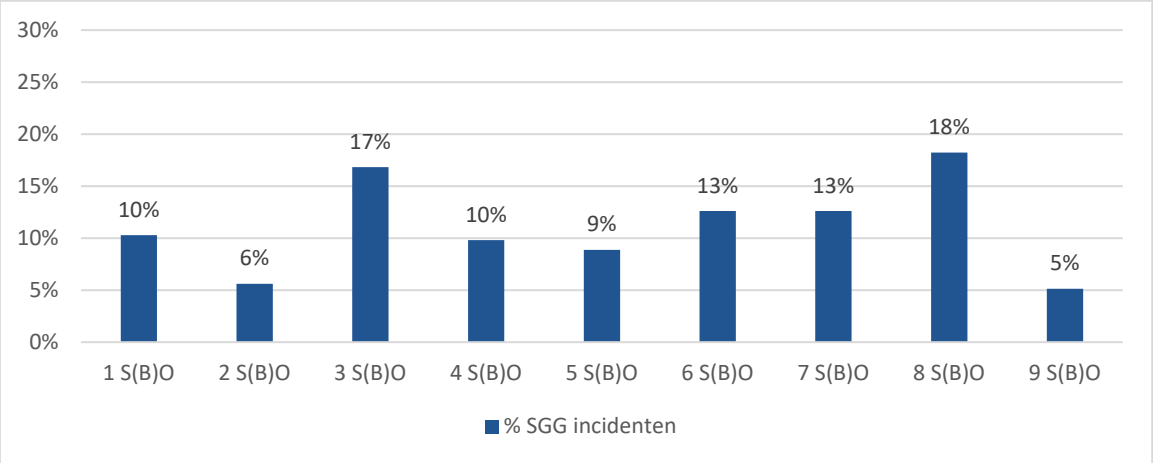
Figuur 3.6 Percentage geregistreerde incidenten sgg over schooljaren bij basisonderwijs t.o.v. totale gedragsincidenten

Bron: SWIS Suite, Praktikon

Bij het speciaal (basis)onderwijs zijn de gedragsincidenten voornamelijk geregistreerd in groepen 3 S(B)O en 8 S(B)O. Let wel: dit betreft een combinatie van sbo- en so-klassen (zie Figuur 3.7).

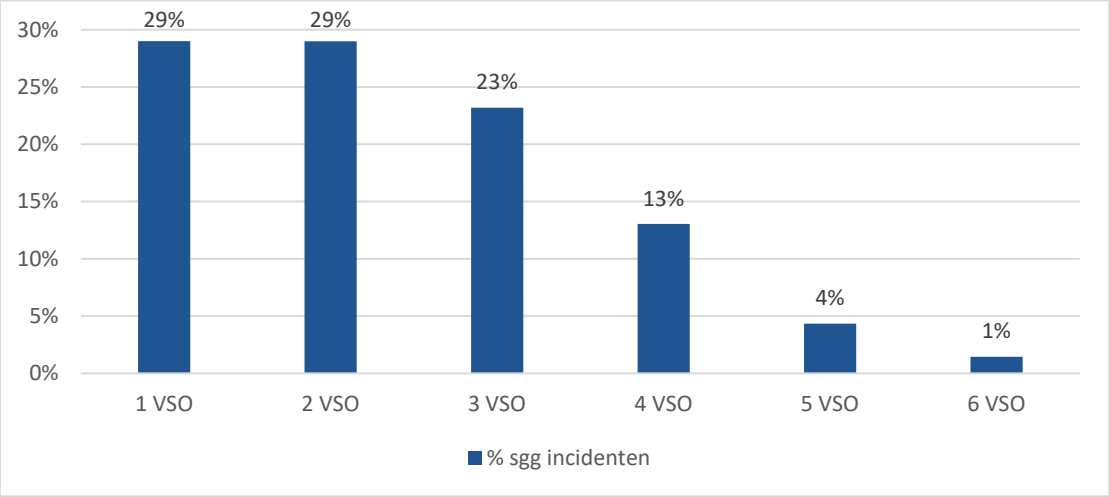
Figuur 3.7 Percentage geregistreerde incidenten sgg over schooljaren bij speciaal basisonderwijs (sbo) en speciaal onderwijs (so) t.o.v. totale gedragsincidenten

Bron: SWIS Suite, Praktikon

Voor het vo waren de aantallen te klein om weer te kunnen geven. In het vso zijn bij de lagere klassen (1VSO, 2VSO en 3VSO) relatief meer geregistreerde incidenten rondom seksueel grensoverschrijdend gedrag ten opzichte van hogere klassen (zie Figuur 3.8).

Figuur 3.8 Percentage geregistreerde incidenten sgg over schooljaren bij voortgezet speciaal onderwijs tov totale gedragsincidenten

Bron: SWIS Suite, Praktikon

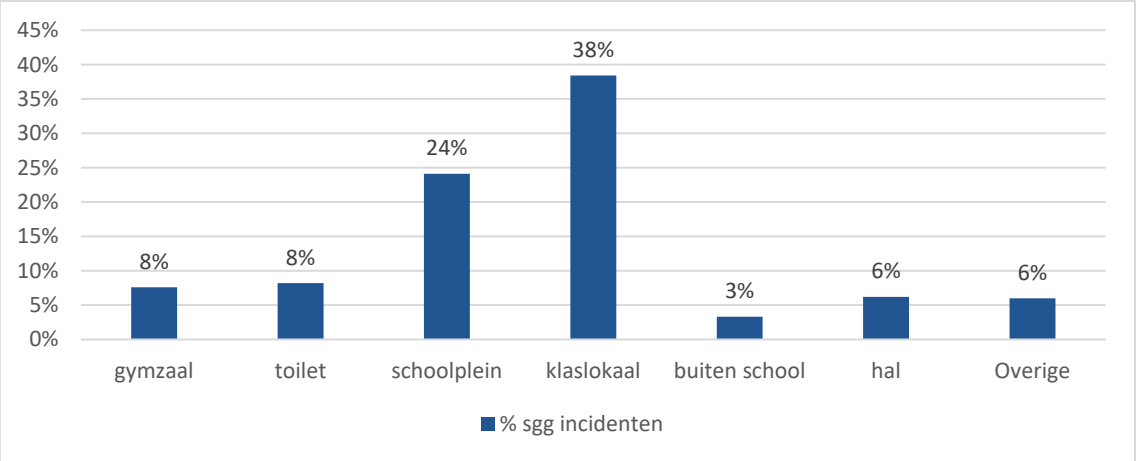
Geslacht SGG

Het aantal geregistreerde incidenten waarbij sgg heeft gespeeld is ook gekoppeld aan het geslacht van de leerling. Met betrekking tot geslacht blijkt circa 84 procent man te zijn en 16 procent vrouw. De veronderstelling is dat dit daders betreft, aangezien het geregistreerd probleemgedrag betreft bezien vanuit een tbp. Dit komt overeen met de trend voor het aantal geregistreerde gedragsincidenten bij jongens en meisjes voor alle typen gedragsincidenten.

Locatie SGG

Met betrekking tot de locatie waar het seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt, blijkt dit voornamelijk in het klaslokaal plaats te vinden, gevolgd door het schoolplein, toilet en de gymzaal. Het toilet, de gymzaal en het schoolplein zijn locaties waar relatief meer seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt getoond ten opzichte van alle typen gedragsincidenten (zie Figuur 3.9).

Figuur 3.9 Percentage geregistreerde gedragsincidenten naar locatie

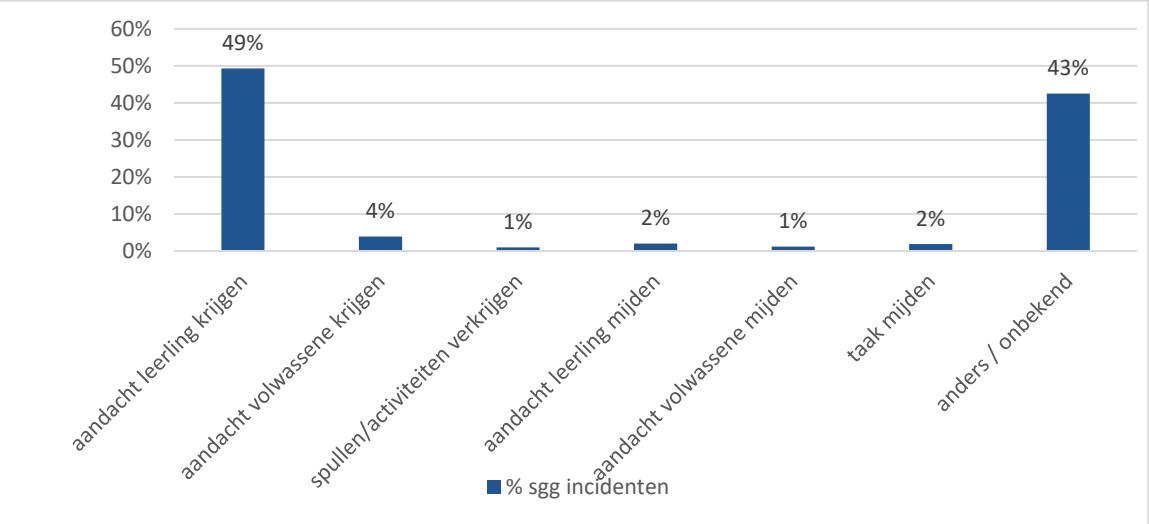

Bron: SWIS Suite, Praktikon

Reden van gedrag

Bij alle gedragsincidenten geven de personen die een incident registreren aan waarom zij veronderstellen dat het probleemgedrag getoond werd. In het merendeel van de gevallen wordt het seksueel grensoverschrijdend gedrag volgens de degene die het incident registreerde getoond om de aandacht van een medeleerling te verkrijgen. In een groot deel van de gevallen is het onbekend of zijn er volgens de melder andere redenen (anders dan overige categorieën in het systeem) waarom het probleemgedrag getoond wordt (zie Figuur 3.10).

Figuur 3.10 Percentage geregistreerde gedragsincidenten en reden van gedrag

Bron: SWIS Suite, Praktikon
Noot. Deze grafiek heeft betrekking op gedragsincidenten geregistreerd door leraren

3.2.3 Inzicht in proces na melding

Bereidheid initiële melding en opvolging melding

In Tabel 3.6 is het percentage po-leerlingen dat het ervaren van sgg niet heeft gemeld aan iemand weergegeven. Waar in 2021 nog 28 procent van de leerlingen die sgg ervaren aangeven hier met niemand over gepraat te hebben, is dit percentage in 2022 gedaald naar 20 procent. Ook hierbij dient opgemerkt te worden dat dit een selecte groep betreft van leerlingen die alleen sgg ervaren en geen andere incidenten. Aan de leerlingen die sgg hebben meegemaakt maar niet gemeld, is ook gevraagd waarom ze hier niet over hebben gepraat. Deze aantallen zijn echter te klein om uitspraken over te kunnen doen.

Tabel 3.6 Bereidheid initiële melding po

	2021 (n = 25)	2022 (n = 30)
Niet gepraat over sgg	28%	20%

Bron: Veiligheidsmonitor ResearchNed

Vergeleken met het po, toont Tabel 3.7 dat in het vo een groter percentage leerlingen het ervaren van sgg niet meldt. Echter is ook dit percentage gedaald in 2022 vergeleken met 2021, dit betekent dat het percentage dat sgg ervaart en het wél meldt, is gestegen.
Tabel 3.8 laat zien dat leerlingen sgg meestal niet melden omdat ze het niet nodig vonden (38% in 2021 en 32% in 2022). In 2022 is een stijging geweest in het percentage redenen ‘anders’ ten opzichte van 2021. Door de leerlingen is niet nader gespecificeerd wat onder ‘anders’ viel, zo ook bij de open vragen

hieromtrent is geen duidelijke verklaringen naar voren gekomen. Wanneer leerlingen sgg wel hebben gemeld geeft meer dan de helft (78% in 2021 en 61% in 2022) aan dat er niets met de melding is gedaan (Figuur 3.11). Wederom dient rekening gehouden te worden met het feit dat Tabel 3.7 alleen resultaten weergeeft van leerlingen die sgg hebben meegemaakt en geen andere incidenten. Data van het vso zijn niet meegenomen in deze analyses aangezien het zeer kleine aantallen betrof (<10).

Tabel 3.7 Bereidheid initiële melding vo

	2021 (n = 90)	2022 (n = 40)
Niet gepraat over sgg	43%	38%

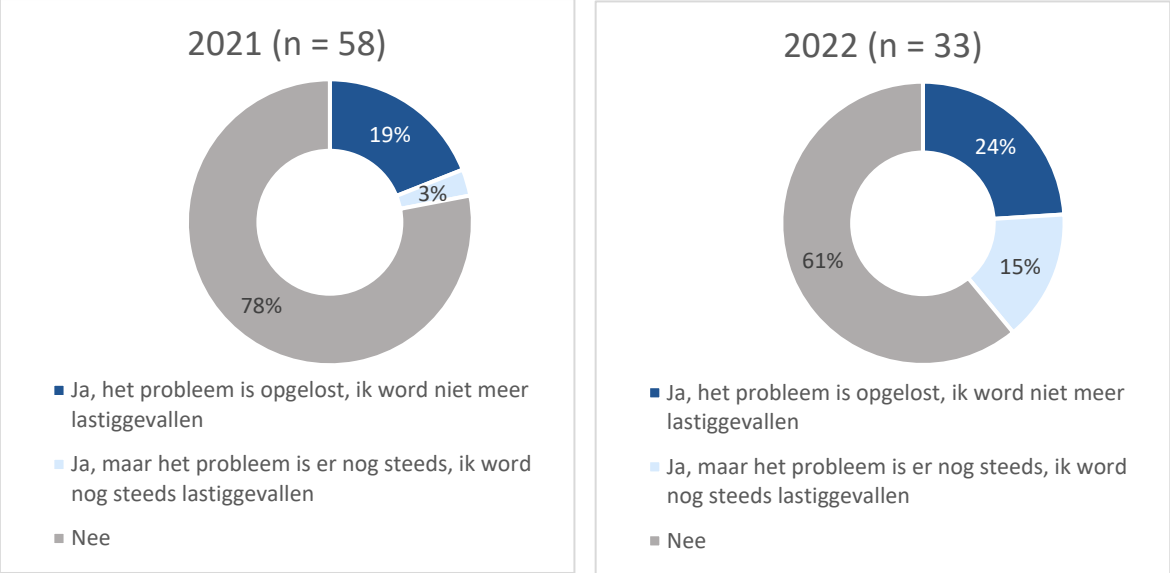
Bron: Veiligheidsmonitor ResearchNed

Tabel 3.8 Redenen niet melden vo

	2021 (n = 66)	2022 (n = 37)
Leerling wist niemand	6%	3%
Leerling durfde niet	6%	0%
Leerling vond het niet nodig	38%	32%
Anders	7%	19%

Bron: Veiligheidsmonitor ResearchNed (n = 54) en Veiligheidsmonitor Praktikon (n = 49)

Figuur 3.11 Opvolging melding (is er iets met de melding gedaan) vo

Bron: Veiligheidsmonitor ResearchNed (n = 76) en Veiligheidsmonitor Praktikon (n = 15)

Uit de CBS-Veiligheidsmonitor blijkt dat 8 procent van de slachtoffers in het voortgezet onderwijs dit gemeld heeft bij de politie (t.o.v. 11 procent voor de totale populatie). Hiervoor geldt eveneens dat dit niet voor leerlingen/studenten in het vso en mbo kan worden getoond.

4 Interviews

4.1 Opzet

Middels de semigestructureerde interviews werd met vertegenwoordiging van de directie en/of de vertrouwenspersonen van scholen in het po, vo en mbo inzicht verkregen in sgg en meer specifiek van incidenten waarbij een tbp betrokken is, in het beleid op school op dit gebied en in preventieve en repressieve maatregelen die scholen inzetten.
Hiermee wordt (mede) verdiepend antwoord gekregen op onderstaande onderzoeksvragen:

4. In hoeverre maken leerlingen en studenten zelf melding van seksueel grensoverschrijdend gedrag van een met taken belast persoon?
5. Hoe wordt deze melding vervolgens verder opgepakt?
6. Onder welke omstandigheden doet seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen met taken belaste personen en leerlingen en studenten zich doorgaans voor en wat zijn de risico- en beschermingsfactoren?
7. Wat zijn de mogelijke oorzaken van de gemelde stijging in het aandeel incidenten tussen met taken belaste personen en leerlingen en studenten? (NB: voor mbo geldt die stijging alleen voor seksueel misbruik, niet voor seksuele intimidatie)
8. Welke mogelijke effectieve maatregelen, zowel proactief, preventief als repressief, zijn er om seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen een met taken belaste persoon en leerling(en) en studenten tegen te gaan, met name gericht op de in onderzoeksvraag 3 geïdentificeerde omstandigheden, risico- en beschermingsfactoren?

Bij de selectie van de steekproef van in totaal 23 scholen is rekening gehouden met onder andere regio, denominatie, stedelijk/niet stedelijk, schoolgewicht en gemiddeld schooladvies van leerlingen in groep 8 (po) of niveau (vo/mbo) en/of type instelling (mbo: vakcollege, AOC, ROC). In de periode van 20-10-2022 tot en met 17-01-2023 zijn bij vijf po-scholen, negen vo-scholen en negen mbo-scholen interviews afgenomen. Hiervan betrof één vo- en één mbo-school een overkoepelend college die beide onderwijsvormen aanbiedt; bij het interview was een vertegenwoordiging van beide locaties aanwezig en de antwoorden zijn verdeeld onder de twee onderwijsvormen.
De interviewleidraad (zie Bijlage 1) bestaat uit vragen rondom proces en taakverdeling, (omvang van het aantal) meldingen, mogelijke oorzaken van veranderingen in het aantal meldingen, omstandigheden die van invloed kunnen zijn (zowel risicovolle als beschermende factoren) en effectieve maatregelen.

4.2 Analysekader

De interviews zijn opgenomen en getranscribeerd. De transcripties zijn vervolgens geanalyseerd met behulp van het kwalitatieve analyseprogramma MAXQDA. Dit programma stelt de onderzoeker in staat om gestructureerd coderingen en labels toe te kennen aan segmenten uit het interview, waarna de data geordend verwerkt kan worden.
Een aantal codes is vooraf vastgesteld. Allereerst is aan elk fragment een schoolcode en de functie van de betreffende respondent toegekend. Daarna is inhoudelijk bepaald welke (deel)onderzoeksvraag het fragment betreft. Na het toekennen van deze vooraf vastgestelde codes is open en axiaal gecodeerd, waarbij de codes werden gegroepeerd per onderzoeksvraag. Op deze manier kon bijvoorbeeld worden bekeken bij hoeveel scholen sprake is geweest van sgg door tbp's in de afgelopen drie jaar. In het po is er met name gesproken over de onderdelen beleid en de (preventieve) maatregelen die de scholen genomen hebben.

4.3 Responsgroep

De vijf po-scholen waarmee een interview uitgevoerd is, verschillen op een aantal kenmerken van elkaar en hebben daarmee, ondanks de kleine n, een breed draagvlak van de scholen in Nederland. De responsgroep bestaat uit een school die deel uitmaakt van een combinatie van SBO, BO en SO scholen, een islamitische school, een IKC, en twee openbare basisscholen.
De negen vo- en negen mbo-scholen waarmee een interview is uitgevoerd, bieden tevens een representatief beeld. De responsgroep bestaat uit een combinatie van vso, vo en verschillende typen mbo (vakcollege, ROC, AOC). Ook is rekening gehouden met spreiding in regio, denominatie, stedelijk/niet stedelijk gebied, schoolgewicht en gemiddeld schooladvies.
Er is gesproken met zowel directie als één of meerdere vertrouwenspersonen. Bij zeven scholen kon de directie niet aanwezig zijn en is het gesprek gevoerd met de vertrouwenspersoon(en) van de school.

4.4 Resultaten interviews

4.4.1 Omvang meldingen

Op zes van de scholen die deelnamen aan dit onderzoek was afgelopen drie jaar sprake van sgg door tbp's. Soms waren de incidenten heel duidelijk grensoverschrijdend, andere keren ging het over opmerkingen die verschillend werden ervaren. Op de andere scholen was er afgelopen jaren geen sprake van sgg door tbp's, of was dit niet bekend omdat het niet tot een melding heeft geleid. Op een deel van deze scholen was er wel sprake van sgg tussen leerlingen onderling.

Tabel 4.1 Meldingen seksueel grensoverschrijdend gedrag door een tbp in de afgelopen 3 jaar (n = 22)

Geen sprake van sgg door een tbp	po (3), vo (5), mbo (3)
"Daar heb ik ook heb ik ook niks over gehoord verder. Want dan dat zou direct de school rond zoemen." (vo)	
"Er is wel nog recent een klacht geweest. Ik denk niet dat er sprake was van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Maar wel van 'je komt te dichtbij me'." (vo)	
"Bij ons is het niet bekend dat er de afgelopen twee jaar daarin iets is geweest. Maar goed, dat wil niet zeggen dat het er niet is." (mbo)	
Wel sprake van sgg door een tbp	vo (2), mbo (4)
"Ik heb twee meldingen gehad maar waarvan een dan echt een beetje grappig bedoeld was." (vo)	
"We hebben ook wel een melding gehad wel over een personeelslid en ja dat was bediscussieerbaar of dat grensoverschrijdend gedrag was. Vanuit die student gezien wel, vanuit de docent gezien niet." (mbo)	
Langer dan drie jaar geleden	po (2), vo (2), mbo (1)
"De afgelopen drie jaar zijn er geen meldingen geweest van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Eerder was er wel een incident tussen twee leerlingen van deze school. Dat heeft zich buiten de school voorgedaan." (po)	
"Toen ik net vertrouwenspersoon was zijn er wel wat dingen gebeurd, tien jaar geleden. Ja, daar heb ik wel lessen van geleerd." (vo)	
"Ik weet bijvoorbeeld wel een incident dat heeft plaatsgevonden, maar waar geen melding over is gemaakt en dat was wel een seksuele misdraging. Maar dat vond uiteindelijk plaats buiten school." (mbo)	

4.4.2 Verandering in meldingen

Slechts twee scholen, beide mbo's, hebben in de afgelopen jaren een stijging gemerkt in het aantal meldingen van sgg. De respondent van één van deze scholen gaf aan dat het specifiek ging over sgg door een tbp. De ander kon dat moeilijk inschatten en gaf aan dat er ook meldingen van sgg binnenkomen van

studenten onderling. Enkele respondenten gaven aan dat ze wel een stijging hadden verwacht doordat er in de media meer aandacht is rondom dit thema; ze zagen dit echter niet terug in het aantal meldingen op hun eigen school. Omdat er slechts incidenteel sprake is van sgg door een tbp is het ook lastig om daar een trend in te herkennen.
Omdat er bij de po-scholen geen meldingen zijn gedaan, zijn er geen uitspraken te doen over de toe- of afname van het aantal sgg incidenten (al dan niet door een tbp).

4.4.3 Melding maken van sgg

Met de scholen is besproken of leerlingen in staat zijn om zelf een melding te doen bij de vertrouwenspersoon en wat hen hierin belemmerd of bevorderend kan werken. Evenveel scholen gaven aan dat leerlingen sgg-incidenten wel zullen melden als er sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag (door een tbp), als dat een deel van de leerlingen niet zal melden (zie Tabel 4.2). Respondenten uit het vo schatten ten opzichte van het po en mbo vaker in dat leerlingen zelf zullen melden. Zij gaven aan dat leerlingen ook met andere problemen komen, en dat ze het wel zouden durven zeggen omdat er korte lijntjes zijn met leerlingen. Een respondent uit het vso gaf aan dat ze werkt met leerlingen met autisme, die in haar ervaring heel eerlijk zijn. Daarnaast vonden respondenten van tien scholen het moeilijk in te schatten; zij sluiten niet uit dat een deel van de leerlingen geen melding zal doen.
Op het basisonderwijs verwacht men dat als een incident zich op school voordoet de leerlingen het zullen melden, omdat ze het ook aangeven als ze last hebben van andere situaties (bijvoorbeeld pesten). De respondenten verwachten hierbij wel dat het afhankelijk is van de aard van een kind of het zelf een melding zal doen.
Enkele scholen merken op dat, gezien het aantal leerlingen op de school en de landelijke percentages en berichten uit de maatschappij, men verwacht dat zich sgg-incidenten zouden moeten voordoen. Aangezien er geen meldingen gedaan zijn, vermoedt de school dat er dus leerlingen zijn die geen melding doen van een incident.

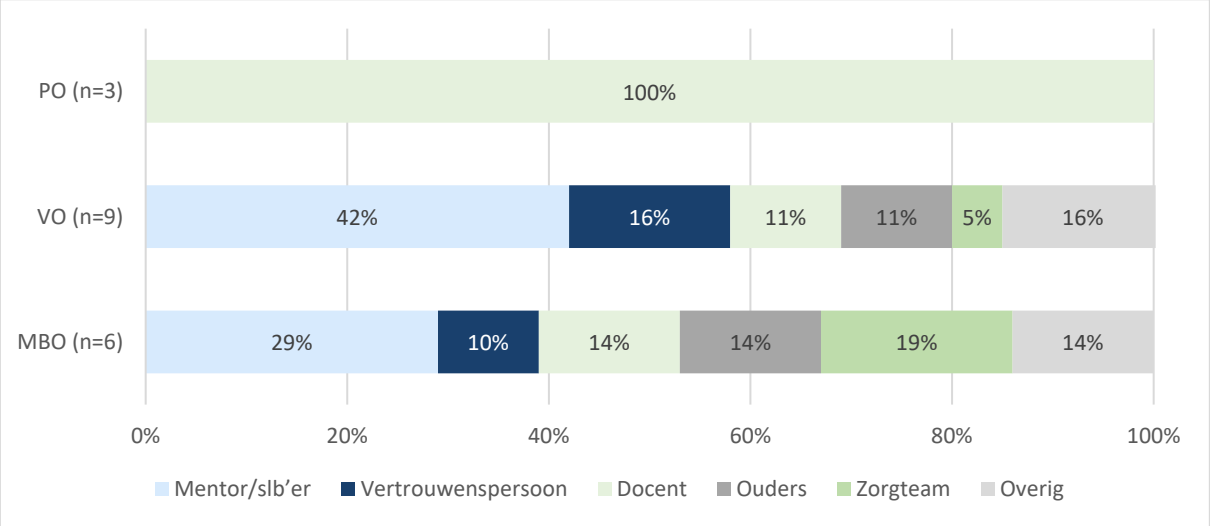
Tabel 4.2 Meldbereidheid leerlingen (n = 21)

Moeilijk in te schatten	po (1), vo (3), mbo (6)
“Het is leerling afhankelijk of ze een melding maken.” (po)	
“De meest interessante groep is de groep waarvan dat je denkt dat er dingen gebeuren die niet gemeld worden. Dat blijft heel erg ingewikkeld. Je weet niet wat je niet weet.” (mbo)	
Ja, leerlingen melden zelf	po (1), vo (4), mbo (1)
“Ik verwacht dat leerlingen wanneer er iets op school gebeurt, dat ze het wel hier zouden melden, want ze geven ook aan als ze last hebben van andere situaties.” (po)	
“Ik denk dat de ruimte er is, want ze komen ook met andere dingen bij ons. Of om advies te vragen.” (vo)	
“Er zijn korte lijntjes met leerlingen, wordt veel geïnvesteerd in de relatie en contact.” (vo)	
Nee, leerlingen melden niet (altijd)	po (1), vo (2), mbo (2)
“Ik vermoed dat met het aantal leerlingen op de school dat er wel meldingen zouden moeten zijn. Ik vraag me af hoe het komt dat er twee jaar lang geen meldingen zijn gerapporteerd.” (po)	
“Ik zou mezelf naïef noemen als ik denk dat al die problemen, dat leerlingen daar al als vanzelf die stap durven nemen.” (vo)	
“Ik merk dat studenten moeilijk de weg vinden naar een vertrouwenspersoon.” (mbo)	
“Als je als school zegt: bij ons komt het niet voor, dat geloof ik gewoon niet.” (mbo)	

Respondenten schatten in dat leerlingen bij veel verschillende personen een melding zouden kunnen doen van sgg (zie Figuur 4.1). Aan wie leerlingen hun verhaal vertellen is onder andere afhankelijk van de vertrouwensband die ze al dan niet hebben: *"Het ligt er een beetje aan met welke leerkracht of mentor ze een fijne relatie en een fijne band hebben waaraan ze dat durven te vertellen."* (vo). Sommige vertrouwenspersonen gaven aan dat leerlingen om die reden vaak niet direct bij hen terechtkomen, maar eerder met iemand in gesprek gaan met wie ze al een band hebben en bij wie ze zich veilig voelen, zoals een mentor.

Op het po verwacht men dat leerlingen meestal bij de eigen leerkracht een melding zullen doen, mits de leerkracht niet betrokken is bij het incident. In het geval dat de leerling zich meer vertrouwd voelt met een andere volwassene op de school zal hij/zij daar naartoe gaan. Het is de vraag of leerlingen bij hun ouders de initiële melding zullen doen als het een incident op school gebeurt. Ook hier wordt aangegeven dat leerlingen altijd bij de vertrouwenspersoon terecht kunnen, en dat de kans groter is dat leerlingen dit doen als de vertrouwenspersoon bekend is en zij een vertrouwensband met hem/haar hebben.

Figuur 4.1 Personen bij wie leerlingen melden (n = 18)

Noot. Respondenten noemden meerdere personen; in totaal werden 43 antwoorden gegeven door 18 scholen.

Meldingen worden behalve door leerlingen zelf ook door mentoren, docenten, ouders, medestudenten of externen (bijvoorbeeld een stagebegeleider) gedaan. Zij hebben dan van de leerling gehoord wat er is gebeurd en vertellen dit tegen de vertrouwenspersoon, met toestemming van de leerling. Als iemand anders meldt wordt er aangespoord op een gesprek met de betreffende leerling. Dat lukt niet altijd: *"Als die student zegt 'ja, maar dat gebeurt niet' of 'ik wil het er niet over hebben', dan houdt onze rol op."* (mbo)
In het po geeft men aan dat als een collega een incident vermoedt, hij/zij dit eerst met de betreffende persoon zelf zal oppakken en anders waarschijnlijk naar de directie zal gaan.

Belemmerende factoren

In Tabel 4.3 is weergegeven wat mogelijke redenen zijn waarom leerlingen geen melding doen van een incident van sgg. De stap om naar een (onbekende) volwassene te gaan is bijvoorbeeld erg groot; ook is het onderwerp nog vaak taboe en kan schaamte een rol spelen. Ook kan het zijn dat een leerling niet meldt omdat niet bekend is welke stappen vervolgens worden genomen, of dat hij of zij bang is voor mogelijke consequenties.

Tabel 4.3 Belemmerende factoren bij het doen van een melding (n = 14)

Te grote stap	po (2), vo (2), mbo (4)
"Ik kan het me voorstellen dat het voor een kind een belemmering is om zo'n stap te zetten, net als voor een volwassene." (po)	
"Ik denk dat met name 'durf' om naar iemand toe te gaan de grootste belemmering kan zijn." (mbo)	
"De stap is te groot naar een onbekend persoon, waarom zou je het bij ons melden?" (mbo)	
Schaamte, taboe	vo (3), mbo (4)
"Het taboe is nog best groot. En wellicht hier nog wel groter dan in een gemiddelde school in Amsterdam." (vo)	
"Ik denk dat een aantal studenten niet meldt omdat ze het toch een beladen onderwerp vinden of omdat ze zich schamen." (mbo)	
"Er speelt natuurlijk wel heb je daar zelf iets in gedaan, ben je zelf onduidelijk geweest. Dat hoeft allemaal niet waar te zijn, maar dat zijn gedachtes die meespelen natuurlijk." (mbo)	
Route/vervolg onbekend	po (2), vo (1), mbo (3)
"Leerlingen weten mogelijk niet bij wie ze terecht kunnen." (po)	
"Ik denk dat zij niet denken dat de school daarin iets voor ze kan betekenen, dat dat onbekend is." (mbo)	
"Ze kunnen me niet helemaal plaatsen van wat doe je nou voor mij en ondanks dat we er steeds meer publiciteit aan geven." (mbo)	
"Überhaupt ook het melding doen, dat moet bij ons online en voor veel studenten is dat nog wel eens een puzzel om te vinden waar je precies zo'n melding moet doen. Dus ik denk dat sommige studenten ook niet eens weten dat ze een melding kunnen doen over bepaalde incidenten." (mbo)	
Angst voor consequenties, machtsverhouding	vo (1), mbo (4)
"Ik kan me voorstellen dat zo'n leerling zich onder druk voelt staan van degene die het gedrag veroorzaakt." (vo)	
"Consequenties vooral hè. Dus word je wel geloofd, wat doet dat met mijn opleiding, wat doet dat met mijn cijfer als ik zoiets meld." (mbo)	
"Het is een enorme afhankelijkheidsrelatie hè, waarom worden er niet veel melding gedaan over seksueel overschrijdend gedrag tussen docent en student? Er zit een enorme machtsverhouding." (mbo)	

Verder werd aangegeven dat leerlingen en studenten zich ook niet in alle gevallen bewust zijn van de grens tussen geaccepteerd gedrag en grensoverschrijdend gedrag. Dit kan onder andere te maken hebben met de cultuur van herkomst: "*We zijn een multiculturele school, daar zie je ook bepaalde normen en waarden patronen. Vrouwen zijn niet anders gewend, hebben het meegekregen vanuit hun vaderland, geschiedenis, ouders, dat het erbij hoort, dat het zo is. Dat speelt bij ons ook heel erg*" (mbo). Ook speelt mee dat in sommige beroepenvelden binnen het mbo bepaald gedrag meer wordt geaccepteerd omdat men denkt dat het erbij hoort: "*Het is een stoer beroep dus dan is het ook fijn om je daarop te profileren en een geintje, 'ja dat meen ik toch allemaal niet', 'doe niet zo moeilijk', weet je zo. Dat zit er allemaal nog in.*" (mbo). Afhankelijk van de heersende cultuur binnen een school of opleiding kan de drempel om je uit te spreken en een melding te maken dus nog groter zijn. Ook kan het verschil tussen stedelijk en landelijk gebied meespelen, bijvoorbeeld doordat de cultuur in dorpen wat behoudender en minder uitgesproken is.
In het po wordt aanvullend nog aangegeven dat loyaliteit van de kinderen naar de leerkrachten of ouders ervoor kan zorgen dat de leerlingen geen melding maken.
Op het speciaal onderwijs is de doelgroep leerlingen van dien aard dat de leerlingen wellicht minder goed een melding kunnen doen, bijvoorbeeld omdat ze het niet kunnen verwoorden of zich beperkt de ernst van de situatie kunnen realiseren. De leerlingen uiten zich ook anders wanneer zij een probleem hebben, waardoor situaties gemist kunnen worden in de signalering door school.

Bevorderende factoren

Respondenten gaven aan dat het leerlingen kan helpen als ze bekend en vertrouwd zijn met de vertrouwenspersoon en als er zowel een mannelijke als vrouwelijke vertrouwenspersoon is. Ook is een goede band met de mentor of andere docenten belangrijk: dit zou de stap om te melden kleiner kunnen maken. Seksualiteit is vaak nog een beladen onderwerp; om het taboe wat hierop ligt te verkleinen kan het helpen om het gesprek erover te voeren zonder het te groot te maken.

Tabel 4.4 Bevorderende factoren bij het doen van een melding (n = 18)

Bekendheid en diversiteit vertrouwenspersoon	po (2), vo (3), mbo (6)
'Het bestuur is nu bezig om het aantal vertrouwenspersonen uit te breiden naar zeven personen. Dat wil ik doen omdat het de drempel lager maakt om te melden. Er moeten mannen en vrouwen beschikbaar zijn, maar ik wil dit niet in één vat wegzetten. Dus een man is niet automatisch de vertrouwenspersoon voor de jongens en de vrouw niet automatisch voor de meisjes. We willen graag twee vertrouwenspersonen per locatie, om machtsmisbruik te voorkomen.' (po)	
"Ik ga alle klassen langs, vertel dat ik vertrouwenspersoon ben, waarom er vertrouwenspersonen zijn. We hebben altijd gekozen voor diversiteit in het vertrouwenspersoon team. Dat leg ik ook allemaal uit." (mbo)	
Korte lijntjes	vo (5), mbo (4)
"Ik denk dat het waarom dat leerlingen makkelijker naar ons toe zouden stappen is omdat we proberen ze echt te zien, de leerlingen. We hebben nauw contact met thuis en ook als we zien dat een leerling met een bepaalde blik of bepaalde houding op school komt is daar altijd aandacht voor." (vo)	
"Het valt of staat bij het opbouwen van de relatie met je mentor, denk ik." (mbo)	
Gesprek stimuleren, openheid	vo (4), mbo (3)
"We hebben ook leefstijllessen en vaardigheidstrainingen. Als we denken dat het speelt of als het maatschappelijk is, kan het zijn dat we een gastspreker laten komen." (vo)	
"(…) het is ook een seksualiteit is een onderdeel van burgerschap. Daar zou wel een basis kunnen gelegd worden van om over seksualiteit te praten en ook over seksueel overschrijdende dingen te praten." (mbo)	
"Er zijn ook heel veel docenten die het vanuit zichzelf heel goed doen. Die dat ook allemaal benoemen en aangeven. Dus ja dat is eigenlijk wat je probeert, om daar zoveel mogelijk kenbaarheid aan te geven zonder daar meteen zoveel zwaarte aan te hangen." (mbo)	

Signaleren door school

Omdat het voor kinderen moeilijk kan zijn om zelf melding te maken van een incident is het van belang dat de school de signalen van een kind opvangt. De focus moet daarbij vooral liggen op de signalen, uiterlijke kenmerken en uitspraken van kinderen. Leerkrachten kunnen zich vragen stellen als 'hoe komt het kind binnen?', 'wat zie je?', 'is er een verandering in gedrag?'. Hierbij is het voor de school erg belangrijk dat de school/leerkracht de leerlingen kent en de interactie tussen leerlingen observeert, juist op de vrije momenten, om sgg incidenten te onderkennen. De leerkracht/school kan vervolgens onderzoeken wat de oorzaak is.

Binnen het speciaal onderwijs is de rol van de docent in de signalering van gedragsverandering en het achterhalen van de oorzaken zo mogelijk nog meer van belang omdat de kinderen daar zelf (nog) minder in staat zijn om hun problemen te verwoorden en aan te kaarten.

Respondenten geven aan dat het op kleine scholen vaak makkelijker is om signalen op te vangen; dit is op grote mbo's lastiger dan in het po, vo en op enkele kleinere mbo's. Vaak zijn er kortere lijnen op kleinere scholen, en kan het bijvoorbeeld ook zo zijn dat iemand van de receptie of kantine een docent tipt dat het niet goed gaat met een leerling. Ook docenten merken soms dat er iets speelt bij een leerling, bijvoorbeeld door gedragsmatige veranderingen.

Het komt ook voor dat het wel bekend is dat bepaalde opmerkingen worden gemaakt die als grensoverschrijdend kunnen worden ervaren, maar daar geen vervolg aan wordt gegeven omdat het afhangt van de ontvanger of degene die er last van heeft. Respondenten merken hierin grote verschillen tussen leerlingen: *"Er zijn studenten die een schouderklopje als grensoverschrijdend ervaren. Er zijn ook studenten die zeggen: 'hij kleedt me uit met zijn ogen'. De ander zou zeggen: 'zo kijk ik altijd'. Dat is het moeilijke aan dit thema. Ik neem de melder altijd serieus, want het is hun beleving. Maar soms is het gebaseerd op eerdere ervaringen of trauma's. Andere studenten omhelzen hun docent of andersom, en die vinden daar niks van."* (mbo)

Als docenten signalen oppakken en het blijkt te gaan om een sgg-incident zal de melding waarschijnlijk via de leerkracht lopen (naar directeur, (externe) vertrouwenspersoon, of aandachtsfunctionaris) en niet via de leerling gedaan worden.

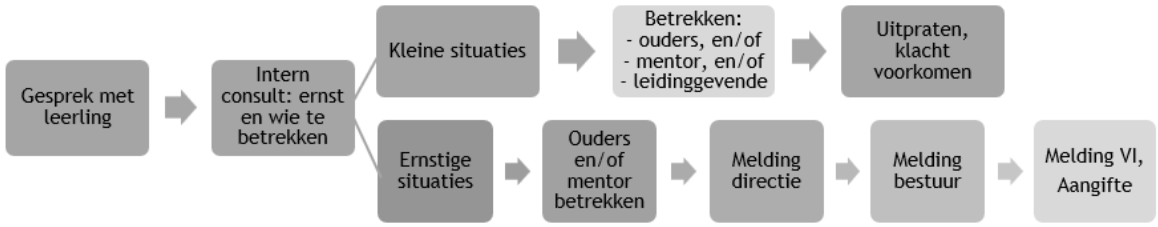
4.4.4 Proces van melding

Sommige scholen hebben in de laatste drie jaar één of meerdere incidenten van seksueel grensoverschrijdend gedrag meegemaakt, waardoor respondenten uit ervaring konden benoemen welke stappen na de melding worden genomen. Respondenten van andere scholen konden niet uit eigen ervaring spreken, maar hebben wel een idee hoe het proces zou verlopen mocht er een melding komen, vaak omdat het proces niet veel verschilt van het proces bij ander grensoverschrijdend gedrag.
Op zowel po- als vo- als mbo-scholen wordt als eerste stap na de initiële melding in gesprek gegaan met de leerling om te bepalen of het incident van dien aard is dat er verdere stappen ondernomen moeten worden. Hierbij wordt bekeken wat de wensen van het kind zijn; afhankelijk van de leeftijd en de aard van de klacht kan hier rekening mee worden gehouden. Bij de afweging welke stappen genomen dienen te worden, wordt afhankelijk van de situatie overlegd met bijvoorbeeld de mentor, zorgcoördinator, orthopedagoog, externe of collega-vertrouwenspersoon of leidinggevende. In het po en vo worden ouders meestal betrokken; in het mbo is dit afhankelijk van de leeftijd en wensen van de student.

Binnen het vo en mbo wordt in het geval van 'kleinere situaties', waarbij geen sprake is van een strafbaar feit, ingezet op uitpraten met de betreffende tbp en het voorkomen van een officiële klacht. Het gaat dan vaak om opmerkingen die onbedoeld grensoverschrijdend zijn of als zodanig worden ervaren. Er wordt dan alleen een melding gedaan bij de directie als de leerling dit wil. In een jaarlijks rapport van vertrouwenspersonen aan directie worden deze meldingen vaak anoniem opgenomen. Wanneer de situatie ernstiger is, zeker wanneer er sprake is van een strafbaar feit, wordt er altijd melding gedaan bij de directie. De directie betrekt vaak het bestuur erbij, die vervolgens de benodigde stappen neemt richting politie en/of de Inspectie van het Onderwijs. De vertrouwenspersoon legt dan aan de leerling uit dat de meldplicht van kracht is, en dat hij of zij daarom ouders en de directie moet betrekken. Wanneer er sprake is van een strafbaar feit wordt de betreffende tbp direct op non-actief gezet. In Figuur 4.2 zijn de verschillende stappen die bij de meeste vo- en mbo-scholen worden genomen schematisch weergegeven. Binnen het po wordt in het geval van een incident door een tbp, al dan niet via de vertrouwenspersonen, direct het bestuur betrokken, omdat het een kwetsbare situatie betreft waarin het voor de school complex is om de situatie objectief te beoordelen. De meldplicht wordt vervolgens uitgevoerd door ofwel het bestuur ofwel de externe vertrouwenspersoon.

Wanneer leerlingen een melding doen bij iemand anders dan de vertrouwenspersoon, bijvoorbeeld bij een leerkracht, wordt de vertrouwenspersoon soms betrokken. Afhankelijk van de aard van de melding en van de persoon bij wie de melding terechtkomt komt het ook voor dat direct wordt gemeld bij de directie.
Een directeur van een po-school vertelde dat ze ook een GGD-arts hebben, en dat alle stappen die doorlopen worden genoteerd worden in het registratiesysteem. Dit doen ze voor verantwoording en borging. De gedragswetenschapper wordt daarbij betrokken om vanuit meerdere disciplines mee bezig te zijn.

Figuur 4.2 Meest gangbare stappen na melding

Noot. Lichtgrijze onderdelen zijn situatieafhankelijk

In Tabel 4.5 is weergegeven welke personen worden betrokken na de initiële melding van de leerling. Wie er wordt betrokken hangt steeds af van de situatie en is soms ook persoonsafhankelijk. Externe vertrouwenspersonen spelen met name binnen het po een belangrijke rol. Binnen het vo en mbo kunnen aanvullend ook mentoren worden betrokken en in een enkel geval een veiligheidscoördinator.

Tabel 4.5 Betrokken personen bij melding (n = 21)

Vertrouwenspersoon	po (5), vo (5), mbo (3)
"Een melding kwam bij de vertrouwenspersoon binnen. Deze heeft toen direct contact opgenomen met de directeur, en daarna is de bestuurder erbij betrokken en zijn de stappen gezamenlijk doorlopen." (po)	
Directie	po (1), vo (7), mbo (3)
"Ik denk dat het bij directie terecht komt en dat die docent meteen geschorst wordt. En dat ze het uit handen geven bij de politie." (vo)	
"Op onze locatie hebben we een locatiedirecteur, dan zal dat ook via hem lopen, kijk en dan zal dat bij hem liggen dat hij het dan inderdaad bespreekbaar maakt binnen een bepaalde bestuurlijke organen binnen onze school." (mbo)	
Bestuur	po (2), vo (4), mbo (2)
"Dat is sowieso verplicht, als daadwerkelijk seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft plaatsgevonden moet sowieso verplicht een melding bij het College van Bestuur en dan pakken zij dat verder op." (vo)	
"Als het echt gaat over een professional belast met taken en beschuldiging van grensoverschrijdend gedrag dan pakt het bestuur daar altijd de regie in." (vo)	
Ouders	po (2), vo (3), mbo (1)
"Als ouders het nog niet weten dan zou ik voorstellen dat de leerling het gaat vertellen, of dat wij daarbij kunnen helpen, dat we ze uitnodigen." (vo)	
"Het is afhankelijk van de leeftijd of je ouders gaat betrekken of niet." (mbo)	
Zorgteam	vo (3), mbo (2)
"Als dat zo is dan ga ik ook even met mijn collega zorgcoördinator en de orthopedagoog overleggen, van: dit is er aan de hand, wat is handig." (vo)	
"Op het moment dat er een coach, een SLB'er het signaal krijgt dan is het lijntje naar het zorgteam heel kort." (mbo)	
Externe vertrouwenspersonen	po (3), vo (1)
"Mocht het van dien aard zijn dat er verdere stappen ondernomen moeten worden, dan stappen we naar de externe vertrouwenspersoon. De externe vertrouwenspersoon zal dergelijke meldingen behandelen en melding doen bij vertrouwensinspecteurs van de inspectie van onderwijs. Dat doen wij [vertrouwenspersonen] niet zelf." (po)	

Aanvullend vertelden enkele respondenten welke rol vertrouwenspersonen hebben wanneer leerlingen naar hen toekomen. Ze gaven aan dat vertrouwenspersonen naast de leerling staan, de klacht ontvangen en samen een traject in gaan. Ze vragen wat leerlingen willen en ze doen in principe niets zonder toestemming van de leerling, tenzij er bedreigingen zijn. Ze nemen alles wat wordt verteld voor waar aan, vertellen wat er mogelijk is zonder te adviseren en ondersteunen bij de vervolgstappen. In complexe situaties komt het wel voor dat de vertrouwenspersoon de directie betrekt: “Omdat het tegenwoordig best wel kan opspelen en ja als wij als school een bepaalde uitspraak doen of het komt in het nieuws direct allemaal, ja dan moeten we wel oppassen zeg maar dat dat niet uit de hand loopt.” (mbo). Een andere vertrouwenspersoon gaf aan dat ze soms wel probeert te sturen op een melding bij de directie, maar dat die keuze uiteindelijk bij de student ligt. “Het belangrijkste is dat de melder voelt dat ie er mag zijn, dat ie gezien wordt en dat ie serieus genomen wordt.” Wanneer er een medewerker bij de vertrouwenspersoon komt, sturen ze die vrijwel meteen door naar externe vertrouwenspersonen, tenzij de medewerker een melding van een leerling doorgeeft.

Een directeur uit het po gaf verder aan dat vertrouwenspersonen een aantal juridische kaders mee hebben gekregen en weten dat ze onder de aansturing van de directeur vallen als het gaat om de vertrouwenskwesties. “De vertrouwenspersonen weten ook dat ze direct naar de externe vertrouwenspersoon moeten wanneer een dergelijke melding gemaakt wordt over mij. Dit alles om het voor iedereen veilig te houden.” (po)

4.4.5 Melding bij vertrouwensinspecteurs

Meerdere vertrouwenspersonen en enkele leidinggevenden geven aan dat ze niet bekend zijn met de vertrouwensinspecteurs of dat ze niet weten of deze meegenomen wordt indien er sprake is van een incident. Daarnaast geven meerdere scholen aan dat wanneer de vertrouwensinspecteurs niet mee worden genomen, dit komt doordat ze het intern willen houden of omdat de meerwaarde van het betrekken van de vertrouwensinspecteurs niet wordt gezien. De scholen waarbij de vertrouwensinspecteurs wel worden meegenomen geven voornamelijk aan dat dit afhangt van de ernst van de situatie: als er incidenten zijn waarbij de wet wordt overschreden hoort het terecht te komen bij de vertrouwensinspecteurs.

4.4.6 Bekendheid beleid

Scholen in het primair onderwijs maken gebruik van het protocol van Veilig Thuis of de Inspectie van het Onderwijs, of van een beleid op bestuursniveau. Dit beleid omvat vaak meerdere domeinen van sociale veiligheid. Opvallend is dat de vertrouwenspersonen en directie de stappen niet in alle gevallen direct weten, maar ze weten wel waar het protocol opgezocht kan worden indien nodig.

Van de vo- en mbo-scholen hebben elf scholen een protocol beschikbaar rondom seksueel grensoverschrijdend gedrag; drie vo-scholen en drie mbo-scholen geven aan geen protocol beschikbaar te hebben. *“Nee dat is op dat gebied helemaal nog niks. Zou wel moeten, en ze hebben wel ideeën om dat op te gaan zetten en uit te gaan zoeken. Ik denk dat als het zou gebeuren dat dat meteen via de mentor bij directie komt te liggen en dat directie meteen actie gaat ondernemen.”* (vo). Soms is er wel een protocol voor grensoverschrijdend gedrag, maar niet specifiek voor sgg. Respondenten vinden het vaak wel wenselijk om zo’n protocol te hebben, al geven ze soms ook aan dat iedereen wel weet wat ze moeten doen omdat de benodigde acties vergelijkbaar zijn met de acties die volgen op incidenten van ander grensoverschrijdend gedrag. Vier scholen geven aanvullend aan dat zij bezig zijn om het beleid aan te passen, bijvoorbeeld om het concreter te maken: “*Het gesprek over wanneer is iets grensoverschrijdend en wanneer niet, dat gesprek moet veel meer gevoerd worden.”* (mbo)

Het personeel weet vaak wel de juiste personen in te schakelen, en kunnen het protocol opzoeken wanneer nodig. Meerdere respondenten geven aan dat het niet nodig is dat iedereen precies weet wat het protocol is, als ze het maar kunnen vinden of naar directie of vertrouwenspersoon stappen wanneer er een incident plaatsvindt. Een aantal keer wordt aangegeven dat er wordt gewerkt aan bekendheid van het protocol en/of van de vertrouwenspersoon.

In Tabel 4.6 is het aantal scholen weergegeven waar het personeel volgens respondenten bekend is met de wettelijke meld-, overleg- en aangifteplicht. Bij elf scholen is dit ter sprake gekomen; bij ongeveer de helft daarvan wordt ingeschat dat het personeel op de hoogte is. Respondenten waren niet in alle gevallen op de hoogte van het verschil tussen de meldplicht en aangifteplicht, al vonden ze wel dat ze daar als vertrouwenspersonen en leidinggevenden van op de hoogte zouden moeten zijn.

Tabel 4.6 Bekendheid wettelijke meld-, onverwijlde overleg- en aangifteplicht personeel (n = 13)

Niet (iedereen) bekend met plicht	po (0), vo (3), mbo (4)
“Dat hebben we nergens staan, dus eigenlijk doen we daar als personeel niet heel veel mee denk ik. Dus dat ik twijfel, zegt denk ik al wel genoeg.” (vo)	
Bekend met plicht	po (2), vo (2), mbo (2)
“De docenten zijn wel op de hoogte van de meldplicht, op basis van huiselijk geweld maar ook op het gebied van sgg.” (po)	
“We hebben het er vaak wel over dat ze verplicht zijn om dingen te melden, dat ze niks in vertrouwen mogen doen. Sowieso een stukje meldcode.” (vo)	

Bekendheid gedragsregels

Bij het merendeel van de scholen is er een gedragscode op papier beschikbaar voor zowel personeel als leerlingen. Op sommige scholen zijn de belangrijkste regels ook zichtbaar gemaakt, bijvoorbeeld middels posters of boekenlegers. Sommige scholen zijn er mee bezig om meer met elkaar in gesprek te gaan over de gedragsregels en er meer bekendheid aan te geven: “dan is het ook makkelijker om mensen aan te spreken op gedrag” (mbo). Soms zijn er wel wat algemene gedragsregels maar geen uitgebreide gedragscode. Bij enkele scholen zijn er wel gedragsregels voor leerlingen maar geen gedragsregels voor docenten, althans niet op papier. De algemene gedragsregels zijn meestal wel bekend, maar personeel is zeker niet in alle gevallen van alle regels op de hoogte. Zo zijn docenten op een vo-school wel eens bevriend met leerlingen op sociale media, of hebben ze contact via WhatsApp, terwijl dit in principe niet mag. In het mbo wordt aangegeven dat gedragsregels per locatie kunnen verschillen, evenals de aandacht die er al dan niet aan wordt gegeven.

4.4.7 Evaluatie beleid

Meerdere scholen geven aan dat het belangrijk is om het beleid en de cijfers te blijven evalueren. Evaluatie van het beleid gebeurt op bestuurs- en schoolniveau, maar aangezien po-scholen ook het protocol gebruiken van de Inspectie van het Onderwijs wordt het niet per definitie op alle scholen geëvalueerd. Sommige scholen in het primair onderwijs hebben plannen om het beleid in de toekomst aan te passen, bijvoorbeeld naar aanleiding van nieuwe kennis of hoe omgegaan moet worden met hedendaagse ontwikkelingen (zoals social media).

In het vo en mbo is evaluatie afhankelijk van interne afspraken. Indien er gebruik wordt gemaakt van regionaal opgestelde protocollen, dan is hier over het algemeen een duidelijker evaluatiebeleid in. Enkele vo- en mbo-scholen hebben een projectmatige aanpak rondom seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze projectmatige aanpakken worden ook geëvalueerd.

Enkele scholen betrekken de studenten of ouderraad actief bij de evaluatie van het beleid. Een deel van de scholen zegt dat dit per situatie afhankelijk is, of er betrokkenheid is van studenten of ouders op het beleid. Een enkele school geeft aan dat ouders en/of studenten per definitie niet betrokken worden bij beleid.

4.4.8 Competentie team en vertrouwenspersoon

De vertrouwenspersonen in het primair onderwijs voelen zich over het algemeen competent bij het uitvoeren van hun taken. Men ervaart steun van de andere vertrouwenspersonen en het beschikbare netwerk (directie, externe vertrouwenspersoon, vertrouwensinspecteurs). Ook wordt aangegeven dat men het prettig zou vinden om training te volgen om kennis op te doen over het protocol en hoe te handelen bij diverse incidenten.

Vanuit het po wordt aangegeven dat de vertrouwenspersoon de plicht heeft om mensen door bepaalde situaties heen te begeleiden. Hiervoor kunnen ze goed bij elkaar (red. collega-vertrouwenspersoon) en bij de externe vertrouwenspersoon. Zowel in het po, vo en in het mbo wordt aangegeven dat competentie ook regelmatig gevonden wordt in de vorm van het vinden van de juiste (interne) contactpersonen: " *het komt niet vaak genoeg voor om je competentie te voelen. Als ik dat zou zeggen dan zou ik mezelf ook naïef moeten noemen. Maar ik weet altijd wie ik moet bellen' (vertrouwenspersoon, vo).* Dit wordt ook door bestuurders beaamd: "*Ik voel me daar wel goed in, wel comfortabel bij, omdat ik ook de protocollen ken, en de stappen die te zetten zijn. En op het moment dat wij een besluit moeten nemen dan doe ik dat met onze bestuurder.*" (vo).

De vertrouwenspersonen hebben in het merendeel van de uitgevraagde gevallen geen gespecificeerd aantal uren. Men geeft ook aan dat dit niet zou werken, omdat als er een melding is dan moet dit opgepakt worden, ongeacht of er nog uren beschikbaar zijn. Voor een groepsleerkracht is het uitvoeren van de functie van vertrouwenspersoon wat complexer, omdat dit in de middagen onder schooltijd moet worden uitgevoerd. Een vertrouwenspersoon in een andere functie (bijvoorbeeld onderwijsassistent of ICT-medewerker) kan de taken gemakkelijker gedurende de dag oppakken. In het mbo geven enkele vertrouwenspersonen aan dat het feit dat zij meer uren hebben gekregen voor hun taak, dit hun taak beter uitvoerbaar maakt.

Een punt van aandacht voor de po-scholen is dat het voor hen soms onduidelijk is wanneer een incident van die orde is dat het gemeld moet worden. In het geval van een sgg door een tbp is het direct duidelijk, maar er zijn ook gevallen waarbij leerlingen (onderling) ongepast gedrag vertonen. In zo'n geval kiezen scholen ervoor om te overleggen om te bepalen of verdere stappen ondernomen moeten worden, of dat het een leersituatie betrof waarbij leerlingen een fout gemaakt hebben en het onderling aan de hand van opgestelde regels in de klas opgelost wordt. Scholen zouden graag advies en kaders hiervoor krijgen van het Ministerie van OCW. *"Het is een schimmig gebied over wat precies een incident is. Als er in de klas iets gebeurt (met agressie of SGG), dan pak je dat met dat kind of met ouders op en wordt het gesprek aangegaan."* (po)

Scholen zouden daarnaast graag vanuit het ministerie een afwegingskader ontvangen met betrekking tot social media bij jonge kinderen (zoals de verbeterde meldcode). Op deze manier kan een beroepsnorm

gesteld worden welke stappen een school op dit gebied kan zetten, waarbij ruimte gelaten wordt voor individuele invulling van de scholen. Door een kader wordt dit aspect ook bespreekbaar gemaakt binnen scholen.

4.4.9 Omstandigheden sgg

Risicofactoren

Vrijwel alle vo- en mbo-scholen geven aan dat ze inschatten dat de doelgroep een risicofactor kan zijn als het gaat om slachtoffers van sgg. Hierbij wordt vaak gesproken over trauma's en problemen of beperkingen die de doelgroep met zich meebrengt wat hen kwetsbaarder maakt. Ook de straatcultuur, mannencultuur, taboe en schaamte worden gezien als risicofactoren. Verder zijn er nog culturele of religieuze verschillen, alsook verschillen in normen en waarden omtrent wat als onwenselijk wordt ervaren, die mee kunnen spelen.

Ook de afstand tussen docent en leerling wordt vaak genoemd als een risicofactor, waarbij vriendschappelijkheid, een klein leeftijdsverschil tussen leerling en leerkracht (met name op het mbo) en social media-contacten die worden onderhouden tussen leerkrachten en leerlingen als risicofactoren worden benoemd. Aanvullend wordt bij enkele scholen risico's door de ligging van de school, maatschappij gerelateerde zaken zoals de impulsiviteit waarmee mensen reageren op situaties en gebrek aan inzicht in wat er speelt door communicatie via social media genoemd. Men ziet de sociale media als geheel ook als een mogelijke risicofactor, omdat de school hier minder grip op heeft en deze jonge groep extra kwetsbaar is. *"Ik lig wakker van het social media gedeelte, omdat ik dit niet kan overzien. Het is ongrijpbaar. Daar gebeurt momenteel zo veel in."* (po)

Tabel 4.7 Omstandigheden en risicofactoren voor sgg (n = 17)

Doelgroep	vo (7), mbo (6)
"De trauma's die ze zelf hebben meegemaakt. Dat zeker, en hun eigen problematieken. Hoe beïnvloedbaar ben je, maar ook hoe schat je de ander in en daarin ook je eigen grens en normen en waarden en dat dat niet iets is wat gemiddeld in de maatschappij, nou ja dat daar soms wel anders over gedacht wordt." (vo)	
"Maar wat wij merken is dat onze doelgroep thuis niet altijd praat over seksualiteit. Dat is een beetje een taboe bij veel gezinnen waar kinderen uit komen." (vo)	
"Je ziet dus dat leerlingen steeds bloter gekleed gaan." (mbo)	
Weinig afstand docent-leerling	vo (4), mbo (6)
"Maar de omgangsvormen zijn hier soms dus een beetje soepel." (vo)	
"Jonge docenten, vooral die wat issues hadden met studenten die ze tegenkomen in de publieke ruimte, bijvoorbeeld bij het stappen of tijdens het uitgaan, die zijn natuurlijk ook een jaar of twintig." (mbo)	

Verder zijn er vakinhoudelijke risico's zoals beroepsopleidingen waar men meer nabijheid heeft (bijvoorbeeld verzorging of een kappersvak) of het omkleden bij de gymlessen. Aanvullend wordt grootschaligheid bij enkele scholen genoemd als risicofactor alsook dat er soms op verschillende locaties verschillend beleid gevoerd wordt.

In het po worden verder vrije situaties, daar waar leerlingen uit het zicht kunnen verdwijnen (bijvoorbeeld gedurende de pauze, toiletten, kleedkamers), gezien als risicosituaties.

Onvoldoende kennis en voorlichting bij de leerlingen wordt ook gezien als een risicofactor. Hierdoor hebben leerlingen geen beeld wat 'normaal' is, wanneer grenzen overschreden worden. Men ziet dat als ouders er 'geheimzinnig' over doen, leerlingen zelf op zoek gaan naar informatie en dan ook een vertekend beeld kunnen krijgen.

Beschermingsfactoren

Vrijwel alle scholen geven aan dat voornamelijk zichtbaarheid van belang is, doelend op het hebben van glazen wanden, open deuren, een vier-ogenbeleid, actieve surveillance tijdens de pauze, camera's en (op het mbo) beveiligers. Ook (het verkondigen van) gedragsregels en training/lessen in weerbaarheid worden vaak als beschermende factoren genoemd. Daarnaast wordt open communicatie binnen het team, korte lijntjes tussen de mentor en leerling en de kleinschaligheid van de school bij meerdere scholen genoemd. Enkele scholen noemen hun doelgroep, een mondige leerling met 'het hart op de tong', als beschermende factor, alsook de algemene ambiance in de vorm van algemene respectvolle omgang tussen leerkrachten en leerlingen in de school. In het po worden verder ook een vertrouwensband tussen leerkrachten en leerlingen en de bekendheid van het thema bij het team en de leerlingen als beschermende factoren gezien.

Tabel 4.8 Beschermingsfactoren voor sgg (n = 17)

Zichtbaarheid	po (3), vo (5), mbo (4)
"Er zijn veel ramen in de gebouwen waardoor er altijd mensen de klas in kunnen kijken, het zijn open ruimtes. Scholen zijn ook zo ontworpen dat mensen van buiten naar binnen kunnen kijken. (po)	
"Wat meehelpt is de lokalen. Alle lokalen hebben een raam en de meeste heel veel ramen, maar dan op hoofdhoogte, dat je altijd naar binnen kan kijken. Ik denk dat dat een hele belangrijke is. Deuren staan gewoon open. Het is heel transparant." (vo)	
"Er lopen hier ook beveiligers rond. Onmogelijk om als docent met een student ergens in een hoekje te zitten." (mbo)	
"Verder is alles van glas, dus je bent letterlijk en figuurlijk zichtbaar." (mbo)	
Gedragsregels gericht op veiligheid	po (4), vo (2), mbo (3)
"Dit is een PBS-school[13] en dat gaat uit van positieve bekrachtiging. We zijn bezig met de waarden van de school, met onder andere respect en vertrouwen. Dit wordt wel wekelijks besproken in elke groep, of zou in ieder geval moeten worden. Binnen de school hebben we kaarten hangen met bepaalde waarden en afspraken die gemaakt zijn." (po)	
"Er zijn een aantal gedragscodes tussen jongens en meiden. Zoals, 'wees terughoudend als het gaat om seksueel getinte opmerkingen, aanraken, kussen'. En zelfs boekjes over verliefdheid vinden sommige ouders al wat van, vanuit hun cultuur." (po)	
"Je blijft van elkaar af, hè." (vo)	
Kleinschaligheid	po (1), vo (2), mbo (3)
"De school is klein en overzichtelijk. Iedereen kent elkaar bij naam, de kinderen ook. Er is veel sociale controle binnen de school." (po)	
"Mensen weten de directe route naar mij (directie) of vertrouwenspersoon goed te vinden als dat nodig is." (vo)	
"Dus je ziet elkaar veel, je kent elkaar heel goed eigenlijk (…) je kan hier niet zo anoniem werken." (vo)	

13 Positive Behavior Support (PBS) is een doelmatige, schoolbrede aanpak die zich richt op het versterken van gewenst gedrag en op het voorkomen van probleemgedrag. Het doel is het creëren van een positieve, sociale omgeving, die het leren bevordert en gedragsproblemen voorkomt en waarbij sociale veiligheid een belangrijke rol speelt.

Training/les weerbaarheid	po (1), vo (2), mbo (3)
“We gebruiken de sociaal-emotionele methode ‘Kwink’, en doordat in klassen wordt besproken ‘wat doe je als je iets niet prettig vindt’ en ‘hoe geef je aan dat…’. Dit is wel iets wat niet één keer per jaar voorbijkomt, maar het zit verweven in het aanbod. Het is een manier zoals we hier werken met elkaar.” (po)	
“We hebben ook leefstijllessen en vaardigheidstrainingen. Als we denken dat het speelt of als het maatschappelijk is, kan het zijn dat we een gastspreker laten komen.” (vo)	
“En als vmbo steken we ook veel tijd in de seksueel weerbaarheid van leerlingen. We hebben vanuit de gezonde school een certificaat Seksualiteit en Relaties ontvangen. We hebben al jaren dat we daar veel aandacht aan besteden, dat stukje weerbaarheid.” (vo)	
“Ook een cursus girlstalk gegeven. Daar komt dat ook heel erg in naar voren, grenzen aangeven, je rol in de maatschappij, wat wordt er van jou verwacht en wat kan je verwachten van de medemens, van mannen.” (mbo)	
Open communicatie	vo (2), mbo (3)
“Stukje schaamte bij docenten moet ook weggehaald worden. Als docent moet je dit bespreekbaar durven maken.” (mbo)	
Korte lijntjes mentor-leerling	vo (2), mbo (3)
“Ik denk dat voor de meeste leerlingen de mentor ook wel echt een veilige haven is.” (vo)	

4.4.10 Oorzaken stijging meldingen tbp

Veruit de meeste respondenten geven aan dat de landelijke relatieve stijging van meldingen van sgg door tbp’s waarschijnlijk veroorzaakt wordt doordat er landelijk, met name in (sociale) media, meer bekendheid aan het thema wordt gegeven. Het gesprek dat naar aanleiding van de #MeToo beweging en de aflevering van The Voice op gang is gebracht, heeft hier een grote bijdrage in gehad. Het taboe wordt doorbroken: “*In begin was het dan echt zo dat het met de dood gezwegen werd. Nu mag je erover praten.*” (vo). Doordat (bekende) mensen hun verhaal delen, wordt de drempel voor jongeren lager om zich uit te spreken. Ook hebben de discussies in de media ervoor gezorgd dat op scholen het gesprek over (seksueel) grensoverschrijdend gedrag vaker werd gevoerd. Dit werkt volgens respondenten drempelverlagend.

Ook wordt de grens tussen wat normaal en ongewenst is steeds explicieter. “*Als iemand groot is en machtig dan mag je dus niks meer dan een ander. En daar dachten we vroeger denk ik toch wel anders over, dus de wereld verandert gewoon.*” (vo). Doordat er meer over het thema wordt gepraat, worden leerlingen bewuster en kritischer: “*Je gaat het niet meer zomaar accepteren of wegwuiven.*” (vo). Ook maatschappelijk is de tendens steeds meer dat degene die het ervaart bepaalt of iets grensoverschrijdend is. Daardoor voelen leerlingen dat ze er wat van mogen vinden, dat hun ervaring serieus wordt genomen. Ze durven nu beter hun grenzen aan te geven en erover in gesprek te gaan.

Enkele respondenten geven aan dat de infrastructuur om te melden wordt verbeterd, wat het ook laagdrempeliger maakt om te melden.

Daarnaast zou de generatiekloof tussen leerlingen en tbp’s van invloed kunnen zijn op de relatieve toename van sgg door tbp’s. Waar jongere mensen zich steeds meer bewust zijn van welk gedrag (niet) wordt geaccepteerd, kan het zijn dat onderwijspersoneel dat niet altijd begrijpt en bepaalde opmerkingen eerder ziet als onschuldige grapjes. Hierbij zou er ook een verschil kunnen zijn tussen oudere en jongere medewerkers. Dit zou overigens alleen de ‘milde’ vorm van sgg kunnen verklaren en kan geen verklaring zijn voor seksuele intimidatie of misbruik.

Respondenten van zowel po, vo als mbo geven aan dat men door de aandacht rondom dit thema het gevoel krijgt erg op te moeten passen: *"Ik denk ook dat mensen nu wel makkelijk afgeschoten kunnen worden terwijl het mogelijk niet eens waar hoeft te zijn."* (vo). Al overheerst het idee dat het goed is als de drempel om te melden lager wordt, tegelijkertijd kan dit ook impact hebben op het personeel: *"Ik ben wel heel erg op mijn hoede en dat is ook niet altijd even prettig en de vraag is dan ook nog tot in hoeverre je jezelf nog kan zijn."* (vo)

Scholen in het po vinden het ook lastig hoe om te gaan met bepaalde situaties waarvan bekend is dat ze potentieel onveilig zijn, waar geen sprake is van een sgg incident, maar waar – ook gezien de huidige gevoeligheid – ze ook niet 'zomaar' durven te handelen. Ga je bijvoorbeeld als vrouwelijke leerkracht in de (bovenbouw) jongenskleedkamer als er meerdere keren door de leerlingen wordt aangegeven dat het niet veilig of onrustig is? Of kan het wel als een jongetje zegt dat hij liever bij de meisjes wil omkleden, omdat het bij de jongens zo druk is?

4.4.11 Maatregelen

Een groot deel van de scholen gaf aan dat preventieve maatregelen vooral toegepast worden in de vorm van lessen aan leerlingen. Hierbij kan gedacht worden aan lessen in weerbaarheid, interne voorlichting of het inschakelen van gastsprekers of externe interventies. Het is meestal niet duidelijk in hoeverre de maatregelen effectief zijn.

In het po zijn deze lessen met name in de vorm van seksuele voorlichting. Dit verschilt van benoemen door middel van posters, enkele (gast)lessen in de bovenbouw, tot het bieden van een schoolbreed programma. Een po-school is naar aanleiding van een incident tussen leerlingen gaan kijken of de kinderen voldoende leerden hoe ze hun grenzen aan konden geven. Dit bleek onvoldoende in het onderwijsaanbod te zitten. Aan de hand daarvan is de school gestart met het Gezonde school-traject. Er wordt gewerkt met de methode 'Kriebels in je buik' en de school doet mee aan de 'week van de lentekriebels'. De school merkt na een aantal jaren dat kinderen daardoor veel opener worden. Ze spreken makkelijker over zaken als veranderingen in je lichaam en seks. Daardoor krijgt het team een beter beeld van wat normale seksuele ontwikkeling is.

Seksuele voorlichting kan zeker op de basisschool een sensitief onderwerp zijn voor ouders. De scholen bespreken in dit soort gevallen waarom het van belang is en dat het bij de leeftijd van de kinderen hoort om wel kennis hiervan te hebben. Tegelijkertijd wordt er in de klassen ingespeeld op de manier waarop de kinderen ermee om gaan, hoe open ze erin zijn en hoe open ze thuis hiermee worden opgevoed. In bepaalde scholen is het van belang om cultureel sensitief voorlichting te bieden. Zo kunnen ouders een bepaalde sensitiviteit hebben waardoor zij zeer alert zijn op mogelijke risicosituaties zoals een bestuurder illustreert: "*Ouders zijn daar heel erg alert op en staan ook op de stoep op het moment dat ze denken 'oh oh', bijvoorbeeld bij de kleutertjes als een meisje toch nieuwsgierig is geweest en die loopt bij de wc van de jongens binnen. Dan hebben ouders het gevoel dat hun kind zowat aangerand is geweest, terwijl dat bij kinderen in die fase niet aan de orde is. Maar iedereen is wel meteen alert.*" (po). In sommige scholen wordt ingespeeld op deze sensitiviteit door bijvoorbeeld geen mannelijke leerkrachten in de onderbouw in te zetten.

"Ik denk dat alles te bespreken is binnen de school, als je sensitief te werk gaat en rekening houdt met de toon en het moment waarop deze boodschap gebracht wordt richting de ouders. Ouders vinden het juist fijn dat scholen deze rol op zich nemen, zodat ouders dit thuis niet hoeven doen. De seksuele voorlichting op deze school wordt gegeven door een man voor de jongens en een vrouw voor de meisjes. Deze man en vrouw zijn beiden moslim dus zij hebben dezelfde waarden en normen als de leerlingen, en weten wat

passend is binnen een les over seksuele voorlichting binnen deze cultuur. Hiermee wordt school en thuis verbonden met elkaar.” (po)

Het bespreken van normen en waarden met leerlingen wordt op meerdere scholen genoemd. Zichtbaarheid, in de vorm van open deuren en glazen wanden is een preventieve maatregel. In het po gaat men hiertoe gezamenlijk naar buiten en surveillanten blijven in beweging zodat alle plekken in zicht blijven. Bewustwording wordt op verschillende manieren gecreëerd. Protocollen waarin het beleid beschreven staat zoals klachtenreglementen, integriteitscodes, sociale media protocol voor docenten en sociale media reglementen voor leerlingen worden ook als preventieve maatregelen genoemd. Hierbij gaven enkele scholen specifiek ook het inperken van het telefoongebruik aan als preventieve maatregel.

Aanvullend waren er nog andere maatregelen, zoals openheid in het team, coaching van docenten, vier-ogen principe, zichtbaarheid stimuleren van vertrouwenspersoon en leerlingspecifieke maatregelen (bijvoorbeeld extra alert zijn bij kwetsbare jongeren).

Tabel 4.9 Preventieve/proactieve maatregelen (n = 20)

Lessen	po (4), vo (7), mbo (5)
“Er is een werkgroep die zich bezighoudt met seksuele voorlichting, waar ook aandacht besteed wordt aan sgg en vragen als: ‘Wat is seks?’, ‘Wat is jouw aandeel daarin?’, ‘Wat is het aandeel van een ander daarin?’ en ‘Wat als het fout gaat?’. De ethische kant wordt dan ook benoemd: ‘Wat is jouw lichaam en hoever ga je?” (po)	
“(…) sowieso hebben wij bij burgerschap, heb je natuurlijk die vier thema’s waaronder eentje vitaal burgerschap is en daar komt seksualiteit al. (…)vanuit de overheid eigenlijk wordt dat opgelegd (…) van deze moet je behandelen. Dus dat wordt bij ons komt dat in ieder geval elk jaar terug.” (mbo)	
“Maar ik denk wel eens door goede lessen te geven met betrekking tot burgerschap op allerlei onderwerpen ook over seksualiteit, grensoverschrijdend gedrag et cetera, creëer je natuurlijk ook een bodem dat je met elkaar in gesprek kan gaan daarover en dan zijn de wegen ook makkelijker te bewandelen.” (mbo)	
Normen en waarden bespreken	vo (5), mbo (4)
“Dat je over seksualiteit praat en over grenzen aangeven, en ik merk dat wij daar ook wel heel erg mee bezig zijn als team om daarover te hebben met die studenten.” (vo)	
“Niet alleen vanuit hoe wij denken maar ook wel hoe vanuit buiten school, vanuit de maatschappij gedacht wordt over andere geaardheid man man, vrouw vrouw, dat we daar ook de jongelui op wijzen. Oké, dit gebeurt ook en hoe moet je daar tegen kijken, hoe vinden jullie het (…) ja dat wij eigenlijk met de studenten de gesprekken gewoon kunnen aangaan.” (mbo)	
Zichtbaarheid (open deuren, glazen wanden)	po (3), vo (3), mbo (2)
“Er is openheid in de school. Er zitten veel ramen in de lokalen, waardoor je ook vanuit de gang naar binnen kunt kijken.” (po)	
“We hebben open lokalen (…) dus je staat ook voor de gang les te geven.” (vo)	

Op verschillende scholen is aanvullend van belang dat de vertrouwenspersonen bekend (en vertrouwd) zijn bij de leerlingen. Zo gaan de vertrouwenspersonen aan het begin van het jaar langs bij de klassen om zich voor te stellen en te vertellen waarvoor zij beschikbaar zijn. Scholen hebben vaak ook informatie (in de vorm van een flyer/poster/foto met naam) in de gang hangen. In het po zijn de vertrouwenspersonen veelal bekenden van de kinderen, bijvoorbeeld doordat ze in hun functie in alle klassen komen en werken aan een band met de leerlingen.

Een van de po-scholen geeft verder aan dat er op individueel niveau actief ruimte wordt geboden aan leerlingen om hun verhaal te kunnen doen. *"Er wordt binnen de school gestreefd om twee keer per jaar een kindgesprek te houden waarbij de leerkracht een één op één momentje heeft met elke leerling. In dit gesprek stelt de leerkracht vragen aan de leerling als: 'hoe zit je in de klas' en 'voel je je veilig', maar er zitten ook vragen tussen als: 'is er verder nog iets dat je graag wil bespreken?'. Er is ruimte voor het kind dat als het iets dwars zit, om dat daar kwijt te kunnen. Kinderen voelen dan dat die ruimte er is doordat het een één op één gesprek is."* (po)

Enkele respondenten geven aanvullend aan dat er wordt ingezet op het trainen van de vertrouwenspersonen en het team. De frequentie van de gegeven training wisselt van een eenmalige training op de signalen die kunnen duiden op sgg, tot een jaarlijks terugkerende trainingsdag die ingevuld wordt met actuele thema's.

Bij vertrouwenspersonen binnen het po bestaat de wens om (regelmatig) aanvullende trainingen te volgen om concrete kennis op te doen over de stappen die ondernomen moeten worden bij een melding en over de acties die bij verschillende soorten incidenten of situaties ondernomen kunnen worden. Men vindt het hierbij een meerwaarde om te leren van ervaringen van collega's die incidenten meegemaakt hebben, bijvoorbeeld om inzicht op te doen wat wel of niet juist is in een bepaalde situatie.

Scholen gaven aan geen concreet idee te hebben bij de repressieve maatregelen, daar er relatief weinig seksueel grensoverschrijdend gedrag speelde door met taken belaste personen.

Maatregelen die volgens respondenten uit het vo en mbo mogelijk ook effectief (zouden kunnen) zijn, zijn bewustwordingssessies bij leerlingen, het verbeteren van het curriculum van de burgerschapslessen, regionaal overleg over seksueel grensoverschrijdend gedrag, alsook het zicht krijgen op docenten die zich hebben misdragen waar geen melding uit naar voren is gekomen.

4.4.12 Ineffectieve maatregelen

Als ineffectieve maatregel wordt het toepassen van eenmalige activiteiten genoemd, bijvoorbeeld lessen die eenmalig worden gegeven of externe sprekers waar geen vervolgacties uit naar voren komen. Dit zou weinig beklijven volgens de geïnterviewden: *"Ze luisteren en het volgende uur of tijdens de pauze zijn er weer hele andere dingen aan de hand en zijn ze alles vergeten. We merken wel dat we alles terug moeten laten komen."* (vo)

Een respondent uit het po gaf daarnaast aan dat ze bekend waren met het invoeren van een spreekuur onder schooltijd bij de persoon bij wie kinderen konden komen; kinderen vonden het vooral gezellig, maar het leverde verder niet veel op.

5 Conclusies

In dit onderzoek staat seksueel grensoverschrijdend gedrag (sgg) in het onderwijs naar een leerling of student door een met taken belast persoon (tbp) centraal. Dit onderzoek is onderverdeeld in vier thema's, te weten: 1) probleemanalyse, 2) inzicht in de keten, 3) oorzaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag door tbp's, en 4) effectieve maatregelen/aanbevelingen. In totaal zijn acht deelvragen geformuleerd die onder deze vier thema's vallen. De onderzoeksvragen worden beantwoord op basis van de resultaten die zijn verkregen met behulp van drie verschillende onderzoeksmethoden. Een literatuurstudie geeft inzicht in de omstandigheden, risico- en beschermingsfactoren en effectieve maatregelen omtrent seksueel grensoverschrijdend gedragen tussen tbp's en leerlingen/studenten. Met behulp van secundaire data-analyses wordt meer inzicht verkregen in de omvang van het probleem. Tot slot zijn interviews uitgevoerd om inzicht te krijgen in hoeverre leerlingen en studenten melding maken van sgg, hoe een melding wordt opgepakt, onder welke omstandigheden sgg zich voordoet en wat mogelijke oorzaken zouden kunnen zijn van de gemelde stijging van het aandeel incidenten tussen met taken belaste personen en leerlingen en studenten.

5.1 Probleemanalyse

Bij dit thema zijn drie onderzoeksvragen gesteld:

1. Wat kan er gezegd worden over de omvang van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sectoren po, vo, (v)so en mbo?
2. Wat is daarin het aandeel incidenten waarbij een met taken belaste persoon betrokken is?
3. Hoe verhouden deze cijfers zich tot de cijfers van de vertrouwensinspecteurs?

Deze vragen worden beantwoord met behulp van informatie uit de literatuurstudie en uit de secundaire data-analyse. Daarnaast zijn de eerste twee vragen aan de orde geweest in de interviews.

Uit de literatuurstudie blijkt dat er bij de vertrouwensinspecteurs in het schooljaar 2021/2022 vanuit het primair onderwijs 39 meldingen binnenkwamen van seksueel misbruik en 69 van seksuele intimidatie. Hiervan had 40 procent betrekking op tbp's (22 meldingen van seksueel misbruik en 33 van seksuele intimidatie). Uit het voortgezet onderwijs kwamen 79 meldingen van seksueel misbruik en 140 meldingen van seksuele intimidatie. Van de meldingen uit het voortgezet onderwijs had twee derde betrekking op tbp's (47 meldingen van seksueel misbruik en 99 van seksuele intimidatie). Bij de vertrouwensinspecteurs komen relatief weinig meldingen binnen uit het (voortgezet) speciaal onderwijs (negen meldingen van seksueel misbruik en 27 meldingen van seksuele intimidatie in het schooljaar 2021/2022) en uit het middelbaar beroepsonderwijs (10 meldingen van seksueel misbruik en 23 meldingen van seksuele intimidatie in het schooljaar 2021/2022). Het aandeel aan een tbp toegeschreven meldingen is relatief laag in het (v)so (een op de drie) en relatief zeer hoog in het mbo (vier van de vijf). Het aantal meldingen van sgg door een tbp was in het schooljaar 2021/2022 aanzienlijk hoger dan in de vier schooljaren daarvoor. Vooral het aantal meldingen van seksuele intimidatie door tbp's was fors hoger in het vo en mbo. In het po daalde het aantal incidenten van seksuele intimidatie tussen leerlingen, waardoor het aandeel incidenten vanuit tbp's steeg.

Het overzicht van de meldingen bij de vertrouwensinspecteurs leidt dus tot de conclusie dat sgg het meest gemeld wordt in het voortgezet onderwijs, gevolgd door het primair onderwijs. Uit de meldingen blijkt ook dat het aandeel dat wordt toegeschreven aan een tbp in het voortgezet onderwijs aanmerkelijk hoger is dan in het primair onderwijs.

Op basis van de secundaire data-analyse zouden we concluderen dat sgg in het onderwijs het vaakst voorkomt in het po, gevolgd door het vo en mbo. Hierbij is echter nog geen onderscheid gemaakt in hoe vaak leerlingen aangeven sgg mee te maken en of dit een incident met tbp betreft.

Op basis van de gegevens van de veiligheidsmonitor is er geen duidelijke ontwikkeling tussen de schooljaren 2020/2021 en 2021/2022 te zien. Een directe vergelijking tussen deze twee jaren wordt ook gecompliceerd door schoolsluitingen vanwege de coronapandemie. Wel kan worden geconcludeerd dat het aandeel incidenten waarbij medeleerlingen betrokken zijn groter is dan het aandeel waarbij een tbp betrokken is. Desalniettemin geeft, met name in het po, een substantieel deel van de leerlingen aan dat de dader een tbp is. Een vergelijking met het vo is niet mogelijk omdat de vo-gegevens een selectieve groep betreffen.

Uit registratie algemeen van door scholen zelf geregistreerde incidenten (SWIS Suite) blijkt een stijging in het aantal geregistreerde gedragsincidenten (door leerlingen) in het kader van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Hierin zien we een stijging ten opzichte in het schooljaar 2021-2022 ten opzichte van 2020-2021.

In de interviews is gevraagd naar de mate waarin sgg is voorgekomen in de afgelopen drie jaar. Door het beperkte aantal interviews geeft dit slechts een indicatief beeld. Bij een derde van de in de interviews betrokken scholen blijkt in de afgelopen drie jaar seksueel grensoverschrijdend gedrag door met taken belaste personen te hebben plaatsgevonden. Daarbij gaat het alleen om vo- en mbo-scholen en niet om po-scholen. De landelijke stijging van incidenten door tbp's wordt slechts door twee scholen onderschreven. Een deel van de scholen had wel een stijging verwacht, maar zien deze niet terug in het aantal meldingen op hun eigen school.

Uit bovenstaande blijkt dat er uit de verschillende bronnen geen eenduidig beeld van het aantal sgg incidenten naar voren komt. Bij vertrouwensinspecteurs wordt het meest gemeld vanuit het voortgezet onderwijs; ook is in deze sector het aandeel meldingen waarbij de beklaagde een tbp is het hoogst. Kijkend naar de secundaire analyses lijkt sgg juist het vaakst in het primair onderwijs voor te komen. Bij de po-scholen die zijn geïnterviewd, kwam sgg door tbp's dan weer niet voor, anders dan bij scholen in het vo en mbo. Vanwege de lage aantallen kan dit echter op toeval berusten. Wat betreft de verandering over tijd is er in de meldingen die binnenkomen bij de vertrouwensinspectie een stijging te zien, met name in het aantal meldingen van seksuele intimidatie door tbp's in het vo en mbo; deze stijging werd niet gezien in de secundaire data-analyse. Het verschil in uitkomsten kan te maken hebben met de verschillende definities en methodieken die gebruikt worden.

5.2 Inzicht in proces na melding

Bij dit thema zijn twee onderzoeksvragen gesteld:

4. In hoeverre maken leerlingen en studenten zelf melding van seksueel grensoverschrijdend gedrag van een met taken belast persoon?
5. Hoe wordt deze melding vervolgens verder opgepakt?

Informatie voor de beantwoording van deze vragen is afkomstig uit de secundaire data-analyse en uit de interviews.

In de secundaire data-analyses is onderzoek gedaan naar de meldingsbereidheid en de opvolging van meldingen. De Veiligheidsmonitoren laten zien dat de meerderheid van leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs een sgg-incident wél meldt (resp. 80% en 62%). Daarnaast blijkt voor zowel het po als het vo dat het percentage dat een sgg-incident niet meldt is gedaald in 2022, vergeleken met 2021. Als een sgg-incident niet werd gemeld, gaven vo-leerlingen aan dat dit meestal was omdat ze het niet nodig

vonden. Als een sgg-incident wel werd gemeld, gaven vo-leerlingen in meer dan de helft van de gevallen aan dat hier niets mee werd gedaan. Dit aandeel is wel gedaald in 2022 ten opzichte van 2021. Circa eenderde van deze leerlingen die aangaf dat het incident wel was gemeld, gaf aan dat het ongewenste gedrag nog speelt. De analyses van de CBS-Veiligheidsmonitor konden helaas geen inzicht bieden in de keten wat betreft het mbo. De aantallen waren te klein om daarover uitspraken te kunnen doen.

De meeste geïnterviewden vinden het moeilijk om in te schatten of leerlingen bij een incident zelf een melding zouden doen. Bij wie een melding wordt gedaan, is voornamelijk afhankelijk van de vertrouwensband die er al dan niet is; de leerkracht of mentor is vaak het eerste aanspreekpunt. Belemmerende factoren voor het doen van een melding zijn schaamte, het een te grote stap vinden, angst voor consequenties en onbekendheid over het vervolg. Verder werd aangegeven dat leerlingen zich niet altijd bewust zijn van de grens tussen geaccepteerd gedrag en grensoverschrijdend gedrag. Respondenten gaven aan dat het leerlingen kan helpen om een incident te melden als ze bekend en vertrouwd zijn met de vertrouwenspersoon en er diversiteit in het team van vertrouwenspersonen is. Ook is een goede band met de mentor of andere docenten belangrijk: dit maakt de stap om te melden kleiner. Seksualiteit is vaak nog een beladen onderwerp; om het taboe hierop te verkleinen kan het helpen om het gesprek erover te voeren. Omdat het moeilijk kan zijn om als leerling zelf melding te maken van een incident is het daarnaast van belang dat scholen signalen opvangen en daarop acteren.

Op zowel po, vo- als mbo-scholen wordt vaak als eerste stap na de initiële melding in gesprek gegaan met de leerling om te bepalen of het incident van dien aard is dat er verdere stappen ondernomen moeten worden. Afhankelijk van de leeftijd van de leerling en de aard van de klacht kan rekening worden gehouden met de wensen van de leerling en worden ouders wel of niet betrokken. Bij de afweging welke stappen genomen dienen te worden, wordt overlegd met bijvoorbeeld de mentor, zorg- of ondersteuningscoördinator, orthopedagoog, externe of collega-vertrouwenspersoon of leidinggevende. Vervolgstappen zijn afhankelijk van de ernst van de situatie. Als het bijvoorbeeld gaat om een opmerking die als grensoverschrijdend wordt ervaren, wordt vaak alleen een melding gedaan bij de directie als de leerling/student dit wil. In deze situaties proberen scholen de situatie zo veel mogelijk intern op te lossen. Bij strafbare feiten wordt altijd een melding gedaan bij de directie, die vervolgens het bestuur erbij betrekt. Het bestuur onderneemt verdere stappen, zoals aangifte en melding bij de vertrouwensinspecteurs.

Uit de interviews blijkt ook dat scholen niet altijd een protocol beschikbaar hebben rondom seksueel grensoverschrijdend gedrag. Als er een protocol is, is de inhoud daarvan niet altijd bij het hele personeelsbestand bekend; hetzelfde geldt voor de wettelijke meld-, onverwijlde overleg- en aangifteplicht. Wel weet het personeel volgens respondenten de juiste personen in te schakelen als het nodig is.

5.3 Oorzaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag

Bij dit thema zijn de volgende twee onderzoeksvragen gesteld:

6. Onder welke omstandigheden doet seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen met taken belaste personen en leerlingen en studenten zich doorgaans voor en wat zijn de risico- en beschermingsfactoren?
7. Wat zijn de mogelijke oorzaken van de gemelde stijging in het aandeel incidenten tussen met taken belaste personen en leerlingen en studenten?

Zowel de literatuurstudie als de secundaire data-analyse en de interviews hebben informatie opgeleverd die relevant is voor de beantwoording van deze vragen.

In de literatuur worden zowel risicofactoren als beschermingsfactoren genoemd. Bij beide kan onderscheid worden gemaakt tussen persoonlijke factoren en omgevingsfactoren. Daarnaast kan onderscheid worden gemaakt tussen factoren die het risico op daderschap vergroten en factoren die het risico op slachtofferschap vergroten. Uit statistieken blijkt dat de meerderheid van de daders van sgg in het onderwijs man is en leraar. Dat laatste ligt voor de hand, aangezien leraren de overgrote meerderheid van het personeelsbestand vormen. Hoe hoog het percentage mannelijke daders is, is onduidelijk. Er zijn namelijk aanwijzingen dat de bereidheid tot aangifte kleiner is als de dader vrouw is. Het risico dat met taken belaste personen seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen is groter als zij populair zijn bij leerlingen en vertrouwen genieten van collega's en ouders. Er zijn aanwijzingen dat sgg in het primair onderwijs meer gepland is en in het voortgezet onderwijs vaker het gevolg is van opportunisme (de gelegenheid doet zich voor en wordt aangegrepen). Het risico op sgg is groter als leraren in een één-op-één-situatie (kunnen) werken met leerlingen. Andere omgevingsfactoren die het risico op sgg kunnen vergroten, zijn het lerarentekort (waardoor er bij het aannemen van personeel niet altijd even grondig wordt gescreend) en de AVG (die een grondige screening bemoeilijkt).

In de literatuur worden verschillende risicofactoren op leerlingniveau genoemd. Het risico met sgg te worden geconfronteerd is groter bij leerlingen die een minder positief lichaamsbeeld en/of psychische gezondheid hebben, bij leerlingen die niet goed kunnen aangeven wat hun wensen en grenzen zijn en bij leerlingen die eerdere ervaringen met seksueel misbruik hebben. Kwetsbare kinderen lopen een groter risico doordat zij meer behoefte aan aandacht van de leraar hebben. Uit onderzoek in de Verenigde Staten bleek dat meisjes meer kans lopen om slachtoffer van sgg te worden en dat zestig procent twaalf jaar of ouder was toen zij slachtoffer werden. Een omgevingsfactor die samenhangt met een groter risico om slachtoffer van sgg te worden, is een thuissituatie waar sprake is van emotionele verwaarlozing of mishandeling of als de vertrouwensrelatie met ouders onvoldoende is.

Persoonlijke beschermingsfactoren zijn een hoger gevoel van eigenwaarde bij de leerling, een betere psychische gezondheid en een positief lichaamsbeeld. Beschermingsfactoren in de omgeving van de leerling zijn een vertrouwensrelatie met de ouders, de aanwezigheid van een steunend netwerk en beschikken over de kennis en vaardigheden om seksueel gedrag te beoordelen doordat er passende seksuele voorlichting is gegeven.

Ook de deelnemers aan de interviews noemen mogelijke risicofactoren voor sgg. Daarbij worden verschillende inzichten uit de literatuur bevestigd en/of aangevuld. Deels kunnen kenmerken van leerlingen een rol spelen, bijvoorbeeld wanneer leerlingen trauma's of beperkingen hebben waardoor ze kwetsbaarder zijn voor sgg en moeilijker hun grenzen aan kunnen geven. Daarnaast kunnen schaamte en religieuze of culturele verschillen meespelen: het taboe op seksualiteit zorgt ervoor dat leerlingen mogelijk minder goed weten waar de grens ligt tussen geaccepteerd en grensoverschrijdend gedrag. Ook de cultuur op een school kan van invloed zijn: bij een straatcultuur of mannencultuur komt sgg mogelijk vaker voor, en omdat seksistische opmerkingen bijvoorbeeld meer worden geaccepteerd of 'erbij horen', is het moeilijker om onvrede daarover uit te spreken. Verder werd benoemd dat een kleine afstand tussen docenten en leerlingen een risicofactor kan zijn: met name in het mbo, waar er soms een klein leeftijdsverschil is tussen docenten en studenten, en meer in het algemeen doordat via sociale media makkelijk één-op-één contact kan worden onderhouden. De contacten via sociale media spelen zich buiten het gezichtsveld af, waardoor de school hier weinig grip op heeft. De locatie en grootschaligheid van de school kunnen daarnaast ook van invloed zijn, en bij bepaalde vakken of beroepsopleidingen waarbij men meer nabijheid heeft kunnen zich makkelijker omstandigheden voordoen waarin sgg plaatsvindt. In het primair onderwijs worden verder vrije situaties – daar waar leerlingen uit het zicht kunnen verdwijnen – gezien als risicosituaties.

Zichtbaarheid in de school, bijvoorbeeld door glazen wanden, open deuren, een vier-ogenbeleid en camera's, zorgt juist voor een kleiner risico op sgg, zo wordt in de interviews aangegeven. Ook worden aandacht voor gedragsregels en lessen in weerbaarheid genoemd als beschermende factoren. Verder kan het helpen als er openheid is binnen het team, waardoor er gesproken kan worden over situaties die in het grijze gebied liggen: welke opmerkingen en gedragingen worden binnen de school getolereerd? Tot slot wordt kleinschaligheid van de school en een vertrouwensband en respectvolle omgang tussen docenten en leerlingen genoemd als beschermende factoren, enerzijds vanwege de sociale controle en anderzijds doordat de stap om te melden hierdoor kleiner is. Een vertrouwensband en korte lijntjes worden door scholen dus als zowel een risico- als beschermende factor aangehaald.

Mogelijke oorzaken
De literatuurstudie levert geen duidelijk antwoord op de vraag waarom er een toename is van het aandeel incidenten tussen met taken belaste personen en leerlingen en studenten. De Inspectie van het Onderwijs geeft hiervoor geen verklaring. In de Prevalentiemonitor 'Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag 2022' wordt de aandacht voor sgg in de media als mogelijke verklaring genoemd voor de geconstateerde toename van de jaarprevalentie van sgg bij de bevolking van 16 jaar en ouder in vergelijking met de jaarprevalentie in 2020.

Volgens de meeste deelnemers aan de interviews komt de relatieve toename van sgg door met taken belaste personen in het aantal meldingen niet doordat er meer incidenten zijn, maar doordat de drempel om te melden kleiner is geworden. De aandacht in (sociale) media heeft hier veel aan bijgedragen; naar aanleiding van de #MeToo beweging en de uitzending van BOOS over sgg bij The Voice of Holland is op veel scholen het gesprek gevoerd over sgg en is het taboe doorbroken. Door erover te praten wordt de grens tussen geaccepteerd en ongewenst gedrag bovendien steeds explicieter. Ook krijgen jongeren meer het gevoel dat hun ervaring serieus wordt genomen en dat ze grensoverschrijdend gedrag niet zomaar hoeven te accepteren, ook al is er sprake van een machtsverhouding.

5.4 Effectieve maatregelen en interventies

Op het vlak van maatregelen en interventies is één onderzoeksvraag gesteld:

8. Welke mogelijke effectieve maatregelen, zowel preventief als repressief, zijn er om seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen een met taken belaste persoon en leerling(en) en studenten tegen te gaan, met name gericht op de in onderzoeksvraag 6 geïdentificeerde omstandigheden, risico- en beschermingsfactoren?

Deze vraag wordt beantwoord op basis van inzichten uit de literatuurstudie en uit de interviews.

In de literatuur wordt aangegeven dat een adequaat preventiebeleid wordt gekenmerkt door een combinatie van maatregelen. Het aannamebeleid van de school is belangrijk. Nieuw personeel moet voldoende gescreend worden. Alleen genoegen nemen met een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) volstaat niet. Het is van belang dat referenties worden opgevraagd. Verder moet op school een veilig klimaat worden gecreëerd met een sociaal veiligheidsbeleid dat afspraken over gedragsregels en omgangsvormen omvat. Bovendien moet dit beleid regelmatig worden geëvalueerd.

Er kunnen specifieke interventies ingezet worden met het oog op het vergroten van de weerbaarheid van leerlingen en het aan leerlingen leren hoe zij hun grenzen kunnen aangeven (bijvoorbeeld relationele en seksuele vorming). Ook het opstellen van expliciete regels voor het personeel over de omgang met leerlingen en het samen met het team bepalen wat gewenst gedrag is kan bijdragen aan preventie. De school kan sancties instellen bij het overtreden van gedragsregels. Ook het regelmatig onder de aandacht

brengen van sgg vermindert het risico daarop. In een aantal overzichtsstudies zijn interventieprogramma's op werkzaamheid onderzocht. Van veel programma's is de effectiviteit echter niet bewezen. Bovendien is het bij de interventies die wel effectief bleken onduidelijk of deze sgg door tbp effectief tegengaan. Interventieprogramma's zijn vaak gericht op het weerbaar maken van leerlingen. De weinige buitenlandse interventies die bewezen effectief zijn, zijn niet zonder meer geschikt voor inzet in het onderwijs in Nederland.

Uit de interviews kwam naar voren dat scholen verschillende maatregelen nemen.
Om sgg tussen een tbp en een leerling tegen te gaan, zetten scholen met name preventieve maatregelen in. Maatregelen zijn voor een groot deel op leerlingen gericht; zo is er aandacht voor weerbaarheid, normen en waarden, seksualiteit en het herkennen en bewaken van grenzen. Dit gebeurt bijvoorbeeld via voorlichtingen, (gast)lessen of interventies door externe partijen. Verder worden sociale-mediaprotocollen en het inperken van telefoongebruik gezien als preventieve maatregelen voor leerlingen. Gericht op de omstandigheden binnen de school wordt er gewerkt aan zichtbaarheid, bijvoorbeeld in de vorm van open deuren, glazen wanden en het vier-ogen-beleid. Bij docenten wordt er ingezet op bewustwording, bijvoorbeeld met behulp van integriteitscodes, sociale-mediaprotocollen, coaching en openheid binnen het team. Verder proberen scholen de drempel om te melden zo laag mogelijk te maken, bijvoorbeeld door bekendheid van de vertrouwenspersoon. Omdat scholen vaak weten dat niet alle leerlingen zullen melden, wordt gelet op signalen bij leerlingen en is het personeel extra alert bij kwetsbare jongeren. Verschillende deelnemers aan de interviews gaven aan dat eenmalige activiteiten, bijvoorbeeld een gastles waar geen vervolg aan wordt gegeven, meestal niet effectief zijn omdat de opbrengst niet beklijft.

5.5 Aanbevelingen

Op basis van de opgehaalde gegevens zijn verschillende aanbevelingen geformuleerd. Ook bij het geven van aanbevelingen worden de vier hoofdthema's van het onderzoek gevolgd.

Probleemanalyse
Het aantal meldingen bij de vertrouwensinspectie omtrent seksueel grensoverschrijdend gedrag is in schooljaar 2021/2022 sterk toegenomen bij het vo, (v)so en het mbo ten opzichte van voorgaande jaren. Dit geldt zowel voor meldingen bij leerlingen onderling, alsook voor meldingen van seksueel grensoverschrijdend gedrag door met taken belaste personen. De resultaten uit de Veiligheidsmonitor bevestigen dat er sprake is van ongewenste opmerkingen en aanrakingen in het onderwijs, hoewel hierbij geen verandering over tijd te zien is.

Het percentage leerlingen en studenten dat aangeeft een incident meegemaakt te hebben lijkt niet toegenomen te zijn, daar waar het aantal meldingen bij de vertrouwensinspectie wel toegenomen is. Mogelijk is er geen sprake van verhoogd aantal incidenten, maar wordt de stap naar het melden van een incident eerder genomen danwel de weg naar de vertrouwensinspectie eerder bewandeld. De vertrouwenspersonen en schoolleiding die zijn geïnterviewd schatten ook vaak in dat het aantal incidenten niet is toegenomen, maar de stap om te melden wel is verkleind doordat het taboe op sgg (deels) is doorbroken. Of de vertrouwensinspectie vaker wordt meegenomen kan niet door hen worden onderschreven omdat ze hier te weinig zicht op hebben. Bestuursleden zouden beter kunnen toelichten wanneer zij de vertrouwensinspecteurs al dan niet raadplegen.

Er zijn veel instrumenten waarmee onderzoek is of wordt gedaan naar seksueel grensoverschrijdend gedrag waarmee jongeren te maken krijgen, in de context van school of daarbuiten. Door verschillen in vraagstelling is het echter moeilijk om een exact beeld te krijgen van de omvang van het probleem. Het is nog moeilijker om inzicht te krijgen in de mate waarin met taken belaste personen in het onderwijs zich

schuldig maken aan seksueel grensoverschrijdend gedrag waarvan leerlingen slachtoffer zijn. In de meeste onderzoeken komt dit namelijk niet aan bod. Het verdient daarom aanbeveling hieraan specifiek aandacht te besteden in veiligheidsmonitoren en daar waar mogelijk in de verschillende onderzoeken met eenduidige omschrijvingen en vraagstellingen te werken.

Bij de vertrouwensinspectie komen er relatief weinig meldingen binnen vanuit het mbo. De meldplicht geldt alleen voor minderjarige leerlingen. Om beter zich te krijgen op de prevalentie van seksueel misbruik en seksuele intimidatie in het mbo zou de overlegplicht moeten worden uitgebreid naar meerderjarige studenten. Dit zou – ondanks dat het niet binnen de scope van dit onderzoek valt – toegepast kunnen worden bij hoger onderwijs en wetenschappelijk onderwijs.

Inzicht in de keten

Leerlingen blijken vaker dan voorheen melding te doen van seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar nog steeds doet een deel van de leerlingen geen melding. Meer dan de helft van de VO-leerlingen die wel een melding maakte van een incident gaf bovendien aan dat hier niets mee werd gedaan. Een kleiner deel gaf aan dat het ongewenste gedrag niet verholpen was na de melding. Mogelijk zou het helpen om ervoor te zorgen dat de leerling altijd een terugkoppeling krijgt van de stappen die zijn ondernomen na de melding. Ook zou het goed zijn als personeelsleden zich bewust zijn van het taboe en de schaamte rondom dit thema waardoor de stap om te melden voor een deel van de leerlingen te groot is. Dat dit nog niet het geval is bleek uit de interviews: een deel van de respondenten dacht dat alle leerlingen melding zouden maken van een sgg-incident als dat zich voordoet. Deze aanname kan invloed hebben op de mate waarin zij letten op signalen bij leerlingen en actief het gesprek erover voeren.

Om de stap om te melden zo klein mogelijk te maken is het belangrijk om te zorgen voor een schoolklimaat waarin er openlijk gesproken wordt over seksueel grensoverschrijdend gedrag en duidelijk te maken welk gedrag wel en niet wordt geaccepteerd. Naar aanleiding van de #MeToo beweging en de uitzending van BOOS over sgg bij The Voice of Holland is op veel scholen het gesprek gevoerd over sgg. Het verdient de aanbeveling om actief in gesprek te blijven over dit onderwerp, waardoor het taboe en de schaamte worden verkleind. Het is van belang om leerlingen duidelijk te maken dat zij bepaald gedrag niet hoeven te accepteren. Verder is bekendheid van de vertrouwenspersoon van belang, evenals het te allen tijde serieus nemen van de leerling en ervoor te zorgen dat de melding op de juiste manier wordt opgepakt.

Uit de interviews blijkt dat op scholen niet altijd bekend is welke stappen moeten worden gezet bij (het vermoeden van) seksueel grensoverschrijdend gedrag of dat er een protocol beschikbaar is gericht op sgg. Het verdient aanbeveling dat alle scholen een protocol hebben waarin zowel aandacht wordt besteed aan preventie, kaders omtrent in welke gevallen scholen de vertrouwensinspectie moeten inschakelen, en het (verplichte en wenselijke) handelen als zich een geval van seksueel grensoverschrijdend gedrag voordoet, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen seksuele intimidatie en seksueel misbruik. Ook is het van belang om aandacht te hebben voor subjectiviteit en het grijze gebied tussen ‘onschuldige’ opmerkingen en seksuele intimidatie. Het is scholen vaak niet bekend in welke situaties ze bijvoorbeeld zelf aan hoor- en wederhoor mogen doen, en wanneer ze juist geen onderzoek mogen doen en moeten overleggen met de vertrouwensinspecteur voordat andere mensen worden betrokken. Bij de scholen die al wel over een uitgebreid protocol beschikken, kan het nog wel nodig zijn om dit te vertalen naar gedragsregels en te zorgen voor meer bekendheid van zowel het protocol als de gedragsregels onder het personeel. Het is bovendien vaak niet duidelijk welk deel van het protocol parate kennis zou moeten zijn en wanneer het ook afdoende is om de weg te weten wanneer het nodig is. Verder verdient het aanbeveling meer bekendheid te geven aan publicaties (brochures, handreikingen) waarin scholen informatie kunnen vinden over hoe te handelen bij (vermoedens van) sgg. Geen van de geïnterviewde scholen gaf bijvoorbeeld aan bekend te zijn met de Brochure ‘*Zo klein als mogelijk, zo groot als nodig. Omgaan met seksueel grensoverschrijdend*

gedrag in het onderwijs' (PO-Raad et al., 2022). Het verdient de aanbeveling specifiek aan deze publicatie bekendheid te geven daar het gerichte praktische tips geeft die overeenkomen met de maatregelen die volgens respondenten effectief (zouden kunnen) werken.

Uit de interviews kwam meermaals naar voren dat kennis over het handelen bij (meldingen van) seksueel grensoverschrijdend gedrag niet altijd voldoende bekend is bij leerkrachten, terwijl zij voor leerlingen wel een belangrijk aanspreekpunt zijn. Leerlingen hebben vaak al een vertrouwensband met leerkrachten; dit maakt de stap om bij hen te melden kleiner ten opzichte van een (vaak onbekende) vertrouwenspersoon. Waar vertrouwenspersonen over het algemeen goed op de hoogte lijken van de meldplicht en leerlingen hier ook van te voren op attenderen, komt het bij leerkrachten voor dat zij bijvoorbeeld geheimhouding beloven terwijl ze dit niet waar kunnen maken. Ook is het niet zeker of leerkrachten de juiste personen betrekken in het geval van een melding. Het verdient daarom de aanbeveling nog meer in te zetten op scholing van al het personeel omtrent seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Oorzaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag

Er is nog niet veel geschreven over risicofactoren op het gebied van daderschap; aanbevolen wordt om hier in verdiepend onderzoek meer op in te zetten, om zo meer zicht te krijgen op persoonlijke en mogelijk beïnvloedbare factoren.

Een factor die zowel beschermend als risicovol kan zijn is de persoonlijke relatie tussen de leerkracht en de leerling. Een vertrouwensband tussen leerkracht en leerlingen kan op meerdere manieren helpend zijn, bijvoorbeeld doordat het de stap om te melden kleiner maakt, en doordat de leerkracht eventuele signalen beter kan opvangen bij de leerling. De band kan echter ook te nauw worden en te veel in de persoonlijke sfeer komen; het gebruik van sociale media kan hieraan bijdragen. De kans op een sgg-incident kan hierdoor vergroot worden. Het verdient aanbeveling zicht te houden op de contradictie van wenselijke professionele afstand tussen leerling en leerkracht zonder hierbij afbreuk te doen aan de vertrouwensband, die ook van groot belang is. Aandacht voor gedragsregels, ook expliciet gericht op sociale media, voor zowel de tbp als leerling worden genoemd door vertrouwenspersonen en directieleden als beschermende factoren om bewustwording en duidelijkheid te creëren.

Meer in het algemeen verdient het aanbeveling dat het onderwijsveld meer informatie krijgt over de risico- en beschermingsfactoren (zowel persoonlijke als omgevingsfactoren) in verband met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Als men op school beter is geïnformeerd, is het gemakkelijker om preventieve maatregelen te treffen en om het beter te herkennen als er zich incidenten voordoen op dit gebied.

Effectieve maatregelen en interventies

Sommige risicofactoren op het gebied van daderschap, zoals geslacht en populariteit, kunnen niet worden beïnvloed. Waar scholen wel invloed op hebben is de screening van het personeel. Het eenmalig opvragen van een (vaak verouderde) VOG bij aanname van nieuw personeel lijkt niet te volstaan. Bij sollicitatieprocedures zou de screening kunnen worden uitgebreid door het inwinnen van referenties bij eerdere werkgevers. Ook de invoeren van de vergewisplicht in het onderwijs, waarmee het arbeidsverleden van de sollicitant wordt onderzocht, zou de selectie kunnen verstevigen. De vergewisplicht is in de zorg al verplicht en zou een krachtige maatregel kunnen zijn om sgg in het onderwijs te voorkomen.

Uit het onderzoek blijkt dat er veel interventies zijn waarvan onduidelijk is of zij effectief zijn. Het verdient aanbeveling bestaande interventies beter te onderzoeken op effectiviteit en waar nodig nieuwe interventies te ontwikkelen, in de praktijk in te zetten en te onderzoeken of deze effectief zijn. Het verdient aanbeveling na te gaan of effectief gebleken buitenlandse interventieprogramma's geschikt kunnen worden gemaakt voor inzet in het onderwijs in Nederland. Vervolgens zou dan moeten worden

onderzocht of deze hier ook effectief zijn. Totdat duidelijk is welke interventies echt effectief zijn, verdient het aanbeveling preventieve maatregelen te treffen op scholen en bij het opzetten daarvan kennis te nemen van aanpakken waarmee andere scholen positieve ervaringen hebben opgedaan ('best practice'). Hieronder zijn een aantal preventieve maatregelen benoemd die vanuit de literatuur en/of de interviews naar voren kwamen.

- Weerbaarheid- en vaardigheidstrainingen voor leerlingen, onder andere gericht op grenzen herkennen en bewaken
- Seksuele voorlichting
- Zichtbaarheid, bijvoorbeeld door glazen wanden
- Vier-ogen-beleid
- Expliciete regels voor personeel over omgang met leerlingen (ook op sociale media), sancties bij overtredingen
- Sociaal veiligheidsbeleid
- Bewustwording creëren (bijvoorbeeld middels posters)
- Zorgen voor extra toezicht op plekken waar leerlingen zich onveilig voelen

Vervolgonderzoek

In het huidige onderzoek is ervoor gekozen om te spreken met de personen die direct betrokken waren bij sgg incidenten op de scholen, namelijk de vertrouwenspersonen en directie. Hierdoor is informatie verkregen over hoe het beleid uitgedragen wordt in de praktijk en wat de daadwerkelijke stappen zijn die ondernomen worden. Uit het onderzoek blijkt dat scholen een protocol en beleid volgen dat op bestuursniveau opgesteld is. De evaluatie van beleid wordt daarom vaker ook op bestuursniveau gedaan. In vervolgonderzoek kunnen de schoolbesturen meegenomen worden om meer zicht te krijgen op de ontwikkeling en evaluatie en van het beleid. Daarnaast wordt op bestuursniveau besloten om bij meldingen van sgg de vertrouwensinspectie al dan niet te betrekken. De vertrouwensinspectie lijkt nu met name te worden benaderd wanneer er sprake is van de overlegplicht en in mindere mate als adviesorgaan; scholen lijken er soms juist voor te kiezen om incidenten intern te houden. Vertrouwenspersonen en directieleden hadden echter weinig zicht op de overwegingen om de vertrouwensinspectie al dan niet te betrekken, omdat deze beslissingen op bestuursniveau worden gemaakt. Nader onderzoek kan worden gedaan naar beweegredenen van besturen in situaties waarin de vertrouwensinspectie (niet) wordt meegenomen en dit te vergelijken met de bedoeling van de vertrouwensinspectie. Hierbij dient rekening te worden gehouden met het vaak subjectieve karakter van de meldingen.

Daarnaast hebben de interviews een eerste inkijk gegeven van de zaken die spelen binnen scholen en hoe hier (preventief) mee om wordt gegaan. De kleine sample geeft echter nog geen representatief beeld. Een vergroting van de steekproef scholen zou meer representatieve inzichten kunnen geven in de ervaringen en werkwijzen.

Literatuur

Akkermans, M. Derksen, E., Kloosterman, R., Moons, E. & Wingen, M. (2023). *Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag 2022*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) en Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Beek, T, Griend, J. van de, Meijer, S., Schutte, L. & Vlugt, I. van de (2022). *Wat werkt dossier. School-gebonden interventies ter bevordering van de seksuele gezondheid en het seksueel welzijn van jongeren*. Utrecht, Amsterdam: Rutgers, Soa Aids.

DeGue et al. (2014). DeGue, S., Valle, L.A., Holt, M.K., Massetti, G.M., Matjasko, J.L. & Tharp, A.T. (2014). A systematic review of primary prevention strategies for sexual violence perpetration. *Agression and Violent Behavior, 19*(4), 346-362. https://doi.org/10.1016/j.avb.2014.05.004

Foshee, V., Bauman, K. E., Arriaga, X. B., Helms, R.W., Koch, G. G., & Linder, G. F. (1998). An evaluation of safe dates, an adolescent dating violence prevention program. *American Journal of Public Health, 88*(1), 45–50.

Foshee, V. A., Bauman, K. E., Ennett, S. T., Linder, G. F., Benefield, T., & Suchindran, C. (2004). Assessing the long-term effects of the safe dates program and a booster in preventing and reducing adolescent dating violence victimization and perpetration. *American Journal of Public Health, 94*(4), 619–624.

Foshee, V. A., Bauman, K. E., Greene, W. F., Koch, G. G., Linder, G. F., & MacDougall, J. E. (2000). The safe dates program: 1-year follow-up results. *American Journal of Public Health, 90*(10), 1619–1622.

Graaf, H. de, Borne, M. van den, Nikkelen, S., Twisk, D. & Meijer, S. (2017). *Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2017*. Delft: Eburon.

Helvoirt, D. van, & Smeets, E. (2022). *Veiligheid in het onderwijs. Verslag van een literatuurstudie*. Nijmegen: KBA Nijmegen

Inspectie van het Onderwijs (2021). *Meldingen vertrouwensinspecteurs in het onderwijs. Schooljaar 2020/2021*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2022). *Meldingen vertrouwensinspecteurs in het onderwijs. Schooljaar 2021/2022*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Klein, M. van der, Los, V., & Verwijs, R. (2013). *In veilige handen met gratis VOG. Evaluatieonderzoek integriteitinstrumenten ter voorkoming van seksueel overschrijdend gedrag in het vrijwilligerswerk*. Utrecht: Verwey Jonker Instituut.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2017). *Effectief preventief. Het voorkomen van seksueel geweld door seksuele en relationele vorming in het onderwijs*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2021). *Dadermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2015-2019*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.

Nelen, W., Wit, W. de., Golbach, M., Druten, L. van., Deen, D., & Scholte, R. (2018). *Sociale veiligheid in en rond scholen*. Nijmegen/Utrecht: Praktikon/KBA Nijmegen/Nederlands Jeugdinstituut.

PO-Raad, VO-raad, Stichting School & Veiligheid, Vertrouwensinspectie, Sectorraad Praktijkonderwijs, Sectorraad GO & Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2022). *Zo klein als mogelijk, zo groot als nodig. Omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag in het onderwijs*.

Ramakers, C., Wijk, A. van, Warps, J., & Olfers, M. (2020). *Seksueel grensoverschrijdend gedrag in het onderwijs. Een verkennend onderzoek in opdracht van het Ministerie van OCW*. Nijmegen: ResearchNed / Bureau Beke.

Shakeshaft, C. (2004). *Educator Sexual Misconduct: A Synthesis of Existing Literature*. Washington, D.C.: U.S. Department of Education, Office of the Under Secretary.

Slotboom, A., Rodermond, E., Wijkman, M.D.S., & Hendriks, J. (2012). *Literatuurscan oorzaken geweld tegen kinderen en jongeren in afhankelijkheidsrelaties*. (Reeks criminologie; nr. 8). Amsterdam: Vrije Universiteit.

Stein, N.D., Mennemeier, K., Russ, N., & Taylor, B. (2012). SHIFTING BOUNDARIES. Lessons on Relationships for Students in Middle School. Verkregen van https://www.wcwonline.org/images/stories/projects/datingviolence/ShiftingBoundaries.pdf

Stichting School & Veiligheid (2022). *Grenzen aan gedrag. Seksuele relaties en handelingen tussen een schoolmedewerker en een leerling.* Geraadpleegd op 14 juli 2022. Verkregen van https://www.schoolenveiligheid.nl/wpcontent/uploads/2020/08/Grenzen-aan-gedrag.pdf

Taylor, B. G., Stein, N. D., Mumford, E. A., &Woods, D. (2013). Shifting boundaries: an experimental evaluation of a dating violence prevention program in middle schools. *Prevention Science, 14*(1), 64–76.

Taylor, B., Stein, N.,Woods, D., Mumford, E., & Forum, P. E. R. (2011). *Shifting boundaries: final report on an experimental evaluation of a youth dating violence prevention program in New York City middle schools.*

Tharp, A. T., DeGue, S., Valle, L. A., Brookmeyer, K. A., Massetti, G. M., & Matjasko, J. L. (2013). A systematic qualitative review of risk and protective factors for sexual violence perpetration. *Trauma, Violence & Abuse, 14*(2), 133–167.

Timmerman, G. (2003). Sexual harassment of adolescents perpetrated by teachers and by peers: An exploration of the dynamics of power, culture, and gender in secondary schools. *Sex roles,* 48(5-6), 231-244.

Timmerman, G. (2012). Incident of schoolcultuur? Over de omvang van ongewenst seksueel gedrag in het voorgezet onderwijs. *Tijdschrift voor Genderstudies, 3*(3), 5-15. Verkregen van https://ugp.rug.nl/genderstudies/article/view/1573/1567

Topping, K.J., & Barron, I.G. (2009). School-Based Child Sexual Abuse Prevention Programs: A Review of Effectiveness. *Review of Educational Research, 79*(1),431-463.

Yperen, T.A. van & Veerman, J.W. (2008). *Zicht op effectiviteit. Handboek voor praktijkgestuurd effectonderzoek in de jeugdzorg.* Delft: Eburon.

Bijlage 1 Interviewleidraad po, vo en mbo

Introductie

Seksueel grensoverschrijdend gedrag staat in toenemende mate in de belangstelling. Op verzoek van het Ministerie van OCW proberen we in dit onderzoek meer inzicht te bieden in de mate waarin de overheid haar beschermingsplicht van kinderen tegen seksueel geweld voldoende waarmaakt.
ResearchNed, KBA Nijmegen en Praktikon voeren het onderzoek uit, en brengen in kaart:

- Wat de **omvang is van het aantal meldingen** van seksueel grensoverschrijdend gedrag door met taken belaste personen (tbp=personeel, maar ook stagiaires en vrijwilligers);
- Het **proces**: wie de meldingen doet, bij welke persoon de melding wordt gedaan en hoe daarmee wordt omgegaan;
- Wat de mogelijke **oorzaken, risico- en beschermingsfactoren** van seksueel grensoverschrijdend gedrag door met taken belaste personen zijn;
- Wat **effectieve maatregelen** zijn.

Als onderdeel van het onderzoek voeren wij interviews uit met betrokkenen bij mogelijke meldingen en beleid op scholen in de het po, vo en mbo. In de interviews worden de laatste drie onderwerpen behandeld. We zullen niet ingaan op individuele cases, maar meer op meldingen, beleid en aanpak. Middels dit onderzoek willen we graag meer inzicht verkrijgen; we hebben geen oordeel over hoe jullie dit aanpakken als school.

- Voorstelronde; wie heeft welke taak als het gaat om melding en beleid/aanpak sgg?

Aantal meldingen

- Is op deze school in de afgelopen 3 schooljaren sprake geweest van SGG, en specifiek van SGG door met taken belaste personen?
- Indien van toepassing: is er de laatste jaren een verandering geweest in het aantal meldingen?
- Is er een verandering geweest in het aandeel dat gaat over met taken belaste personen?
- Als er sprake is van een stijging algemeen/specifiek tbp, wat zijn hier mogelijke oorzaken van?
- Landelijk lijkt er een stijging te zijn van het aandeel meldingen dat gaat over met taken belaste personen. Wat zijn de mogelijke oorzaken van deze gemelde stijgingen volgens deze betrokkenen?

Proces meldingen

- Heeft men de indruk dat leerlingen/studenten melding maken als er sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag van een met taken belast persoon? In hoeveel procent van de gevallen wordt een melding gemaakt? *Uitvragen van initiële melding op school en melding bij Vertrouwensinspecteur*.
- Bij wie maken leerlingen/studenten de eerste melding?
- Als een leerling/student in zo'n situatie geen melding doet, kunnen jullie inschatten wat daarvan dan (vermoedelijk) de oorzaak is?
- Komen meldingen die leerlingen doen altijd via het bestuur terecht bij de Vertrouwensinspectie? Zo nee, wat zijn daar redenen voor en wat gebeurt er dan wel met die meldingen?
- Wat helpt een leerling/student om wel melding te doen?
- Hoe vaak wordt een melding door anderen dan de leerling/student (bv derden) gedaan? In welke gevallen wordt de melding door anderen gedaan?
- Melden collega's SGG over andere collega's? Welke stappen volgt u dan?

- Als een leerling/student(/andere persoon) wel een melding doet, hoeveel dagen nadat het incident heeft plaatsgevonden gebeurt dit gemiddeld genomen?
- Welke personen zijn bij de melding betrokken? Wie doet wat?
    - Kunt u uitleggen welke procedure u volgt bij SGG t.a.v. een taken belaste persoon (dit kan ook de conciërge zijn) en een leerling?
- Wat zijn stappen die ondernomen worden om de melding op te volgen?
- Door wie worden de verschillende stappen ondernomen?
- Wordt de vertrouwensinspectie in alle gevallen meegenomen? Wanneer wel / niet?
- Welke voornemens zijn er al dan niet om in de toekomst beleid of maatregelen aan te passen?
    - Zijn er documenten waarin het beleid hieromtrent beschreven staat? Zo ja mogen wij die ontvangen?
- Is het beleid bekend bij alle personeelsleden inclusief onderwijs ondersteunend personeel?
    - Is het beleid omtrent seksueel grensoverschrijdend gedrag vertaald naar gedragsregels voor leerlingen en personeel? In hoeverre zijn deze gedragsregels bekend en worden deze toegepast in de praktijk?
    - Is al het personeel bekend met de wettelijke meld-, onverwijlde overleg- en aangifteplicht als het gaat om personeelsleden die zich misdragen t.o.v. leerlingen?

Omstandigheden

- Zijn er (op deze school) bepaalde omstandigheden of risicofactoren te benoemen waarin sgg door met taken belaste personen zich kan voordoen of heeft voorgedaan? Zo ja, welke?
- Wat zijn volgens de school beschermingsfactoren die SGG met tbp kunnen beperken? Bijvoorbeeld aspecten die in het beleid zijn opgenomen.

Maatregelen

- Welke maatregelen, zowel proactief, preventief als repressief, zet deze school in om seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen een met taken belaste persoon en leerling(en) en studenten tegen te gaan? Ingedeeld naar categorieën: Proactieve maatregelen, Preventieve maatregelen, Repressieve maatregelen)
- Welke andere maatregelen zijn de school bekend die (mogelijk effectief) zijn? Bijvoorbeeld voor scholen in andere context.
- Zijn er maatregelen geweest die niet werkten?

Optionele vragen

- Hoe zorgt u voor bekendheid van het beleid?
- Wordt er wel eens afgeweken van het beleid? En zo ja, wanneer en waarom?
- Wordt het beleid geëvalueerd? Zo ja, wanneer?
- Is het beleid al eens aangepast? Zo ja, waarom?
- Voelen de vertrouwenspersonen / bestuur zich competent in hun taak/functie voor het afhandelen van SGG?
- Hoeveel uren heeft een VP beschikbaar om zijn/haar functie uit te oefenen?
- Is het team voldoende uitgerust om om te gaan met SGG? Welke zaken worden gemist om zich competent te voelen?
- Waarom is voor deze specifieke maatregelen gekozen?
- Zijn er de laatste jaren veranderingen geweest in welke maatregelen men trof op school?
- Zijn aanpassingen gedaan naar aanleiding van meldingen?
- Is er een voornemen om in de toekomst maatregelen aan te passen?

- Worden de geïmplementeerde maatregelen geëvalueerd?
- Worden de maatregelen duidelijk kenbaar gemaakt aan leerlingen, studenten, personeel etc.? Zo ja, hoe?
- Hebben leerlingen, ouders, personeel inspraak over de aanpak?

ResearchNed